

Promemoria
Förändrad instansordning för
va-målen

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	5
2	Författningsförslag	6
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	6
2.2	Förslag till lag om upphävande av lagen (1976:839) om Statens va-nämnd	7
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:852) om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som skall prövas i Statens va-nämnd	8
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster	9
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar	13
3	Bakgrund	16
4	Gällande rätt	16
4.1	Allmänt om Statens va-nämnd	16
4.2	Den närmare lagregleringen	18
4.3	Något om de nya mark- och miljödomstolarna	23
5	Va-nämndens verksamhet	25
5.1	Måltyper vid Va-nämnden	25
5.2	Va-nämndens handläggning	27
5.3	Antalet mål vid Va-nämnden m.m.	30
6	Ny instansordning för va-målen	34
6.1	Bör statens va-nämnd avvecklas?	34
6.2	Bör länsstyrelserna överta vissa av Va-nämndens ärenden?	35
6.3	Bör allmän domstol, tingsrätten, överta vissa av Va-nämndens uppgifter?	37
6.4	Bör avgiftsmålen och övriga mål hållas samman?	37
6.5	Ska en eller flera mark- och miljödomstolar pröva Va-nämndens mål?	39
6.6	Vad ska hända med Va-nämndens uppgift att avge yttranden?	40
7	Upphävande av lagen (1976:384) om Statens va-nämnd	40
8	Prövningen i mark- och miljödomstol	41
8.1	Kommunens överklagande av länsstyrelsens föreläggande	41
8.2	Övriga mål	41
8.3	Viten	42
8.4	Inkassokostnader m.m.	43
9	Handläggningen av va-målen i mark- och miljödomstol	43
9.1	Handläggning av mål och ärenden enligt lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar	44
9.2	Viten	44

9.3	Påförande av va-avgifter enligt taxa och avstängning av vattenförsörjningen	45
9.4	Behovet av särskilda bestämmelser för handläggningen av va-målen	45
10	Rättegångskostnader	48
10.1	Dagens ordning för rättegångskostnader	49
10.2	Mål om inlösen eller ersättning	50
10.3	Övriga mål	51
10.4	Mål om utdömande av vite	52
10.5	Överklagade mål	53
10.6	Ersättningsskyldighet för ombud, biträde eller ställföreträdare	53
10.7	Övriga frågor om rättegångskostnader	54
10.8	Ansökningsavgifter vid mark- och miljödomstolarna	54
11	Allmänförklarade va-anläggningar	55
12	Överklagande	56
13	Ändring i rättegångsbalken	57
14	Mål om betalningsföreläggande	58
15	Kompetenskrav för rättens ledamöter	58
16	Forumbestämmelse	61
17	Rättens sammansättning i avgiftsmål	62
18	Konsekvenser	64
18.1	Statsfinansiella och förvaltningspolitiska konsekvenser	64
18.2	Statens va-nämnd	65
18.3	Domstolarna	65
18.4	Konsekvenser för Va-nämndens personal	66
18.5	Kommuner och va-huvudmän	66
18.6	Enskilda och företag	67
19	Författningskommentar	68
19.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	68
19.2	Förslaget till lag om upphävande av lagen (1976:839) om Statens va-nämnd	68
19.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:852) om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som skall prövas i Statens va-nämnd	69
19.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster	69
19.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar	74
Bilaga 1	Sammanfattning av Va-nämndsutredningens betänkande	76
Bilaga 2	En av arbetsgruppen förkortad sammanfattning av remissinstansernas synpunkter på Va-nämndsutredningens betänkande	78

Bilaga 3	Exempel på avgjorda tvister i Statens va-nämnd	81
----------	--	----

1 Sammanfattning

Inom Socialdepartementet har det bildats en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta en promemoria med utvecklade bedömningar och förslag i frågan om huruvida Statens va-nämnd bör avvecklas samt, om så bör ske, hur va-målen fortsättningsvis bör prövas. En utgångspunkt för arbetet har varit de förslag som Va-nämndsutredningen redovisat i betänkandet En ny instansordning för va-målen (SOU 2011:53). Utredningen lämnade därvid ett förslag på hur de mål som Va-nämnden prövar, vid en avveckling av nämnden, skulle kunna föras över till landets länsstyrelser och mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt. En annan utgångspunkt för arbetet har varit remissinstansernas synpunkter på betänkandet samt vissa övriga frågeställningar som uppkommit i samband med den fortsatta beredningen av ärendet.

Arbetsgruppen gör sammanfattningsvis den bedömningen att Va-nämnden bör läggas ned och att nämndens uppgifter enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (vattentjänstlagen) bör övertas av mark- och miljödomstolarna. I motsats till Va-nämndsutredningen föreslår arbetsgruppen att samtliga de mål Va-nämnden i dag handlägger ska föras över till mark- och miljödomstol och att målen framgent ska prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område den allmänna eller allmänförklarade va-anläggningen i huvudsak är belägen eller är avsedd att vara belägen. Som en följd härav föreslår arbetsgruppen, liksom Va-nämndsutredningen, att lagen (1976:384) om Statens va-nämnd ska upphöra att gälla. De mål som vid upphävandet av lagen handläggs av nämnden ska lämnas över till den mark- och miljödomstol som skulle ha varit behörig om målet hade inletts efter upphävandet. Arbetsgruppen delar vidare Va-nämndsutredningens uppfattning att mark- och miljödomstolen ska pröva en kommuns överklagande av länsstyrelsens beslut om föreläggande enligt 51 § vattentjänstlagen. Mark- och miljödomstolens förelägganden bör få förenas med vite.

I promemorian redovisas även vissa förslag avseende handläggningen av va-målen i mark- och miljödomstol, fördelning av rättegångskostnader, vissa äldre bestämmelsers tillämpning, rättens sammansättning samt kompetenskrav för rättens ledamöter. Vidare lämnas även vissa förslag vad avser ansökningsavgifter vid prövning av mål enligt vattentjänstlagen.

Lagen om Statens va-nämnd föreslås upphöra att gälla vid utgången av december 2014. Lagförslagen i övrigt föreslås träda i kraft den 1 januari 2015.

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 33 kap. 7 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 kap.

7 §¹

Bestämmelserna i 24 § delgivningslagen (2010:1932) hindrar inte att hovrätt delger en part handlingar genom förenklad delgivning, om parten under handläggningen vid tingsrätt, Kronofogdemyndigheten, *Statens va-nämnd*, hyresnämnd eller arrendenämnd har fått information om att sådan delgivning kan komma att användas i hovrätten om ett avgörande överklagas dit.

Första stycket gäller även för Högsta domstolen om informationen har lämnats vid tingsrätt, hovrätt, Kronofogdemyndigheten, *Statens va-nämnd* eller arrendenämnd.

Bestämmelserna i 24 § delgivningslagen (2010:1932) hindrar inte att hovrätt delger en part handlingar genom förenklad delgivning, om parten under handläggningen vid tingsrätt, Kronofogdemyndigheten, hyresnämnd eller arrendenämnd har fått information om att sådan delgivning kan komma att användas i hovrätten om ett avgörande överklagas dit.

Första stycket gäller även för Högsta domstolen om informationen har lämnats vid tingsrätt, hovrätt, Kronofogdemyndigheten eller arrendenämnd.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.
  2. Den äldre bestämmelsen i 33 kap. 7 § gäller fortfarande när Statens va-nämnd under handläggningen har informerat part om att förenklad delgivning kan komma att användas i hovrätten eller Högsta domstolen om ett avgörande överklagas dit.

¹ Senaste lydelse 2010:1936.

2.2 Förslag till lag om upphävande av lagen (1976:839) om Statens va-nämnd

Härigenom föreskrivs att lagen (1976:839) om Statens va-nämnd ska upphöra att gälla vid utgången av december 2014.

-
1. De mål som vid upphävandet handläggs av Statens va-nämnd ska lämnas över till den mark- och miljödomstol som skulle ha varit behörig om målet hade inletts efter upphävandet.
  2. För mål som har avgjorts av Statens va-nämnd före upphävandet gäller äldre bestämmelser.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:852) om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som skall prövas i Statens va-nämnd

Härigenom föreskrivs att rubriken till lagen (1991:852) om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som skall prövas i Statens va-nämnd samt 3 och 4 §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Lag om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som skall prövas i Statens va-nämnd

Ansökan enligt 1 § får göras hos *kronofogdemyndigheten* också i fråga om fordran på avgift till huvudmannen för en allmän vatten- och avloppsanläggning i sådana fall där tvist om anspråket *skall* prövas av *Statens va-nämnd*. Vad som sägs om arbetsdomstolen i 2 § andra stycket *skall* i sådana fall i stället gälla *Statens va-nämnd*.

Har Kronofogdemyndigheten överlämnat ett mål till Arbetsdomstolen eller *Statens va-nämnd* hindrar 24 § delgivningslagen (2010:1932) inte att svaranden delges handlingar genom förenklad delgivning om denne under handläggningen hos Kronofogdemyndigheten har fått information om att sådan delgivning kan komma att användas i målet i Arbetsdomstolen respektive *Statens va-nämnd*.

Föreslagen lydelse

Lag om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som ska prövas av mark- och miljödomstol

3 §²

Ansökan enligt 1 § får göras hos *Kronofogdemyndigheten* också i fråga om fordran på avgift till huvudmannen för en allmän vatten- och avloppsanläggning i sådana fall där tvist om anspråket *ska* prövas av *mark- och miljödomstol*. Vad som sägs om arbetsdomstolen i 2 § andra stycket *ska* i sådana fall i stället gälla *mark- och miljödomstolen*.

4 §³

Har Kronofogdemyndigheten överlämnat ett mål till Arbetsdomstolen eller *mark- och miljödomstol* hindrar 24 § delgivningslagen (2010:1932) inte att svaranden delges handlingar genom förenklad delgivning om denne under handläggningen hos Kronofogdemyndigheten har fått information om att sådan delgivning kan komma att användas i målet i Arbetsdomstolen respektive *mark- och miljödomstolen*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

² Senaste lydelse 2006:416.

³ Senaste lydelse 2010:1960.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster

dels att 52, 53 och 54–56 §§ ska ha följande lydelse,

dels att punkterna 2 a) och 2 b) i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas sex nya paragrafer, 53 a och 53 b §§ och 56 a–56 d §§, samt närmast före 56 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

52 §

Länsstyrelsens beslut om föreläggande enligt 51 § får överklagas av kommunen *hos Statens va-nämnd*.

Länsstyrelsens beslut om föreläggande enligt 51 § får överklagas av kommunen *till mark- och miljödomstol*.

53 §

Statens va-nämnd prövar i övrigt mål om frågor som regleras i denna lag eller i föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Mark- och miljödomstol prövar i övrigt mål om frågor som regleras i denna lag eller i föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

53 a §

I mål om avstängning av vattenförsörjningen enligt 43 § får rätten, efter yrkande av part, besluta om vad som ska gälla för tiden till dess att frågan har avgjorts genom en dom eller ett beslut som vunnit laga kraft.

Innan ett beslut enligt första stycket meddelas ska motparten få tillfälle att yttra sig i frågan. Har rätten meddelat ett beslut som ännu gäller när målet ska avgöras, ska rätten ompröva beslutet.

Ett beslut enligt denna paragraf får verkställas på samma sätt som en dom som vunnit laga kraft. Beslutet får dock när som helst ändras av rätten.

53 b §

Bestämmelsen i 15 kap. 3 § rättegångsbalken ska inte tillämpas i mål enligt denna lag.

54 §

Statens va-nämnds förelägganden får förenas med vite.

Mark- och miljödomstols förelägganden enligt denna lag får förenas med vite.

55 §

Frågor om utdömande av vite som har förelagts enligt denna lag prövas av *Statens va-nämnd själv* eller efter ansökan.

Frågor om utdömande av vite som har förelagts enligt denna lag prövas av *mark- och miljödomstol* efter ansökan.

Rättegångskostnader

56 §

Bestämmelser om Statens va-nämnd och förfarandet i nämnden i mål enligt denna lag samt om verkställighet och överklagande av nämndens beslut finns i lagen (1976:839) om Statens va-nämnd.

I mål enligt denna lag där mark- och miljödomstol är första instans gäller i fråga om rättegångskostnader 56 a–56 d §§.

56 a §

I mål om inlösen eller ersättning enligt 39, 40 eller 44 § ska huvudmannen svara för rättegångskostnaderna på båda sidor i mark- och miljödomstolen, om inte annat följer av 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken.

I mål som avses i första stycket ska huvudmannen i högre rätt svara för sina egna rättegångskostnader och för rättegångskostnad som har uppkommit för motparten genom att huvudmannen har fullföljt talan, om inte annat följer av 18 kap. 6 § rättegångsbalken. I andra fall ska 18 kap. rättegångsbalken tillämpas beträffande skyldigheten att svara för rättegångskostnad i högre rätt.

56 b §

I andra mål som ska handläggas enligt bestämmelserna om tvistemål i rättegångsbalken än sådana som avses i 56 a § samt i mål om utdömande av vite där enskilda är motparter till varandra gäller vad som sägs i

andra och tredje styckena.

Vardera parten ska stå sin rättegångskostnad. En part kan dock förpliktas att helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnad, om han eller hon har förfarit på sådant sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken eller om det annars finns särskilda skäl.

För kostnad för ansökningsavgift gäller vad som är stadgat i 18 kap. rättegångsbalken.

56 c §

Ska en part enligt 56 a eller 56 b § helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnad och har partens ställföreträdare, ombud eller biträde förfarit på ett sådant sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken och därigenom vållat kostnaden helt eller delvis, kan han eller hon förpliktas att tillsammans med parten ersätta kostnaden. Rätten kan besluta om detta även om någon part inte yrkar det.

56 d §

För frågor om rättegångskostnader som inte behandlats i denna lag ska bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken tillämpas.

2. För en va-anläggning som förklarats för allmän enligt 31 § den upphävda lagen eller motsvarande bestämmelse i äldre lag och som inte är att anse som allmän enligt 2 § den nya lagen gäller följande.

a) Bestämmelserna i 10–22, 24 och 25 §§, 30 § första stycket, 31 § första och andra styckena, 32 §, 35 § andra stycket, 36–43 och 53–56 §§ den nya lagen *skall* tillämpas i fråga om anläggningen.

b) Bestämmelserna i den upphävda lagen, utom 5 §, 6 §, 12 a § och de bestämmelser som motsvarar de i a) uppräknade bestämmelserna, *skall* tillämpas så

a) Bestämmelserna i 10–22, 24 och 25 §§, 30 § första stycket, 31 § första och andra styckena, 32 §, 35 § andra stycket, 36–43 och 53–56 c §§ den nya lagen *ska* tillämpas i fråga om anläggningen.

b) Bestämmelserna i den upphävda lagen, utom 5 §, 6 §, 12 a § och de bestämmelser som motsvarar de i a) uppräknade bestämmelserna, *ska* tillämpas så

länge anläggningen består som allmänförklarad, dock längst till och med den 31 december 2016.

länge anläggningen består som allmänförklarad, dock längst till och med den 31 december 2016.

Mark- och miljödomstol prövar mål som avser tillämpning av bestämmelser i den upphävda lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar

dels att 2 kap. 2 och 4 §§ samt 3 kap. 1 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 2 kap. 5 a och 10 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

2 §⁴

Ett tekniskt råd ska ha teknisk eller naturvetenskaplig utbildning och erfarenhet av sådana sakfrågor som domstolen prövar.

En särskild ledamot ska ha erfarenhet av sådana sakfrågor som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets eller Lantmäteriets verksamhetsområde *eller* av industriell, kommunal eller areell verksamhet.

En särskild ledamot ska ha erfarenhet av sådana sakfrågor som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets eller Lantmäteriets verksamhetsområde, av industriell, kommunal eller areell verksamhet *eller av vatten- och avloppsfrågor*.

4 §⁵

I ett mål eller ärende där mark- och miljödomstolen är första instans ska rätten vid huvudförhandling eller sammanträde bestå av en lagfaren domare, som är rättens ordförande, ett tekniskt råd och två särskilda ledamöter. En av de särskilda ledamöterna ska ha erfarenhet av sådana sakfrågor som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets eller Lantmäteriets verksamhetsområde. Den andra särskilda ledamoten ska ha erfarenhet av industriell, kommunal eller areell verksamhet, eller av sådana sakfrågor som faller inom nämnda förvaltningsmyndigheters verksamhetsområden. I stället för en av de särskilda ledamöterna får ytterligare en lagfaren domare

I ett mål eller ärende där mark- och miljödomstolen är första instans ska rätten vid huvudförhandling eller sammanträde bestå av en lagfaren domare, som är rättens ordförande, ett tekniskt råd och två särskilda ledamöter. En av de särskilda ledamöterna ska ha erfarenhet av sådana sakfrågor som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets eller Lantmäteriets verksamhetsområde. Den andra särskilda ledamoten ska ha erfarenhet av industriell, kommunal eller areell verksamhet, *av vatten- och avloppsfrågor* eller av sådana sakfrågor som faller inom nämnda förvaltningsmyndigheters verksamhetsområden. I stället för en av de särskilda ledamöterna får

⁴ Senaste lydelse 2011:587.

⁵ Senaste lydelse 2011:587.

eller ett tekniskt råd ingå i rätten, om målets eller ärendets beskaffenhet föranleder det.

ytterligare en lagfaren domare eller ett tekniskt råd ingå i rätten, om målets eller ärendets beskaffenhet föranleder det.

Första stycket gäller också när ett mål eller ärende avgörs i sak utan huvudförhandling eller sammanträde, om inte rätten finner att det är tillräckligt med ordföranden och ett tekniskt råd och parterna samtycker till det eller målet eller ärendet är av enkel beskaffenhet.

Utöver vad som sägs i första stycket får ytterligare en eller två ledamöter ingå i rätten. Utökas rätten med två ledamöter ska den ena ledamoten vara lagfaren domare och den andra tekniskt råd eller särskild ledamot.

5 a §

I mål enligt 24–38 §§ lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster ska rätten, i stället för vad som sägs i 4 och 5 §§, bestå av en lagfaren domare. Om det finns skäl för det får rätts sammansättning utökas med en lagfaren ledamot eller ett tekniskt råd.

10 a §

Om ett mål som avses i 5 a § har överklagats till Mark- och miljööverdomstolen ska rätten, i stället för vad som sägs i 10 § första stycket, bestå av tre lagfarna domare. Om mark- och miljödomstolen har bestått av två ledamöter ska Mark- och miljööverdomstolen dock ha den sammansättning som sägs i 10 § första stycket.

3 kap.

1 §

Mål om utövande av miljöfarlig verksamhet, vattenverksamhet, vattenanläggningar och ersättning vid vattenverksamhet samt om utdömmande av vite enligt miljöbalken efter särskild ansökan av myndighet prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område verksamheten i huvudsak bedrivs, har bedrivits eller kommer att bedrivs. Mål om utövande av verksamhet vid anläggningar som ingår i ett sammanhängande system för hantering, bearbetning, lagring och slutförvaring av använt kärnbränsle eller kärnavfall prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område någon av anläggningarna ligger eller är avsedd att ligga.

Mål om ersättning vid skada eller intrång enligt 28 kap. 2–5 §§ miljöbalken och vid ingripande av det allmänna enligt miljöbalken prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område skadan eller in-

trånget i huvudsak har inträffat eller kommer att inträffa.

Mål om ersättning för miljöskador enligt 32 kap. miljöbalken prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område den skadegörande verksamheten i huvudsak bedrivs eller har bedrivits. Den som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet som kan medföra en sådan skada som avses i 32 kap. 3 § miljöbalken kan begära prövning av ersättningsfrågan vid den mark- och miljödomstol inom vars område verksamheten i huvudsak bedrivs eller kommer att bedrivas.

Mål om utdömande av vite enligt plan- och bygglagen (2010:900) efter särskild ansökan av myndighet prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område myndigheten ligger.

Mål som har överklagats till mark- och miljödomstol prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område förvaltningsmyndigheten eller kommunen som först har prövat ärendet ligger, om inte annat följer av bestämmelser som avses i *sjätte* stycket.

Särskilda bestämmelser om vilken mark- och miljödomstol som är behörig finns i annan lag.

Mål som har överklagats till mark- och miljödomstol prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område förvaltningsmyndigheten eller kommunen som först har prövat ärendet ligger, om inte annat följer av bestämmelser som avses i *sjunde* stycket.

Mål enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster eller motsvarande äldre lagstiftning där mark- och miljödomstol är första instans prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område den allmänna eller allmänförklarade va-anläggningen i huvudsak är belägen eller är avsedd att vara belägen.

Särskilda bestämmelser om vilken mark- och miljödomstol som är behörig finns i annan lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

3 Bakgrund

Regeringen beslutade den 9 december 2010 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att analysera verksamheten vid Statens va-nämnd och utreda förutsättningarna för att de nya mark- och miljödomstolarna eller annan domstol jämte en eller flera länsstyrelser kan överta nämndens prövning enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (dir. 2010:133). Utredningen antog namnet Va-nämndsutredningen. I juni 2011 lämnade utredningen sitt betänkande Ny instansordning för va-målen (SOU 2011:53).

I betänkandet lämnar utredningen ett förslag på hur de mål som Statens va-nämnd prövar, vid en avveckling av nämnden, skulle kunna prövas framgent. Förslaget innebär att tvister om va-avgifter där fastighetsägare eller andra brukare är klaganden i fortsättningen ska prövas av länsstyrelserna i första instans och att länsstyrelsernas beslut får överklagas till mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt. När en länsstyrelse har fattat beslut i ett överklagat vattenavstängningsärende får också detta beslut överklagas till mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt. Vad avser en länsstyrelses beslut att förelägga en kommun att tillgodose behovet av vattentjänster föreslås att kommunen ska få överklaga beslutet till mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt. En sammanfattning av betänkandet återges i *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats. Remissvaren och en remissammanställning finns tillgängliga i Socialdepartementet (dnr S2011/6040/PBB). En av arbetsgruppen förkortad sammanfattning av remissinstansernas synpunkter återfinns i *bilaga 2*.

De synpunkter som har kommit in på betänkandet samt vissa övriga frågeställningar som uppkommit i samband med den fortsatta beredningen av ärendet har föranlett Socialdepartementet att låta en arbetsgrupp inom departementet utarbeta fördjupade bedömningar och förslag bl.a. i frågan om huruvida Statens va-nämnd bör avvecklas samt, om så bör ske, hur va-målen fortsättningsvis bör prövas. Denna promemoria, som är resultatet av arbetsgruppens arbete, ger en samlad beskrivning av gällande rätt inom området samt av Va-nämndens verksamhet. Promemorian innehåller också ett samlat förslag rörande frågan om hur de uppgifter som Va-nämnden i dag fullgör fortsättningsvis bör hanteras.

4 Gällande rätt

4.1 Allmänt om Statens va-nämnd

Statens va-nämnd (Va-nämnden) inrättades 1970 i samband med ikraftträdandet av lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (va-lagen). Va-lagen ersatte lagen (1955:314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar. Nämnden tilldelades uppgiften att pröva frågor enligt va-lagen. Den 1 januari 2007 ersattes va-lagen av

lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (vattentjänstlagen). Va-nämndens uppgift kom då att avse att pröva mål enligt denna senare lag.

Det fanns flera skäl till att inrätta nämnden. Ett av dem var att man ville förenkla det tidigare prövningssystemet som bl.a. innebar att vissa typer av ärenden kunde prövas av både länsstyrelse och domstol. Av hänsyn till brukarna ansågs det vara viktigt att dessa fick tillgång till ett ändamålsenligt prövningsförfarande eftersom de ofta befann sig i underläge gentemot huvudmannen. Prövningsreglerna borde enligt departementschefen vara utformade så att de underlättade skapandet av en enhetlig praxis och undanröjde svårigheterna för huvudman och brukare att avgöra vilken prövningsinstans som är den rätta i det enskilda fallet. Va-nämnden inrättades som en för hela riket gemensam nämnd med exklusiv behörighet att som första instans avgöra tvister i va-frågor. Nämndens beslut gavs samma verkan som domstols dom. Även om Va-nämnden inte fick en formell ställning som domstol, inordnades den i det allmänna domstolssystemet på så vis att avgörandena kunde överklagas hos Svea hovrätt, sedermera i dess sammansättning som Mark- och miljööverdomstol, och därefter till Högsta domstolen.

För att säkerställa en rättssäker och rättvis process försågs Va-nämnden med stor juridisk och teknisk sakkunskap i de frågor som skulle prövas. Det gav förutsättningar för en gedigen och sakkunnig prövning av de ibland tekniskt komplicerade processmaterialet. I första hand var det tänkt att parterna skulle bidra till utredningen men även nämnden kunde ta egna utredningsinitiativ. Nämndens sakliga kompetens och processledning syftade till att väga upp brukarnas svagare ställning i förhållande till motparten.

För Va-nämnden gäller en särskild lag (1976:839) om Statens va-nämnd, som innehåller bestämmelser om nämnden och förfarandet vid nämnden. För nämnden gäller också förordningen (2007:1058) med instruktion för Statens va-nämnd. Enligt 1 § i instruktionen handlägger V-nämnden mål enligt vattentjänstlagen och ska Va-nämnden på begäran av domstol eller länsstyrelse yttra sig i mål eller ärenden om vattenförsörjning och avlopp. För nämndens handläggning gäller därutöver bestämmelserna i förvaltningslagen (1986:223) med undantag för reglerna om omprövning. Eftersom Va-nämndens beslut överklagas hos domstol har det ansetts naturligt att nämnden därutöver och i den mån förvaltningslagen inte innehåller några bestämmelser beaktar rättegångsbalken i den utsträckning nämnden finner det påkallat.

De materiella regler som Statens va-nämnd tillämpar finns i vattentjänstlagen, som 2007 ersatte 1970 års va-lag. Vid Va-nämnden handläggs under en övergångstid, som sträcker sig till den 31 december 2016, även vissa mål som avser va-anläggningar som allmänförklarats enligt 31 § i 1970 års va-lag eller motsvarande bestämmelse i 1955 års lag. Det är här fråga om allmänna anläggningar som inte har en kommun eller ett kommunalt bolag som huvudman.

4.2 Den närmare lagregleringen

Lagen (1976:839) om Statens va-nämnd

Enligt lagen om Statens va-nämnd prövar nämnden mål enligt lagen om allmänna vattentjänster (1 §). Va-nämnden består enligt 2 § av ordförande och fem andra ledamöter. Ordföranden ska vara lagfaren och erfaren i domarvärv. Av de övriga ledamöterna ska en ha sakkunskap och erfarenhet i tekniska frågor avseende vatten och avlopp. Två ledamöter ska vara väl förtrogna med förvaltning och skötsel av en allmän va-anläggning. En ledamot ska vara väl förtrogen med bostadsfastigheters va-förhållanden och en ledamot med va-förhållanden för annan bebyggelse än bostäder. För ordföranden ska det finnas en ersättare och för övriga ledamöter ska det finnas ersättare i den utsträckning det behövs. Av 3 § följer att det är regeringen som förordnar ordförande, vice ordförande, övriga ledamöter och ersättare i nämnden.

För ordföranden och vice-ordföranden, som båda är förordnade på heltid, finns en ersättare som kallas in vid behov. I nämnden finns också annan lagfaren personal, för närvarande två juristsekreterare, vars främsta uppgifter är att bereda och föredra mål. Ordföranden kan också uppdras viss annan handläggning till dem. Vidare finns kanslipersonal som för närvarande utgörs av två personer.

Enligt 1 § förordningen (2007:1058) med instruktion för Statens va-nämnd handlägger nämnden mål enligt vattentjänstlagen. Nämnden har även till uppgift att på begäran av domstol eller länsstyrelse yttra sig i mål eller ärenden om vattenförsörjning och avlopp.

Nämnden är enligt 6 § lagen om Statens va-nämnd beslutsför med ordföranden ensam

1. vid förberedande åtgärd, vid prövning av fråga om avvisning eller avskrivning av mål eller vid handläggning av överklagande av nämndens beslut,
2. när talan i målet medgivits eller parterna endast begär stadfästelse av förlikning, vid meddelande av beslut enligt 15 § (interimistiskt beslut) samt vid prövning av fråga om att överlämna ett mål till annan myndighet enligt lagen (1991:852) om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som skall prövas av Statens va-nämnd,
3. när saken är uppenbar eller målet är av enkel beskaffenhet.

Handläggningen av nu nämnda mål får efter delegation från ordföranden ombesörjas av annan lagfaren tjänsteman som förordnats därtill av nämnden.

Enligt 7 § äger rättegångsbalkens regler om omröstning i tvistemål motsvarande tillämpning på avgörande av nämnden. Ordföranden ska dock säga sin mening först.

Förfarandereglerna vid Va-nämnden har utformats så att handläggningen ska vara domstolsliknande men ändå äga rum under något friare former än en domstolsprocess. I praktiken sker handläggningen på ungefär samma sätt som gäller för handläggningen av

tvistemål vid tingsrätt, men mindre förbundet. Handläggningen kan delas in i ett förberedande skede och ett där avgörandet träffas.

I 8-18 §§ finns bestämmelser om förfarandet vid nämnden. Enligt 8 § väcks således talan hos nämnden genom ansökan, som ska vara skriftlig och förutom uppgift om parternas namn, hemvist och den berörda fastigheten ska innehålla sökandens yrkanden och grunderna för detta. Uppfyller inte ansökan dessa grundläggande förutsättningar för prövning av tvisten, ska nämnden förelägga sökanden att avhjälpa bristerna. Efterkommes inte förelägganden, kan nämnden avvisa ansökningen. Om inte ansökningen avvisas, ska nämnden enligt 9 § bereda motparten tillfälle att inom viss tid skriftligen yttra sig över den. Någon ansökningsavgift tas inte ut hos Va-nämnden.

Om det behövs för frågans avgörande ska nämnden hålla förhandling som ska ske på en för parterna välbelägen plats. Om sökanden trots kallelse inte infinner sig ska målet avskrivas. Motparten kan vid vite föreläggas att infinna sig (10 §). Av 11 § framgår att nämnden ska klarlägga tvistefrågorna och vara verksam för att målet utreds samt söka förlika parterna. Enligt 12 § ska besiktning äga rum på platsen om det finns behov av det. Vidare anges att nämnden vid behov kan anlita sakkunnig för särskild utredning. Nämnden kan också kalla in en särskilt insatt person för att höras i ett mål.

I mål om inlösen enligt 39, 40 eller 44 lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster, se nedan, ska huvudmannen enligt 14 § svara för kostnaderna på ömse sidor vid nämnden. Bestämmelserna i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken ska därvid tillämpas. Det innebär bl.a. att om part genom vårdslöshet eller försummelse vållat motparten kostnad är den vållande parten skyldig att ersätta sådan kostnad. Vidare ska ersättning inte utgå för kostnad som inte varit skäligen påkallad. I andra mål kan på begäran av part och om det finns särskilda skäl, denne tillerkännas ersättning av motpart för kostnad vid nämnden.

Nämnden kan under handläggningen av ett mål fatta interimistiskt gällande beslut (15 §). I nämndens beslut ska enligt 16 § anges om part kan föra talan mot beslutet och vad parten därvid har att iaktta. Av lagrummet framgår vidare att nämndens beslut ska meddelas så snart som möjligt sedan utredningen avslutats. Vid nämndens sammanträden och vid besiktning ska det föras protokoll (17 §). Nämnden kan vid tillämpning av flera av bestämmelserna i lagen besluta om förelägganden vilka i sin tur förenas med vite.

I 19-23 § finns bestämmelser om överklagande varvid bl.a. anges att vissa beslut får överklagas särskilt medan andra enbart får överklagas i samband med slutligt beslut. Nämndens beslut får verkställas som domstols dom (19 §). Av 20 § framgår att nämndens beslut överklagas hos Svea hovrätt vars prövning sker i dess sammansättning som mark- och miljööverdomstol. Den som vill överklaga ska enligt 21 § göra det inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Vid överklagande av ett beslut genom vilket saken avgörs, tillämpas som huvudregel bestämmelserna i rättegångsbalken om överklagande av tingsrätts domar i tvistemål. Vid överklagande i mål om inlösen eller ersättning enligt 14 § ska emellertid huvudmannen enligt 22 § alltid själv bära såväl sina egna kostnader som kostnader som åsamkats motparten genom att huvudmannen fullföljt talan. Detta gäller dock inte om

kostnaderna kan härledas till bestämmelserna i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken. Prövningstillstånd krävs inte för att hovrätten ska pröva nämndens beslut.

Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster

Lagen om allmänna vattentjänster trädde i kraft den 1 januari 2007 och ersatte då den tidigare gällande lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar. I förhållande till den va-lagen har hänsynen till miljön fått en mera framträdande plats i vattentjänstlagen och tillämpningen av vissa skadeståndsregler har vidgats. Vattentjänstlagen har vidare en mer modern språklig utformning och redaktionell struktur. Med vattentjänster avses i lagen vattenförsörjning och avlopp (va).

Vattentjänstlagen bygger på principen att tillgången till vattentjänster som dricksvatten och avlopp är ett primärbehov och en förutsättning för en tillfredsställande levnadsstandard. Av lagens inledande bestämmelser framgår bl.a. att lagen syftar till att säkerställa vattenförsörjning och avlopp ordnas i ett större sammanhang, om det behövs med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön (1 §). Av 3 § framgår att det bara är kommuner eller kommunala bolag som kan vara huvudmän för allmänna va-anläggningar.

Av 6 § framgår att om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för viss bebyggelse eller blivande bebyggelse ska kommunen bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna ska ordnas. Kommunen ska också se till att behovet snarast, och så länge det finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän va-anläggning. Begreppet ”i ett större sammanhang” innebär att det måste röra fler än bara ett fåtal fastigheter. I praxis har ansetts att det åtminstone behövs en något så när samlad bebyggelse av 20–30 fastigheter som underlag för en allmän va-anläggning, om det inte handlar om att foga en eller ett par fastigheter till ett redan befintligt, angränsande verksamhetsområde. För att miljöskyddsrekvisitet ska vara uppfyllt krävs att det kan förväntas att den allmänna va-anläggningen förhindrar eller åtminstone väsentligt motverkar påtagliga olägenheter för miljön. I praxis har skyldighet påförts kommunen att bygga ut den allmänna va-anläggningen för att skydda en akut hotad arts fortbestånd liksom för att skydda vattenmiljön i omvandlingsområden. Miljöhänsynen i vattentjänstlagen torde främst få betydelse i omvandlingsområden och fritidshusområden samt när det gäller utbyggnaden av dagvattenanläggningar i tätbebyggda områden. Kommunens beslut om verksamhetsområdets omfattning eller utvidgning kan endast överklagas enligt kommunallagens regler om laglighetsprövning.

En allmän va-anläggning ska ordnas och drivas så att den uppfyller de krav som kan ställas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön och med hänsyn till intresset av en god hushållning med naturresurser (10 §). Om en allmän va-anläggning innebär att vattentjänster tillhandahålls genom ledningsnät för vattenförsörjning eller avlopp, ska huvudmannen för varje fastighet inom verksamhetsområdet bestämma en förbindelsepunkt som, om det inte finns skäl för en annan

placering, ska vara belägen i fastighetens omedelbara närhet (12 §). Huvudmannen ska vidare enligt 13 § bl.a. ordna ledningar och andra anordningar för vattenförsörjning till eller avlopp från varje förbindelsepunkt.

Som huvudregel gäller enligt 16 § att en fastighetsägare har rätt att använda en allmän va-anläggning om fastigheten är belägen inom verksamhetsområdet och behöver en vattentjänst och behovet inte kan tillgodoses bättre på annat sätt. I 21 § finns bestämmelser som sätter gränser för en fastighetsägarens användning av en allmän va-anläggning. Dessa innebär bl.a. att fastighetsägaren inte får använda anläggningen på ett sätt som innebär att avloppet tillförs vätskor, ämnen eller föremål som kan inverka skadligt på ledningsnätet eller anläggningens funktion eller på annat sätt medför skada eller olägenhet. Enligt 22 § kan huvudmannen i vissa fall teckna avtal med en fastighetsägare om särskilda villkor för användningen av en va-anläggning.

En fastighetsägare ska betala avgifter för en allmän va-anläggning, om fastigheten finns inom verksamhetsområdet och behovet av anläggningen inte kan tillgodoses bättre på annat sätt (24 §). Avgiften ska bl.a. avse sådana vattentjänster som tillhandahålls genom en förbindelsepunkt (25 §). Enligt 29 § får avgifter bestämmas som anläggningsavgifter och brukningsavgifter. Avgifterna får inte överskrida det som behövs för att täcka de kostnader som är nödvändiga för att ordna och driva va-anläggningen (30 §), självkostnadsprincipen. Avgifterna ska bestämmas så att kostnaderna fördelas på de avgiftsskyldiga enligt vad som är skäligt och rättvist. Om kostnaderna för vissa fastigheter i beaktansvärd omfattning avviker från andra fastigheter ska avgifterna bestämmas med hänsyn till skillnaderna (31 §).

Anläggningsavgifterna ska bestämmas så att en fastighetsägare inte behöver betala mer än vad som motsvarar fastighetens andel av kostnaden för att ordna va-anläggningen (32 §). Enligt 33 § ska som huvudregel brukningsavgifterna, som är avsedda att täcka anläggningens drift och underhåll, bestämmas efter grunder som är lika oavsett när på året va-anläggningen används.

Avgifternas belopp och hur avgifterna ska beräknas ska framgå av en taxa. Kommunen får meddela föreskrifter om taxan. Kommunens beslut i fråga om taxan kan inte överklagas i annan ordning än enligt kommunallagens regler om laglighetsprövning. Kommunen får överlåta åt huvudmannen att bestämma avgifternas belopp enligt beräkningsgrunder i kommunens taxeföreskrifter (34 §). Avgifterna ska enligt 35 § betalas till kommunen eller huvudmannen på begäran. I 36 § finns bestämmelser om att en anläggningsavgift under vissa förutsättningar ska fördelas på årliga betalningar.

Det finns inget hinder mot att kommunerna skattefinansierar sin va-verksamhet men de flesta kommuner strävar i dag mot en full avgiftsfinansiering. Va-verksamheten får inte gå med vinst men det finns å andra sidan ett visst utrymme för att avsätta eventuella överskott till framtida investeringar som kommer hela va-kollektivet till godo.

Bestämmelserna i 39 § anger att huvudmannen i vissa fall har rätt att lösa in en enskild anläggning som kan användas i den allmänna va-anläggningen. Huvudmannen är enligt 40 § skyldig att lösa in en enskild anläggning om den blir onyttig till följd av att kommunen ordnar eller

utvidgar en allmän va-anläggning. Enligt 41 § har huvudmannen i vissa fall rätt till tillträde för undersökning, installation och underhåll.

Huvudmannen får enligt 43 § under vissa omständigheter stänga av vattenförsörjningen till en fastighet på grund av att denne åsidosatt sin skyldighet att betala en avgift.

I 44-49 §§ finns bestämmelser om skadestånd m.m. Således ska bl.a. i vissa fall huvudmannen ersätta fastighetsägaren för den skada som en in-skränkning medför. Vidare ska huvudmannen ersätta vissa översvämningsskador. I det fall huvudmannen orsakat viss skada ska huvudmannen återställa det som rubbats eller fullgöra det som eftersatts och ersätta skadan. Om å andra sidan huvudmannen av en fastighetsägare orsakats viss skada ska fastighetsägaren återställa det som rubbats eller fullgöra det som eftersatts och ersätta skadan.

Länsstyrelsen utövar tillsyn över kommunens skyldighet att tillgodose behovet av vattentjänster. Länsstyrelsen får förelägga kommunen att fullgöra skyldigheten. Ett sådant föreläggande får förenas med vite. (51 §). Länsstyrelsens beslut om föreläggande får enligt 52 § överklagas av kommunen hos Statens va-nämnd. Länsstyrelsens beslut att inte utfärda föreläggande om verksamhetsområde kan inte överklagas. I stället kan en enskild fastighetsägare ansöka och yrka hos Statens va-nämnd att fastigheten ska inordnas i verksamhetsområdet.

I 52-57 §§ finns bestämmelser om överklagande och prövning av va-frågor. Således får länsstyrelsens beslut om föreläggande 51 § överklagas av kommunen till Statens va-nämnd (52 §). Va-nämnden prövar enligt 53 § i övrigt mål om frågor som regleras i lagen om allmänna vattentjänster. Vilka måltyper det härvid kan vara frågan om redovisas närmare i avsnitt 5.1 nedan. Nämndens förelägganden får förenas med vite. Frågor om utdömande av vite prövas av nämnden självmant eller efter ansökan. I 56 § anges att bestämmelser om Statens va-nämnd och förfarandet i nämnden i mål enligt vattentjänstlagen samt om verkställighet och överklagande av nämndens beslut finns i lagen om Statens va-nämnd.

Av 57 § framgår att trots bestämmelserna i 2 kap. 1 § kommunallagen (1991:900) om anknytning till kommunens område eller dess medlemmar får en kommun under vissa förhållanden sköta driften av en allmän va-anläggning i andra kommuner.

Lagen (1991:852) om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som skall prövas av Statens va-nämnd

Enligt 2 § lagen om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som skall prövas av Statens va-nämnd får en ansökan om betalningsföreläggande göras hos Kronofogdemyndigheten även i fråga om fordran på avgift till huvudmannen för en allmän vatten- och avloppsanläggning i sådana fall där tvist om anspråket ska prövas av Statens va-nämnd.

4.3 Något om de nya mark- och miljödomstolarna

Till följd av riksdagens beslut med anledning av regeringens proposition Mark- och miljödomstolar (prop. 2009/10:215, bet. 2009/10:JuU27, rskr. 2009/10:364) finns det numera, sedan den 2 maj 2011, fem mark- och miljödomstolar som prövar miljömål, mål enligt plan- och bygglagen (2010:900) och fastighetsmål. De nya domstolarna prövar mål som enligt tidigare ordning handlagts i miljödomstol, huvuddelen av de mål enligt plan- och bygglagen som enligt tidigare ordning handlagts i förvaltningsrätt och hos regeringen samt huvuddelen av de mål som enligt tidigare ordning handlagts i fastighetsdomstol. Syftet med reformen har varit att förenkla, samordna och effektivisera handläggningen och prövningen av hithörande mål. De nya mark- och miljödomstolarna tillhör tingsrätterna i Nacka, Umeå, Östersund, Växjö och Vänersborg.

Ett mål eller ett ärende i mark- och miljödomstol inleds genom stämning eller ansökan eller genom att en förvaltningsmyndighets eller en kommuns beslut överklagas. Mark- och miljödomstolarnas domar kan överklagas till Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt om inte annat är föreskrivet. Mark- och miljööverdomstolens domar kan i sin tur överklagas till Högsta domstolen om inte annat är föreskrivet.

De processuella reglerna för mark- och miljödomstolarna har samlats i en ny lag, lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar. Lagen innehåller bl.a. regler om domstolarnas sammansättning och forumregler. En kort sammanfattning av bestämmelserna i lagen om mark- och miljödomstolar återges nedan.

Domstolarnas tillgång till särskild kompetens

Av lagen om mark- och miljödomstolar framgår bl.a. att i mark- och miljödomstol och i Mark- och miljööverdomstolen ska det finnas lagfarna domare och tekniska råd. I mark- och miljödomstolen dömer också särskilda ledamöter. Ett tekniskt råd ska enligt lagen ha teknisk eller naturvetenskaplig utbildning och erfarenhet av sådana sakfrågor som domstolen har att pröva. En särskild ledamot ska ha erfarenhet av sådana sakfrågor som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets och Lantmäteriets verksamhetsområde eller av industriell, kommunal eller areell verksamhet.

Sammansättningen i mark- och miljödomstol

Som huvudregel består mark- och miljödomstolen i mål där domstolen är första instans av en lagfaren domare, ett tekniskt råd och två särskilda ledamöter vid huvudförhandling och när målen annars avgörs i sak. När ett mål eller ärende avgörs på handlingarna behöver rätten enbart bestå av en lagfaren ledamot och ett tekniskt råd, om parterna samtycker till det eller målet eller ärendet är av enkel beskaffenhet. I vissa andra mål får rätten förstärkas med ytterligare en lagfaren domare eller ett tekniskt råd. Vid handläggning av mål som inte innebär att målet avgörs i sak och vid sammanträde för muntlig förberedelse får rätten bestå av en lagfaren domare. Detsamma gäller vid huvudförhandling i fall som avses i 1 kap. 3 a § andra och tredje styckena rättegångsbalken. Finns det skäl för det

får rätten även i dessa fall förstärkas med en lagfaren ledamot eller ett tekniskt råd.

I mål som har överklagats till mark- och miljödomstolen ska rätten, som huvudregel när målen avgörs i sak, bestå av en lagfaren domare och ett tekniskt råd. Rätten får utökas om målets svårighetsgrad eller omfattning föranleder det. Vid handläggning av mål som inte innebär att målet avgörs i sak eller vid avgörande i sak i sådana mål som är av enkel beskaffenhet får rätten bestå av enbart en lagfaren domare.

Sammansättningen i Mark- och miljööverdomstolen

Mark- och miljööverdomstolen ska bestå av minst fyra ledamöter av vilka minst tre ska vara lagfarna domare. Ett tekniskt råd ska som huvudregel delta i rätten. Vid behandling av frågor om prövningstillstånd ska Mark- och miljööverdomstolen bestå av tre lagfarna ledamöter. Vid behov kan ett tekniskt råd ingå i rätten i stället för en av de lagfarna ledamöterna. Vid avskrivning av mål efter återkallelse får Mark- och miljööverdomstolen bestå av en lagfaren domare.

Administrativ indelning och forumbestämmelser

Mark- och miljödomstolarnas indelning i domsområden har anpassats till den administrativa indelningen av landet, vilket är en ändring jämfört med miljödomstolarna vars domsområden var indelade efter naturgeografiska förhållanden.

För mark- och miljödomstolens måltyper gäller olika bestämmelser för vilken domstol som har att pröva respektive mål. Lagen om mark- och miljödomstolar ger emellertid möjlighet för en mark- och miljödomstol att under vissa förutsättningar lämna över ett mål eller ärende till en annan sådan domstol.

Handläggning av mål och ärenden i mark- och miljödomstolarna

Rättegångsbalkens regler gäller som utgångspunkt för de mål där mark- och miljödomstol utgör första instans, medan bestämmelserna i lagen (1996:242) om domstolsärenden gäller som utgångspunkt i de mål som har överklagats till en mark- och miljödomstol.

Mål om utdömmande av vite handläggs i mark- och miljödomstolen och i Mark- och miljööverdomstolen enligt reglerna för mål som överklagats till mark- och miljödomstol om inte annat är föreskrivet.

För de mål som inleds i mark- och miljödomstol som första instans, kan överklagande ske enligt vanliga regler till Mark- och miljööverdomstolen och vidare till Högsta domstolen. Huvudregeln för mål som inlemts i mark- och miljödomstol genom överklagande är att Mark- och miljööverdomstolen är sista instans och att dess avgöranden inte kan överklagas. För att tillgodose behovet av prejudikatbildning för vissa mål har dock en s.k. ventil införts. Ventilen innebär att Mark- och miljööverdomstolen under vissa förutsättningar får tillåta att en dom får överklagas till Högsta domstolen.

Undersökning på platsen och syn

Om det är lämpligt kan rätten uppdra åt en eller flera ledamöter att göra en undersökning på platsen. En sådan undersökning är möjlig inom ramen för handläggningen av alla måltyper. Parterna ska därvid ges tillfälle att närvara vid undersökningen. Om det behövs ska mark- och miljödomstolen hålla syn på stället. Bestämmelsen är tillämplig för alla mål, såväl de mål där mark- och miljödomstolen är första instans som de mål som har överklagats dit.

5 Va-nämndens verksamhet

5.1 Måltyper vid Va-nämnden

Va-nämnden prövar frågor som regleras i vattentjänstlagen. Av vad som angivits ovan framgår att nämnden enligt 52 § vattentjänstlagen prövar överklaganden avseende länsstyrelsens beslut om föreläggande mot en kommun att fullgöra sin skyldighet enligt 6 § att tillgodose behovet av vattentjänster. De övriga mål om frågor som regleras i vattentjänstlagen och som Va-nämnden enligt 53 § har att pröva preciserades ursprungligen i den lagrådsremiss som föregick regeringens proposition Allmänna vattentjänster (prop. 2005/06:78). I lagrådsremissen föreslog regeringen att 53 § skulle få följande lydelse:

Statens va-nämnd prövar mål om

1. kommunens skyldighet enligt 6 § att tillgodose behovet av vattentjänster,
2. tillgodoseende av allmänna intressen enligt 10 § andra stycket,
3. fastighetsägarens rätt att använda en allmän va-anläggning,
4. tillämpning eller tolkning av bestämmelserna i 21 och 22 § om användningen av en allmän va-anläggning eller av föreskrifter som meddelats med stöd av 23 §,
5. fastighetsägarens skyldighet att betala avgifter för allmänna vattentjänster,
6. avgiftsskyldighet enligt 27 §,
7. tillämpning eller tolkning av den taxa som avses i 34 §,
8. fordran som avser en anläggningsavgift eller en brukningsavgift,
9. giltigheten eller rätta innebörden av avtal mellan huvudmannen och fastighetsägaren som rör en allmän va-anläggning, användningen av anläggningen eller avgifter för anläggningen eller användningen,
10. villkoren för användningen av en allmän va-anläggning i frågor som inte är reglerade taxeföreskrifter, allmänna bestämmelser eller avtal,
11. inlösen eller ersättning enligt 39 och 40 §,
12. ersättning enligt bestämmelserna i 44–47 §,
13. återbetalning enligt 49 §, och
14. andra frågor om vattentjänster som omfattas av denna lag.

Lagrådet konstaterade i sitt yttrande över lagrådsremissen avseende omfattningen av Va-nämndens behörighet att det klargjorts att alla tvistefrågor som avses i den nya lagen ska kunna prövas av nämnden.

Mot bakgrund förordade Lagrådet att paragrafen skulle ges följande lydelse: ”Statens va-nämnd prövar i övrigt mål om frågor som regleras i denna lag eller i föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.” Regeringens anslöt sig i propositionen till detta Lagrådets förslag.

De vanligaste typerna av mål som Va-nämnden har att handlägga gäller frågor rörande fastighetsägares skyldighet att betala avgifter samt frågor om avgiftens skäligen storlek.

I ett mål om avgifter kan ett avgiftskrav ogillas om grunden för avgiftsuttaget, dvs. taxeföreskrifterna eller taxan, bedöms vara oförenlig med vattentjänstlagens avgiftsregler. Va-nämnden kan emellertid inte göra någon allmän prövning av taxans giltighet utan prövningen avser om taxan kan tillämpas på en viss fastighetsägare eller en bestämd grupp av användare. Även om nämndens avgörande formellt är begränsat till den användare som tvisten rör, blir resultatet i praktiken ofta detsamma som om en allmän prövning hade ägt rum. Kommunen antas anpassa sina föreskrifter till den rättspraxis som utvecklas.

Mål om bruksavgifter är också relativt vanliga och de kan avse exempelvis jämkning vid oavsiktlig överförbrukning, vattenmätarens tillförlitlighet eller schablonmässigt beräknad förbrukning. Det är inte ovanligt att dessa mål initieras som ett betalningsföreläggande hos Kronofogdemyndigheten enligt den tidigare nämnda lagen (1991:852) om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som skall prövas av Statens va-nämnd. Som påtryckningsmedel för att erlagga bruksavgifterna kan kommunen besluta om vattenavstängning. Fastighetsägaren kan i sådana fall ansöka om inhibition av beslutet hos Va-nämnden.

Huvudmannen för en allmän va-anläggning eller en enskild fastighetsägare kan väcka talan direkt vid Va-nämnden och yrka att en grupp av fastigheter eller en viss fastighet ska ingå i ett verksamhetsområde. Va-nämnden får i dessa fall inte bestämma verksamhetsområdet eftersom det endast är kommunen som kan göra det. Prövningen ska i stället avse fastställelse av om kommunens beslut om verksamhetsområdets avgränsning är förenligt med kommunens skyldigheter och andra krav som följer av lagens bestämmelser. I mål avseende verksamhetsområde inhämtar Statens va-nämnd ofta yttrande från länsstyrelsen. Om nämnden kommer fram till att kommunen inte fullgjort sina skyldigheter ska nämnden förelägga kommunen att göra det. Genom vattentjänstlagen har Va-nämnden fått en uttrycklig rätt att förena ett åtgärdsföreläggande med vite. Va-nämnden kan även på eget initiativ eller efter ansökan döma ut de viten som har förelagts enligt vattentjänstlagen.

Tvister kan även avse frågan om en fastighet ligger inom ett verksamhetsområde, eller inte. De kan också gälla frågan om huvudmannen kan få anstånd med utförandet av en anläggning eller om en fastighet verkligen har behov av vattentjänster. Mål om avgiftsskyldighet för anläggningsavgifter för avlopp hör som nämnts till de mera frekvent förekommande måltyperna vid Va-nämnden.

Frågor om användningsrätt och avgiftsskyldighet kan i vissa fall regleras genom avtal. Om så har skett kan parterna i vissa fall inte komma överens om avtalets tillämpning, eller kan det uppstå tvekan om

avtalets giltighet och dess rätta innebörd. Tvister i sådana frågor kan också komma under Va-nämndens prövning.

I ett va-förhållande kan en fastighetsägare orsaka huvudmannen skada, liksom huvudmannen kan orsaka en fastighetsägare skada. Typiska skador i va-förhållandet är översvämningsskador där vatten tränger in på en fastighet via ledningsnätet. I denna typ av mål behövs ofta en utredning av hur va-anläggningen är konstruerad, vad den har för kapacitet och hur underhåll och tillsyn skett. Huvudmannen kan i dessa fall bli skadeståndsskyldig om ledningarna t.ex. varit otillräckligt dimensionerade eller igensatta på grund av eftersatt underhåll. Fastighetsägarnas ansvar gäller skador som uppkommit vid användningen av den allmänna anläggningen i strid mot vad som följer av lagstiftningen. Som exempel kan nämnas ett uppsåtligt utsläpp av olja i avloppet. Förutom regler om skadestånd innehåller vattentjänstlagen även möjligheter att kräva rättelse eller fullgörelse. Skadeståndsmål är tämligen frekventa hos va-nämnden. Sådana mål involverar ofta tekniska frågor om skadans uppkomst och ansvaret för skadeförloppet samt frågor om skadeståndets storlek och andra frågor som är typiska för skadeståndsrätten såsom kausalitet och medvållande.

Vid utbyggnad av en allmän va-anläggning finns ibland ett befintligt ledningsnät som kan införlivas i den allmänna anläggningen. Huvudmannen kan då begära att få överta ledningarna mot skäligen ersättning. En utbyggnad av en allmän va-anläggning kan också medföra att en fastighetsenskilda anläggning blir onyttig när fastigheten ansluts till den allmänna va-anläggningen. Under vissa förutsättningar, bl.a. med hänsyn till den enskilda anläggningens ålder och utformning, kan fastighetsägaren kompenseras för onyttigblivna anordningar. Även hithörande typ av frågor är exempel på måltypen som i dag handläggs av Statens va-nämnd.

5.2 Va-nämndens handläggning

Va-nämndens sammansättning, organisation och kompetens m.m. har beskrivits i inledningen av avsnitt 4.2.1. I det följande lämnas en kortfattad redogörelse för nämndens handläggning av de mål och ärenden som nämnden prövar.

Förfarandet

Reglerna om förfarandet vid Va-nämnden har utformats så att handläggningen ska vara domstolsliknande men ändå äga rum under något friare former än en domstolsprocess. I praktiken sker handläggningen på ungefär samma sätt som gäller för handläggningen av tvistemål vid tingsrätt, men mindre formbundet. Handläggningen kan delas in i ett förberedande skede och ett där avgörandet träffas.

Talan väcks hos nämnden genom ansökan, som ska vara skriftlig och förutom uppgift om parternas namn, hemvist och den berörda fastigheten även ska innehålla sökandens yrkanden och grunderna för detta. Uppfyller inte ansökan dessa grundläggande förutsättningar för prövning av tvisten, ska nämnden förelägga sökanden att avhjälpa bristerna.

Efterkommes inte förelägganden, kan nämnden avvisa ansökningen. Om inte ansökningen avvisas, ska nämnden bereda motparten tillfälle att inom viss tid skriftligen yttra sig över den. Någon ansökningsavgift tas inte ut hos Va-nämnden.

Muntliga förberedelser

De föredragande sekreterarna sköter handläggningen av ärendena och ser till att kommunikering sker av ingivna handlingar. Efter den inledande skriftväxlingen tar man ställning till om det behövs en muntlig förberedelse i ärendet. I mål som är av någon beskaffenhet hålls i regel ett sammanträde i form av muntlig förberedelse. Denna handläggningsform är inte reglerad i lagen om Statens va-nämnd, men har utvecklats hos nämnden enligt formerna för vad som gäller i allmän underrätt. Vid sammanträdet består nämnden av ordföranden ensam men vid behov kan även någon av de tekniska ledamöterna delta. Vid den muntliga förberedelsen deltar förutom parterna för det mesta en ordförande och en juristsekreterare. Under sammanträdet ska tvistefrågorna och parternas ståndpunkter klarläggas och parterna får närmare ange vilka omständigheter och vilken utredning de åberopar i målet. Utredningsinitiativ kan även komma från nämndens sida. Sammanträdet hålls på en plats som är välbelägen för parterna. Om sökanden inte inställer sig vid förhandlingen, avskrivs målet. Motparten kan kallas vid vite.

Ett av syftena med förberedelsen är att ta reda på om det finns någon möjlighet att förlika parterna. Om parterna kan förlikas avslutas ärendet oftast genom att det skrivs av eller i vissa fall genom en stadfäst förlikning, också det enligt den ordning som gäller i allmän domstol.

För varje muntlig förberedelse upprättas ett protokoll över vad som kommit fram under förberedelsen. Protokollet skickas till parterna efter sammanträdet.

Formerna för avgörande med ordinarie sammansättning

Nämnden avgör målen genom föredragning eller vid huvudförhandling. Inte heller formerna för huvudförhandling finns närmare reglerade i lagen om Statens va-nämnd, utan också här har förfarandet i allmän underrätt fått tjäna som förebild. I praxis har stor hänsyn tagits till parternas uppfattning om behovet av att hålla huvudförhandling. Oftast har varken parterna eller nämnden ansett det vara nödvändigt med huvudförhandling efter det att parterna haft möjlighet att utveckla sin talan vid den muntliga förberedelsen, men huvudförhandling förekommer regelmässigt tre till fyra gånger per år när det är fråga om muntlig bevisning som ska upptas. Det är nästan undantagslöst i mål om skadestånd som huvudförhandling förekommer, även om många sådana mål avgörs efter föredragning sedan muntlig förberedelse ägt rum.

Beslut av ensam domare

Nämnden är enligt 6 § lagen om Statens Va-nämnd beslutsför med ordföranden ensam vid förberedande åtgärder samt vid prövning av fråga om avvisning eller avskrivning av mål eller vid handläggning av överklagande av nämndens beslut. Vidare kan ordföranden ensam fatta

beslut när talan i målet medgivits eller parterna endast begär stadfästelse av förlikning, vid meddelande av interimistiskt beslut samt vid prövning av fråga om att överlämna ett mål till en annan myndighet enligt lagen om betalningsföreläggande för fordringar som ska prövas av Statens va-nämnd. Nämnden är också beslutsför med ordföranden ensam ”när saken är uppenbar eller målet är av enkel beskaffenhet”. Även om bestämmelsen i sistnämnda fall ska tillämpas restriktivt kan ordföranden avgöra rättsfrågor med begränsad räckvidd som ensamdomare. En förutsättning är dock att avgörandet inte är av betydelse för rättstillämpningen i andra mål. Beslut med praxisbildande effekt ska alltid fattas av nämnden i ordinarie sammansättning. Handläggningen av mål som ensamdomare delegeras regelmässigt till de lagfarna juristsekreterarna vid nämnden.

Va-nämndens utredning i målen

Tyngdpunkten i den rättsliga prövningen av de va-tekniska frågorna ligger hos nämnden och nämndens prövning ska grundas på en allsidig utredning. Målen kännetecknas ibland av att de innehåller problem som kräver teknisk sakkunskap för att kunna lösas. I mål mellan va-huvudmannen och en enskild fastighetsägare är det normalt bara huvudmannen som har kunskapen om va-förhållandena och möjligheten att utreda dem. Mot denna bakgrund har det ansetts vara nödvändigt att nämnden inte enbart är hänvisad till den utredning som parterna lägger fram. Nämnden måste därför vid behov själv kunna sörja för kompletterande utredning. Enligt 11 § lagen om Statens va-nämnd åläggs nämnden att klarlägga tvistefrågorna och vara verksam för att målen utreds. I rättspraxis finns exempel där Va-nämnden utövat en kraftfull materiell processledning i fall som annars sannolikt inte skulle blivit materiellt prövade.

Som ett led i nämndens utredningsskyldighet kan nämnden eller ledamot av nämnden verkställa besiktning på plats. Vidare kan nämnden vid behov anlita en sakkunnig för särskild utredning. Nämnden kan även enligt 13 § lagen om Statens va-nämnd förelägga en i saken insatt person att höras inför nämnden.

Rättegångskostnader

Bestämmelserna om rättegångskostnader i 14 § lagen om Statens va-nämnd innebär att huvudmannen i princip ska svara för kostnaderna på ömse sidor vid nämnden när det gäller mål om inlösen eller ersättning enligt 39, 40 eller 44 §§ vattentjänstlagen. I andra mål ska vardera parten enligt huvudregeln stå sina egna kostnader. Bara om det finns särskilda skäl kan en part tillerkännas ersättning av motparten. Särskilda skäl för ett sådant avsteg från huvudregeln kan exempelvis vara att kostnad har orsakats av försummelse från motpartens sida. Regeln om rätt till kostnadsersättning bara när det finns särskilda skäl utgår från att det normalt är huvudmannen som svarar för utredningen i va-målen. Huvudmannen är den som har utredningskapaciteten och som därför också har ålagts bevisbördan för flertalet relevanta omständigheter. Det förekommer också att fastighetsägaren är beviskyldig för vissa viktiga omständigheter som han inte kan räkna med att huvudmannen ska reda

ut. Det gäller till exempel vilken skada fastigheten och fastighetsägaren drabbats av och hur skadeståndet ska beräknas. I praxis har särskilda skäl för rätt till kostnadsersättning för fastighetsägaren ansetts föreligga i de fall denne, till skillnad från det normala i va-mål, fått bära en tung utredningsbörda exempelvis om skadeorsaken. Särskilda skäl att utdöma kostnadsersättning till fastighetsägare har också ansetts föreligga i s.k. pilotmål av stort allmänt intresse för andra brukare och huvudmän.

5.3 Antalet mål vid Va-nämnden m.m.

Inkomna och fullföljda mål

Antalet inkomna ansökningar till Va-nämnden har ökat under de senaste åren, se tabell 1 nedan. Ansökningarna registreras normalt som ett separat mål för varje fastighet. Det gör att en och samma fråga kan komma att registreras som flera ansökningar om det är flera fastighetsägare som gör ansökan. Sådana mål kan sedermera ofta komma att handläggas gemensamt. Så kan t.ex. bli fallet när en va-anläggning byggs ut till ett omvandlingsområde/fritidshusområde och kommunen avser att tillämpa en s.k. sårta, dvs. en taxa som oftast innebär en högre anläggningsavgift än vad som är normalt när det gäller övriga abonnenter i kommunen. I dylika fall är det inte ovanligt att alla fastighetsägare i området protesterar och att blir då många mål som avser en och samma fråga. Under 2011 kom det exempelvis i ett ärende från Kristianstads kommun som avsåg 119 ansökningar om prövning. På motsvarande sätt kom det under 2012 in ett ärende som omfattade cirka 360 ansökningar från fastighetsägare i Västerviks kommun. I tabellen nedan har antalet ansökningar reducerats på ett sådant sätt att när ett mål berör en och samma fråga och omfattas av åtta eller fler ansökningar har målet ansetts omfatta enbart en ansökan.

En förklaring till ökningen av antalet ansökningar har av Va-nämnden bl.a. angivits vara den nya lagen om allmänna vattentjänster som trädde i kraft den 1 januari 2007. I samband med ikraftträdandet ägde det rum utbildningsinsatser inom det va-rättsliga området vilket innebar ökade kunskaper hos såväl va-huvudmännen som hos deras abonnenter. Kommunerna har också på ett mera aktivt sätt informerat sina abonnenter om Va-nämndens existens och om möjligheterna att klaga hos nämnden. Samtidigt har landets länsstyrelser i ökad takt engagerat sig i miljötillståndet i hav och sjöar vilket engagemang kan utmynna i krav på att fastigheter ska ingå i ett allmänt verksamhetsområde.

Tabell 1. Antalet och andelen inkomna mål de senaste fem åren fördelat per län

Län	2008	2009	2010	2011	2012	Medel	Andel
Stockholm	18	16	21	22	31	22	11 %
Uppsala	0	3	15	4	4	5	3 %
Södermanland	8	2	0	8	16	7	3 %
Östergötland	6	11	4	7	17	9	4 %
Jönköping	6	3	5	11	3	6	3 %
Kronoberg	0	1	4	1	6	2	1 %
Kalmar	5	3	7	11	20	9	4 %
Gotland	2	7	6	2	13	6	3 %
Blekinge	3	6	2	1	9	4	2 %
Skåne	32	25	41	27	42	33	16 %
Halland	1	10	11	26	23	14	7 %
Västra Götaland	25	26	37	34	39	32	16 %
Värmland	2	5	17	7	8	8	4 %
Örebro	0	1	3	4	-	2	1 %
Västmanland	1	10	8	8	7	7	4 %
Dalarna	5	5	7	10	15	8	4 %
Gävleborg	0	6	9	5	7	5	3 %
Västernorrland	4	1	4	5	17	6	3 %
Jämtland	6	6	5	2	8	5	3 %
Västerbotten	3	3	6	9	8	6	2 %
Norrbottn	6	6	3	11	3	6	3 %
SUMMA	133	156	215	215	296	203	

Det genomsnittliga antalet inkomna mål till Statens va-nämnd under de senaste fem åren har uppgått till 203. Hälften av antalet mål stammar från Stockholms län (11 procent), Skåne län (16 procent), Hallands län (7 procent) och Västra Götalands län (16 procent). Återstående 17 län svarade tillsammans för återstående 50 procent av antalet mål.

Måltyper

I avsnitt 5.1 återfinns en utförlig redovisning av vilka olika måltyper som Va-nämnden har att handlägga. I den fortsatta beskrivningen har de där angivna måltyperna grupperats så att det på ett överskådligt sätt framgår vilka huvudsakliga frågeställningar som nämnden har att handlägga. Ett antal exempel på några av de olika och mångfasetterade tvistefrågor som Va-nämnden har haft att avgöra redovisas i *bilaga 3*.

De till Va-nämnden under 2008–2012 inkomna målen fördelade sig i huvudsak på följande måltyper; avgiftsmål (anläggnings- respektive brukningsavgifter enligt taxor), skadeståndsmål, mål som avser verksamhetsområdet (både kommuners överklaganden av länsstyrelsens förelägganden och fastighetsägares ansökningar om att de ska omfattas av verksamhetsområdet) samt övriga mål. Med ledning av det i tabell 1 ovan angivna antalet inkomna ansökningar och med utgångspunkten att de s.k. massärendena avser avgiftsmål har de inkomna ansökningarna under de senaste fem åren fördelat sig på de olika måltyperna enligt tabell 2 nedan.

Tabell 2. Antalet och andelen inkomna ansökningar om prövning under de senaste fem åren fördelade per måltyp

Måltyp	2008	2009	2010	2011	2012	Medel	Andel
Avgifter	40	80	139	163	229	130	64 %
Skadestånd	21	22	20	19	26	22	11 %
Inlösen m.m.	-	1	2	-	11	3	1 %
Verksamhetsområde	19	30	24	15	16	21	10 %
Övrigt	53	23	30	18	14	28	14 %
SUMMA	133	156	215	215	296	203	

Av tabellen framgår bl.a. att avgiftsfrågor utgör det stora flertalet av de mål som kommer under Va-nämndens prövning och att antalet sådana mål har ökat kraftigt under den studerade femårsperioden. Avgiftsmålen utgörs dels av mål där enskilda väcker talan och anför att de inte ska vara helt eller delvis avgiftsskyldiga för de avgifter som påförts dem, dels av betalningsförelägganden som hänskjutits från kronofogdemyndigheten och mål där huvudmannen ansökt direkt till Va-nämnden och yrkat att brukaren ska förpliktas att betala avgifterna.

Avgjorda mål

Ett mål avgörs normalt antingen genom förlikning eller genom prövning i sak. En del mål avvisas dock eller överlämnas till annan prövningsinstans. Nämnden ska enligt lagen om Statens va-nämnd vid sin handläggning vara verksam för att målet utreds och söka förlika parterna. Utsikterna att uppnå förhandlingslösningar har ökat i takt med att det etablerats en fast rättspraxis i många frågor och denna praxis finns tillgänglig på Va-nämndens hemsida. I tabell 3 nedan redovisas hur de under 2008–2012 avgjorda målen fördelade sig på olika måltyper. I tabellen redovisas vidare en beräkning av antalet avgjorda mål inom respektive kategori med utgångspunkt i det genomsnittliga antalet inkomna mål under de senaste tre åren. Det bör observeras att den målstatistik som redovisas i tabellen inte tagit i beaktande förekomsten av s.k. massärenden. Det innebär att uppgifterna inte är helt jämförbara med uppgifterna i tabell 1 och 2.

Tabell 3. Antalet och andelen avgjorda mål under de fem senaste åren fördelat på olika måltyper

Avgörandesätt-	2008	2009	2010	2011	2012	Medel	Andel
Beslutsavgjort	71	155	133	141	135	127	50 %
Avskrivet	85	45	97	186	112	105	41 %
Avvisat/överlämnat	7	18	70	13	12	24	9 %

Av tabellen framgår bl.a. att i storleksordningen hälften av antalet inkomna mål avgörs genom beslut medan en stor andel av målen avskrivs eller avvisas.

I beslutsavgjorda mål har Va-nämnden skiljt sig från målen genom avgöranden i sak. Vad gäller de avskrivna målen har de skrivits av när målen återkallats. En del av de återkallade målen har också varit utsatta till muntlig förberedelse. Det är inte ovanligt att mål skrivs av i samband med muntlig förberedelse genom att parterna träffar en förlikning och återkallar sin talan. I de fall en sökande inte finner sig till en muntlig

förberedelse eller en förhandling kan målet också skrivas av. Avvisade mål kan vara sådana där ansökan är bristfällig och klaganden trots föreläggande inte kompletterat ansökan på föreskrivet sätt, klaganden inte har någon fastighet inom verksamhetsområdet eller mål där Statens va-nämnd är fel forum.

Statsmakternas mål för Va-nämndens verksamhet

Regeringen har i regleringsbrevet för Statens va-nämnd lagt fast ett mål för Va-nämndens verksamhet. Målet innebär att nämnden ska avgöra 65 procent av va-målen inom 12 månader.

Under de senaste fem åren har andelen mål som handlagts slutligt inom 12 månader uppgått till 84, 75, 75, 71 respektive 61 procent. Regeringens mål avseende handläggningstider har därmed överträffats för samtliga år utom för 2012.

Enligt lagen om Statens va-nämnd kan nämndens avgöranden överklagas till Svea hovrätt, Mark- och miljööverdomstolen. I storleksordningen tio procent av de av nämnden handlagda målen har under de senaste fem åren fullföljts till Mark- och miljööverdomstolen. Ändringsfrekvensen i domstolen har under senare år närmat sig det försumbara.

Högsta domstolen har under de senaste åren inte meddelat prövningstillstånd i någon va-rättslig fråga eller någon annan fråga som har rört handläggningen hos Statens va-nämnd.

Målen fördelning i riket

I tabell 1 ovan har lämnats en redovisning över hur de till Va-nämnden inkomna målen har fördelat sig på landets län under de senaste fem åren. En fördelning av motsvarande mål på de fem mark- och miljödomstolarnas domkretsområden ger det resultat som framgår av tabell 4.

Tabell 4. Va-nämndens mål fördelade på respektive domkretsområde

Mark- miljödomstol	och	2008	2009	2010	2011	2012	Medel	Andel
Umeå		10	8	9	18	10	11	5 %
Östersund		9	14	18	14	33	18	9 %
Nacka		34	43	59	57	86	56	28 %
Växjö		52	49	63	58	97	64	31 %
Vänersborg		28	42	66	68	70	55	27 %
SUMMA		133	156	215	215	296	203	

Tabellen åskådliggör att de det stora flertalet av Va-nämndens mål är belägna inom de södra Sverige belägna mark- och miljödomstolarnas domkretsområden. Således är i storleksordningen 30 procent av antalet mål belägna inom respektive domkretsområdena för Nacka, Växjö och Vänersborgs mark- och miljödomstolar. På domkretsområdena för Umeå och Östersunds mark- och miljödomstolar faller enbart 5–10 procent av antalet mål.

6 Ny instansordning för va-målen

Arbetsgruppens bedömning: Statens va-nämnd bör avvecklas.

Statens va-nämnds uppgifter enligt lagen om allmänna vattentjänster bör övertas av mark- och miljödomstolarna.

Statens va-nämnds uppgift att på begäran yttra sig till domstol eller länsstyrelse i mål eller ärende om vattenförsörjning och avlopp bör inte överföras till någon myndighet eller domstol.

Skälen för arbetsgruppens bedömning: Som angivits ovan redovisade Va-nämndsutredningen att de mål som Statens va-nämnd i dag prövar, vid en avveckling av nämnden, skulle kunna föras över till landets länsstyrelser och mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt. Därvid skulle tvister om va-avgifter där fastighetsägare eller andra brukare är klaganden i fortsättningen prövas av länsstyrelserna i första instans och att länsstyrelsernas beslut skulle få överklagas till mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt. När en länsstyrelse har fattat beslut i ett överklagat vattenavstängningsärende skulle också detta beslut få överklagas till mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt. Vad avser en länsstyrelses beslut att förelägga en kommun att tillgodose behovet av vattentjänster föreslogs att kommunen skulle få överklaga beslutet till mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt.

Arbetsgruppen gör i dessa frågor nedanstående bedömning.

6.1 Bör statens va-nämnd avvecklas?

Arbetsgruppen konstaterar att Va-nämnden har fullgjort de uppgifter som regleras i lagen om Statens va-nämnd, förordningen med instruktion för nämnden och respektive års regleringsbrev på ett förtjänstfullt sätt. De mål för handläggningstider som regeringen angivit i nämndens regleringsbrev har uppnåtts. Den begränsade frekvensen överklaganden över nämndens beslut samt den omständigheten att de överklaganden som kommit till Svea hovrätts prövning i princip inneburit att nämndens beslut inte ändrats talar för att nämndens avgöranden mottas med förtroende och att rättsväsendet i övrigt funnit nämndens avgöranden byggda på saklig grund. Remissinstanserna – såväl kommunerna och va-huvudmännen som fastighetsägarna – har uttalat sig positivt om nämndens sätt att fullgöra sina uppgifter. Den omständigheten att mark- och miljödomstolar nu inrättats ger emellertid anledning att överväga om dessa kan överta nämndens arbetsuppgifter.

Är det då lämpligt att överföra vissa eller alla va-mål från Statens va-nämnd till mark- och miljödomstolarna? Enligt direktiven till Va-nämndsutredningen var regeringens avsikt att utredningen, i enlighet med intentionerna bakom reformeringen av den statliga förvaltningen, särskilt inom domstolsväsendet, och mot bakgrund av inrättandet av mark- och miljödomstolar, skulle analysera verksamheten vid Statens va-nämnd och utreda förutsättningarna för hur de nya mark- och miljödomstolarna eller annan domstol kan överta nämndens arbetsuppgifter. Va-nämnds-

utredningen har kommit fram till att sådana förutsättningar föreligger. Flertalet remissinstanser har delat den uppfattningen.

Vad avser de rättsområden som mark- och miljödomstolarna har att hantera finner regeringen att dessa har en nära anknytning till de va-mål som Va-nämnden i dag prövar. Frågor om vatten- och avloppsanläggningar kan ha beröringspunkter med såväl mål enligt plan- och bygglagen och miljömål som med fastighetsmål. Vid detaljplanering ska till exempel bebyggelse lokaliseras med hänsyn till möjligheterna att ordna vattenförsörjning och avlopp. Av hänsyn till miljön kan det krävas olika former av tillstånd för att få anordna vatten- och avloppsanläggningar. Det kan också vara så att det krävs en allmän va-anläggning till skydd för människors hälsa eller till skydd för miljön, det sistnämnda har numera en framträdande plats såväl i vattentjänstlagen som i det arbete som åligger vattenvårdande myndigheter. Plan- och bygglagen innehåller liksom vattentjänstlagen bestämmelser om uttag av vissa anläggningskostnader från fastighetsägare. Miljöbalken, expropriationslagen, fastighetsbildningslagen, anläggningslagen och ledningsrättslagen samt plan- och bygglagen dvs. annan lagstiftning som mark- och miljödomstolarna prövar mål inom innehåller liksom vattentjänstlagen bestämmelser om inlösen.

Statens va-nämnd är en liten myndighet som har domstolsliknande uppgifter. Va-nämnden karaktäriseras dessutom av att vara en myndighet med hög teknisk och juridisk kompetens. Små myndigheter genererar i regel förhållandevis höga kostnader för sin administration och för de tekniska och andra funktioner som varje organisation är i behov av. En liten organisation med få anställda är också mera sårbar för förändringar i arbetsbelastningen och personalförändringar orsakade av sjukdom, föräldraledigheter eller annan frånvaro. De frågor som nämnden har att pröva är många gånger komplexa och komplicerade samtidigt som det är angeläget att de kan lösas med höga krav på rättssäkerhet och utan onödigt dröjsmål.

Mot bakgrund av ovan nämnda förhållanden samt med hänvisning till innehållet i den förvaltningspolitiska propositionen samt med anledning av den nya mark- och miljödomstolsorganisationen finner arbetsgruppen att det nu finns anledning att avveckla Statens va-nämnd. Arbetsgruppen konstaterar också att flertalet remissinstanser ställt sig bakom Va-nämndsutredningens bedömning som innebär att Va-nämnden kan avvecklas.

Arbetsgruppen delar, i likhet med flertalet remissinstanser, uppfattningen att de nya mark- och miljödomstolarna i huvudsak har en sådan sammansättning och kompetens att de bör kunna överta uppgifter inom Va-nämndens ansvarsområde.

6.2 Bör länsstyrelserna överta vissa av Va-nämndens ärenden?

Va-nämndsutredningen har föreslagit att vissa av de mål som Va-nämnden i dag handlägger vid en avveckling av nämnden skulle övertas av länsstyrelserna. Det gäller bl.a. de mål som avser tvister om va-

avgifter där fastighetsägare eller andra brukare är klagande. Arbetsgruppen finner inte att detta förslag bör genomföras. Det finns flera skäl som talar mot en sådan lösning.

Arbetsgruppen konstaterar att en uppdelning av Va-nämndens ärenden på det sätt som utredningen föreslagit skulle innebära att det stora flertalet län skulle få 0–15 va-ärenden att handlägga per år. Arbetsgruppen anser inte att ett så begränsat antal ärenden kan anses borga för en snabb, enkel, rättssäker och enhetlig hantering av de ärenden som kan bli aktuella.

Arbetsgruppen har, bl.a. med anledning av Statskontorets och Länsstyrelsen i Stockholms läns förslag att koncentrera de aktuella ärendena för handläggning vid ett begränsat antal länsstyrelser, undersökt vissa konsekvenser av ett sådant förslag. Till följd av riksdagens ställningstagande med anledning av regeringens proposition Ändring av viss länsstyrelseverksamhet (prop. 2011/12:31) genomfördes den 1 juli 2012 en reform som innebar att vissa ärendegrupper inom länsstyrelserna koncentreras till ett begränsat antal länsstyrelser. Det gäller bl.a. medborgarskap, överförmyndare, begravningsfrågor, bilskrotning, lönegaranti, häradsallmänningar och lotterier. Regeringen får meddela föreskrifter om vilka länsstyrelser som ska ansvara för ifrågavarande uppgifter. Beslut har därefter fattats att de aktuella uppgifterna ska fördelas på sju särskilt utpekade länsstyrelser. Arbetsgruppen har vid beredningen av det nu aktuella ärendet undersökt vilka ärendemängder som, om de uppgifter som Va-nämndsutredningen föreslagit skulle fördelas på länsstyrelserna, de sju särskilt utpekade länsstyrelserna skulle komma att bereda om ärendena koncentrerades till dessa. Därvid kan konstateras att de fyra största länsstyrelserna skulle få 15-25 ärenden per år och de tre mindre endast 5-10 ärenden per år.

Ett skäl till att Va-nämndsutredningen ansåg det lämpligt att låta länsstyrelserna svara för prövningen av vissa ärenden var värdet av en närhet mellan brukare och prövningsinstans samt den lokala förankringen av beslutsfattandet. Arbetsgruppen finner dels att dessa påtalade fördelar till viss del skulle gå förlorad med en koncentration av ärendena till ett begränsat antal länsstyrelser, dels att även en koncentration av ärendena till sju länsstyrelser skulle innebära att flera av dessa länsstyrelser skulle få ett begränsat antal ärenden att handlägga per år.

Ytterligare ett skäl att inte överlåta till länsstyrelserna att vara första instans i avgiftsmål är att ett genomförande av en sådan reform skulle medföra en längre instanskedja än den som gäller i dag. Det skulle inte ligga i linje med målsättningen att få en enkel, snabb och tydlig prövning av va-anknutna frågor. Mot att länsstyrelserna ska svara för prövningen av vissa va-anknutna frågor talar också de dubbla roller som skulle uppträda till följd av att länsstyrelserna också har tillsyn över att kommunerna fullgör skyldigheten enligt vattentjänstlagen att tillgodose behovet av vattentjänster.

6.3 Bör allmän domstol, tingsrätten, överta vissa av Va-nämndens uppgifter?

Va-nämndsutredningen hade enligt sina direktiv till uppgift att bl.a. utreda förutsättningarna för att de nya mark- och miljödomstolarna eller annan domstol jämte en eller flera länsstyrelser kan överta nämndens prövning i olika delar av vattentjänstlagen.

Utredningen konstaterar i sitt betänkande inledningsvis att det i och för sig kan vara möjligt att låta någon annan eller några andra myndigheter ta över Va-nämndens uppgifter. Samtidigt konstaterar utredningen att detta inte låter sig göras på ett enkelt eller problemfritt sätt.

I samband härmed hänvisar utredningen till att före Va-nämndens tillkomst år 1970 kunde tvister hänförliga till va-lagen enligt rättegångsbalkens former prövas i allmän domstol i den ort där va-anläggningen fanns. En återgång till en sådan ordning är enligt utredningen inte aktuell. Samtidigt anger utredningen att en tänkbar möjlighet visserligen kan vara att låta hänskjutna betalningsförelägganden avseende va-avgifter handläggas av tingsrätt, eftersom tingsrätterna handlägger betalningsförelägganden avseende andra fordringar. Utredningen förkastar dock den tanken eftersom målsättningen bör vara att ärenden som avser allmänna vattentjänster ska handläggas i så få forum som möjligt. Att lägga dessa mål på tingsrätterna skulle leda till att varje tingsrätt endast skulle få ett mindre antal mål och därigenom en begränsad erfarenhet av dessa. Vidare har, när ett betalningsföreläggande avseende va-avgifter bestrids, bestridandet ofta sin grund i att den betalningsskyldige har någon invändning av varrättslig eller va-teknisk art. Det är då lämpligt att den domstol som ska behandla målet är förtrogen med rättsområdet. Det framstår då enligt Va-nämndsutredningen som mer naturligt att en mark- och miljödomstol har kunskap om va-frågor än att en tingsrätt har det. Vid de fortsatta övervägandena bortsåg därför Va-nämndsutredningen från möjligheten att låta vissa av Va-nämndens mål tillföras annan domstol.

Remissbehandlingen av Va-nämndsutredningens betänkande föranleder inte arbetsgruppen att göra någon annan bedömning än den som utredningen har gjort i detta avseende.

6.4 Bör avgiftsmålen och övriga mål hållas samman?

Va-nämndsutredningens förslag innebär att de mål som Va-nämnden i dag prövar ska delas upp på ett sådant sätt att tvister i vissa avgiftsmål ska prövas av länsstyrelserna medan andra avgiftsmål ska prövas av mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt. De avgiftsmål som länsstyrelsen därvid ska pröva föreslås vara sådana där fastighetsägare eller andra brukare genom ett överklagande initierar länsstyrelsens prövning. Länsstyrelsens beslut ska därefter kunna överklagas till mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt. Mark- och miljödomstolen ska vidare pröva sådana avgiftsmål som initieras av va-huvudmannen samt

som första instans bl.a. pröva mål av expropriativ karaktär, t.ex. inlösen och skadestånd.

Flera av de remissinstanser som yttrat sig över förslaget har framfört erinringar mot att va-målen ska delas upp och handläggas av olika instanser. En uppdelning av de ärenden som Va-nämnden i dag handlägger på det sätt som utredningen föreslår innebär i vissa avseenden en återgång till den organisatoriska lösning som gällde före Va-nämndens inrättande 1970. Just sambanden mellan de olika sakfrågorna inom va-området och dessas inbördes beroende av varandra utgjorde ett väsentligt skäl för att samla samtliga mål inom va-området till en särskild prövningsorganisation. Ett ytterligare skäl var brukarnas intresse av att få tillgång till ett enhetligt och ändamålsenligt prövningsförfarande. Enligt arbetsgruppens bedömning kvarstår dessa skäl för att inte dela upp de måltyper som Va-nämnden i dag handlägger på olika prövningsinstanser.

En uppdelning medför bl.a. en oklarhet i frågan om var en fråga ska prövas eller att en viss tvist mellan en enskild fastighetsägare och en vahuvudman måste prövas dels som ett överklagande, dels som en ansökan om stämning. Det kan t.ex. gälla en va-avgift som debiterats en fastighetsägare och som består i att vatten levererats i en viss omfattning men att det levererade vattnet har varit av undermålig kvalitet. Det finns också andra typer av s.k. blandade mål där prövningen lämpligen bör ske i ett sammanhang och i en enhetlig och sammanhållen process.

Av Va-nämndens yttrande över Va-nämndsutredningens betänkande framgår bl.a. att flertalet mera komplicerade avgiftsmål erfarenhetsmässigt är initierade av fastighetsägare medan mål där vahuvudmannen är sökande oftare rör mål där fastighetsägaren inte kan betala eller inte förstått att huvudmannen har tydligt stöd i lag och vataxa för avgiftsuttaget. Den uppdelning av målen mellan länsstyrelser och mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt som Va-nämndsutredningen redovisat kan därför medföra att de mer komplicerade avgiftsmålen kommer att prövas av länsstyrelserna i första instans medan mark- och miljödomstolen vanligen får ta sig an de enkla målen med s.k. betalningsvägrare.

En uppdelning av målen medför också att de avgiftsmål som initieras av fastighetsägare eller andra brukare, enligt arbetsgruppens uppfattning, även kommer att kräva en resurs- och kompetensförstärkning hos den organisation som får till uppgift att pröva dessa mål.

En uppdelning av målen kan vidare ifrågasättas med utgångspunkt i de under föregående rubrik angivna skälen, dvs. att det kan leda till en längre instanskedja. Det är inte heller klarlagt om en avgiftsdebitering enligt en kommunal va-taxa generellt utgör ett överklagbart förvaltningsbeslut.

Arbetsgruppen bedömer att den av Va-nämndsutredningen föreslagna uppdelningen riskerar att försvåra en enhetlig och rättssäker bedömning i de mål som är knutna till va-lagstiftningen. Sammanfattningsvis anser arbetsgruppen att de argument som talar mot att med utgångspunkt i olika måltyper göra en uppdelning av de mål som Va-nämnden i dag prövar på olika prövningsinstanser så starka att någon uppdelning inte bör komma till stånd. Övervägande skäl talar således för att de måltyper som Va-nämnden i dag prövar bör hållas samman och prövas av en enhetlig och sammanhållen prövningsorganisation.

6.5 Ska en eller flera mark- och miljödomstolar pröva Va-nämndens mål?

Som angivits ovan delar regeringen Va-nämndsutredningens uppfattning att den nya mark- och miljödomstolsorganisationen är lämplig för att överta vissa av Va-nämndens arbetsuppgifter. Mark- och miljödomstolarna har i likhet med va-nämnden försetts med en tekniskt sakkunnig expertis och det finns därför möjlighet att inordna va-målen i denna större organisation. Med utgångspunkt i vad som anförts om länsstyrelsernas roll ovan, att de inte bör överta några av Va-nämndens uppgifter, finner arbetsgruppen, i likhet med bl.a. Svea hovrätt, Mark- och miljööverdomstolen, Boverket, Trafikverket och ett antal kommuner/va-huvudmän att mark- och miljödomstolsorganisationen bör överta samtliga Va-nämndens uppgifter enligt vattentjänstlagen.

Va-nämndsutredningen har förordat att de ärenden som enligt utredningens förslag ska prövas vid mark- och miljödomstol ska koncentreras till mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt. Detta skulle innebära ett avsteg från huvudprincipen om att alla domstolar inom de allmänna domstolsslagen ska kunna handlägga alla typer av mål. Ett sådant avsteg skulle kunna vara motiverat i de fall det rör sig om ett begränsat antal mål som kräver särskild kompetens.

Enligt arbetsgruppens förslag kommer samtliga mål att prövas av mark- och miljödomstol. Det innebär uppskattningsvis att i genomsnitt 200 mål om året kommer att överföras till mark- och miljödomstolarna. Målunderlaget kommer därför inte att vara begränsat på ett sådant sätt att det av den anledningen finns skäl att koncentrera handläggningen av målen till en mark- och miljödomstol – se tabell 4 i avsnitt 5.3. Genom de förslag som redovisas i denna promemoria kommer mark- och miljödomstolarna också att ha tillgång till all den kompetens som erfordras för att pröva även dessa mål. Några andra skäl för koncentration av målen till en mark- och miljödomstol föreligger inte heller. Enligt arbetsgruppens bedömning bör därför målen fördelas på samtliga mark- och miljödomstolar.

Genom den föreslagna ordningen blir också den geografiska tillgängligheten bättre för parterna. Möjligheten att delta i en muntlig förhandling och att genomföra syn underlättas av att förhandlingen kan äga rum på en för alla parter, inklusive domstolen, närbelägen plats och kan bidra till att målen kan avgöras utan onödigt tidsutdräkt. Som också Lantmäteriet påpekat i sitt remissyttrande ankommer det redan i dag på samtliga mark- och miljödomstolar att pröva de mål som avser tvister mellan kommunen och en fastighetsägare om ersättning för gatukostnader eller kostnader för andra allmänna platser eller om villkoren för betalning. Denna måltyp har i vissa avseenden stora likheter med de mål som kan aktualiseras med stöd av vattentjänstlagen.

Arbetsgruppens uppfattning är således att samtliga fem mark- och miljödomstolar ska dela på de alla mål som Va-nämnden i dag handlägger.

6.6 Vad ska hända med Va-nämndens uppgift att avge yttranden?

Enligt sin instruktion har Statens va-nämnd som uppgift att avge yttranden i mål eller ärenden om vattenförsörjning och avlopp. Av Va-nämndsutredningens betänkande framgår att nämnden under sin verksamhetstid i princip aldrig fått några förfrågningar om att avge sådana yttranden. Arbetsgruppen delar därför utredningens bedömning att det inte torde föreligga något behov av att överlåta denna uppgift till någon annan myndighet i det fall Va-nämnden avvecklas.

7 Upphävande av lagen (1976:384) om Statens va-nämnd

Arbetsgruppens förslag: Lagen om Statens va-nämnd ska upphöra att gälla vid utgången av december 2014.

De mål som vid upphävandet av lagen om Statens va-nämnd handläggs av nämnden ska lämnas över till den mark- och miljödomstol som skulle ha varit behörig om målet hade inletts efter upphävandet.

Den upphävda lagen ska fortfarande gälla för beslut som Statens va-nämnd har meddelat.

Skälen för arbetsgruppens förslag: Av föregående avsnitt framgår att arbetsgruppen bedömer att Statens va-nämnd bör läggas ned. Vid en nedläggning av Statens va-nämnd upphör behovet av lagstiftning om Statens va-nämnd. Lagen (1976:384) om Statens Va-nämnd bör alltså upphävas.

Arbetsgruppens bedömning är att va-målen bör fördelas mellan de fem mark- och miljödomstolarna (se föregående avsnitt). De mål som finns hos Statens va-nämnd när nämnden upphör bör lämnas över till den mark- och miljödomstol som hade varit behörig om målet hade inletts efter nämndens upphörande. Vilken mark- och miljödomstol som hade varit behörig framgår av arbetsgruppens förslag till forumbestämmelse i 3 kap. 1 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar, se avsnitt 14 nedan.

För de beslut som Statens va-nämnd har meddelat före nedläggningen bör den upphävda lagen fortsätta att gälla. Det innebär bl.a. att nämndens beslut kan behålla sin verkan som exekutionstitel (19 §), att det inte kommer att krävas prövningstillstånd för att Svea hovrätt ska ta upp ett överklagande av ett beslut från nämnden (21 §) och att huvudmannen som utgångspunkt ska ansvara för rättegångskostnaderna på båda sidor om denne överklagar vissa typer av mål (22 §).

8 Prövningen i mark- och miljödomstol

Arbetsgruppens förslag: Länsstyrelsens beslut om föreläggande för kommunen att tillhandahålla allmänna vattentjänster ska få överklagas av kommunen till mark- och miljödomstol.

Mark- och miljödomstol ska i övrigt pröva mål om frågor som regleras i lagen om allmänna vattentjänster eller i föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Mark- och miljödomstols förelägganden enligt lagen om allmänna vattentjänster ska få förenas med vite.

Frågor om utdömmande av vite som har förelagts enligt lagen om allmänna vattentjänster ska prövas av mark- och miljödomstol efter ansökan.

Arbetsgruppens bedömning: Någon särskild bestämmelse om mark- och miljödomstols behörighet att pröva frågor om inkassokostnader eller kostnader hos Kronofogdemyndigheten behövs inte när den bakomliggande fordran, som kostnaderna är hänförliga till, avser va-avgifter.

Skälen för arbetsgruppens förslag och bedömning: Arbetsgruppens bedömning är att Statens va-nämnds uppgifter enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster ska övertas av mark- och miljödomstolarna. Hänvisningarna till Statens va-nämnd i lagen om allmänna vattentjänster ersätts därmed med hänvisningar till mark- och miljödomstol. I detta avsnitt redogörs för innebörden av de ändrade hänvisningarna.

8.1 Kommunens överklagande av länsstyrelsens föreläggande

Av 51 § lagen om allmänna vattentjänster framgår att länsstyrelsen utövar tillsyn över att kommunen fullgör skyldigheten enligt 6 § att tillgodose behovet av allmänna vattentjänster. Länsstyrelsen får förelägga kommunen att fullgöra skyldigheten. Ett sådant föreläggande får förenas med vite. Enligt 52 § får kommunen överklaga länsstyrelsens föreläggande enligt 51 § till Statens va-nämnd. Nu aktuella mål är de enda som inleds vid Statens va-nämnd genom överklagande.

När Statens va-nämnd läggs ned bör länsstyrelsens förelägganden få överklagas av kommunen till mark- och miljödomstol. Hänvisningen till Statens va-nämnd i 52 § bör därmed ersättas med en hänvisning till mark- och miljödomstol.

8.2 Övriga mål

Enligt dagens lydelse av 53 § lagen om allmänna vattentjänster prövar Statens va-nämnd ”i övrigt mål om frågor som regleras i lagen eller i föreskrifter som meddelats med stöd av lagen”. Bestämmelsen har utformats enligt Lagrådets förslag. I lagrådsremissen inför proposition

2005/06:78 Allmänna vattentjänster hade regeringen föreslagit att 53 § skulle innehålla en uppräknig i 14 punkter över de måltyper som Statens va-nämnd har att pröva enligt lagen om allmänna vattentjänster. De 14 måltyperna har redovisats i avsnitt 5.1.

Målen hos Statens Va-nämnd enligt 53 § avser tvister om kommunernas, huvudmännens och användarnas rättigheter och skyldigheter enligt lagen om allmänna vattentjänster. Mål om sådana frågor inleds i dag genom att någon väcker talan direkt vid Statens va-nämnd. En sådan talan kan, beroende på vad saken gäller, avse antingen fullgörelse eller fastställelse (jfr prop. 2005/06:78 s. 109). En parts talan om fullgörelse går ut på att Statens va-nämnd ska förelägga motparten att vidta en viss åtgärd som denne är skyldig att vidta enligt lagen om allmänna vattentjänster. Statens va-nämnd får enligt 54 § lagen om allmänna vattentjänster förena sina förelägganden med vite (se nedan).

Mål som avses i 53 § bör enligt arbetsgruppen prövas av mark- och miljödomstol. Hänvisningen till Statens va-nämnd i 53 § bör därmed ersättas med en hänvisning till mark- och miljödomstol.

8.3 Viten

Förelägganden enligt lagen om allmänna vattentjänster får förenas med vite. Det gäller såväl för länsstyrelsen (51 §) som för Statens va-nämnd (54 §). Statens va-nämnd är behörig att pröva frågor om utdömande av vite som har förelagts enligt lagen om allmänna vattentjänster (55 §). Prövningen sker ”självmant eller efter ansökan”.

Arbetsgruppen anser att Statens va-nämnds rätt att förelägga och döma ut viten enligt lagen om allmänna vattentjänster bör överföras till mark- och miljödomstolarna. Hänvisningarna till Statens va-nämnd i 54 och 55 §§ lagen om allmänna vattentjänster bör därmed ersättas med hänvisningar till mark- och miljödomstol. Frågan om vilken processlag som bör tillämpas i mål som avser viten behandlas i avsnitt 9.

En ansökan om utdömande av vite kan göras av länsstyrelsen (jfr 51 §) eller av en part (offentlig eller enskild) som tidigare har vunnit bifall till sin talan om vitesföreläggande (jfr 54 §).

Enligt arbetsgruppens bedömning bör mark- och miljödomstolen inte ha någon möjlighet att ”självmant” pröva frågan om utdömande av vite som har förelagts enligt lagen om allmänna vattentjänster. Något skäl för en sådan ordning har inte framkommit. Det framgår inte heller av förarbetena varför Statens va-nämnd har en sådan möjlighet enligt dagens lagstiftning (jfr prop. 2005/06:78 s. 111).

Av 6 § andra stycket lagen (1986:206) om viten framgår att frågor om utdömande av viten som har förelagts en part eller någon annan till fullgörande av en skyldighet i en rättegång eller i annat motsvarande förfarande prövas utan särskild ansökan av den myndighet som har utfärdat föreläggandet. Sådana s.k. förfarandeviten som mark- och miljödomstolen förelägger part under processen med stöd av rättegångsbalken eller lagen om domstolsärenden kan alltså dömas ut ”självmant” av domstolen med stöd av nämnda bestämmelse.

8.4 Inkassokostnader m.m.

Av rättsfallet NJA 1994 s. 372 framgår att mål som avser inkassokostnader eller kostnader hos Kronofogdemyndigheten följer de behörighets- och forumbestämmelser som gäller för den bakomliggande fordran. Enligt arbetsgruppens bedömning behöver det därför inte införas någon bestämmelse som grundar behörighet för mark- och miljödomstol att pröva frågor som avser inkassokostnader eller kostnader hos Kronofogdemyndigheten när den bakomliggande fordran avser va-avgifter. Det bör exempelvis utan särskild reglering vara möjligt att väcka talan vid mark- och miljödomstol enbart avseende inkassokostnad hänförlig till va-avgift.

9 Handläggningen av va-målen i mark- och miljödomstol

Arbetsgruppens förslag: Mark- och miljödomstol ska kunna fatta interimistiska beslut i mål om avstängning av vattenförsörjningen enligt lagen om allmänna vattentjänster. Sådana beslut ska få verkställas på samma sätt som en dom som vunnit laga kraft.

Bestämmelsen om säkerhetsåtgärder i 15 kap. 3 § rättegångsbalken ska inte tillämpas i va-målen.

Arbetsgruppens bedömning: Utöver den nya bestämmelsen om interimistiska beslut behöver några särskilda bestämmelser för handläggningen av va-målen inte införas. De befintliga regelverken i form av rättegångsbalken respektive lagen om domstolsärenden kan tillämpas. Vid kommunens överklagande av länsstyrelsens föreläggande om tillhandahållande av allmänna vattentjänster samt vid ansökan om utdömande av vite kommer lagen om domstolsärenden att tillämpas. Rättegångsbalkens bestämmelser om tvistemål kommer att tillämpas i övriga va-mål.

Skälen för arbetsgruppens förslag och bedömning: När Statens va-nämnd avvecklas och va-målen i stället ska avgöras av mark- och miljödomstol uppstår frågan vilka lagar som mark- och miljödomstolarna ska tillämpa vid handläggningen av de nya måltyperna. Arbetsgruppen finner härvid anledning att något redogöra för bestämmelserna i 4 och 5 kap. lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar. I övrigt i detta avsnitt redovisar arbetsgruppen under separata rubriker sin bedömning i fråga om viten, om påförande av va-avgifter enligt taxa och avstängning av vattenförsörjningen samt om behovet av särskilda bestämmelser för handläggningen av va-målen.

9.1 Handläggning av mål och ärenden enligt lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar

Av 4 och 5 kap. lagen om mark- och miljödomstolar framgår vilka lagar dessa domstolar ska tillämpa vid sin handläggning av mål och ärenden (prop. 2008/09:215 s 154 ff.). För de mål där mark- och miljödomstolarna är första instans ska bestämmelserna om tvistemål i allmän domstol tillämpas, om inte annat föreskrivs i lag (4 kap. 1 § första stycket). Bestämmelser om tvistemål i allmän domstol finns i rättegångsbalken. I ”mål om vite” samt mål som har överklagats till mark- och miljödomstol tillämpas lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte annat har föreskrivits i lag (4 kap. 2 § och 5 kap. 1 §). Med ”mål om vite” avses mål om utdömmande av vite (prop. 2008/09:215 s. 154).

Det finns en presumtion för att utgå från de processlagar som utpekats som tillämpliga i lagen om mark- och miljödomstolar. Presumtionen bör brytas bara om starka skäl talar mot den (jfr prop. 2008/09:215 s. 166). Arbetsgruppen har inte funnit att sådana skäl föreligger för de typer av va-mål som ska överföras till mark- och miljödomstolarna (se nedan om behovet av särbestämmelser för va-målen).

Arbetsgruppen noterar att regeringen inför inrättandet av mark- och miljödomstolarna gjorde bedömningen att samma förfaranderegler bör gälla för alla överklagade mål i dessa domstolar (prop. 2008/09:215 s. 166). I valet mellan förvaltningsprocesslagen (1971:291) och lagen om domstolsärenden stannade regeringen efter närmare redovisade överväganden för den senare lagen. Arbetsgruppen kan vidare konstatera att lagen om domstolsärenden tillämpas i mark- och miljödomstolarnas mål om utdömmande av vite som har förelagts enligt miljöbalken eller plan- och bygglagen (2010:900).

Det ovan sagda innebär således att rättegångsbalken ska tillämpas på va-tvister i mark- och miljödomstol medan lagen om domstolsärenden ska tillämpas på överklagade mål och mål om utdömmande av vite.

9.2 Viten

I ett mål hos mark- och miljödomstol som avser utfärdande av vitesföreläggande kommer vitet att vara en sanktion för den fullgörelse som talan i målet avser. Ett föreläggande enligt lagen om allmänna vattentjänster kan antingen avse en skyldighet att vidta en viss åtgärd eller innebära ett förbud mot att vidta en åtgärd. Rättegångsbalken kommer att vara tillämplig i ett mål om föreläggande att fullgöra en förpliktelse enligt lagen om allmänna vattentjänster. Detta gäller oavsett om föreläggandet ska förenas med vite eller inte. I mål som avser utdömmande av vite kommer däremot lagen om domstolsärenden att tillämpas.

9.3 Påförande av va-avgifter enligt taxa och avstängning av vattenförsörjningen

I Va-nämndsutredningens betänkande (SOU 2011:53) föreslogs att kommunens eller huvudmannens beslut att påföra brukare anläggnings- och bruksavgifter enligt en kommunal taxa skulle få överklagas till länsstyrelsen. Enligt betänkandet (s. 103) skulle varje faktura ses som ett beslut som också går att överklaga. Vidare föreslogs i betänkandet att huvudmannens beslut om att stänga av vattenförsörjningen enligt 43 § lagen om allmänna vattentjänster skulle få överklagas till länsstyrelsen.

Arbetsgruppens förslag innebär att dessa två typer av mål i stället ska prövas av mark- och miljödomstol. Rättegångsbalken kommer att vara tillämplig. Målen kommer att inledas hos domstolen genom ansökan om stämning eller genom att ansökan om betalningsföreläggande avseende va-avgift överlämnas från Kronofogdemyndigheten (se avsnitt 14).

Avstängning av vattenförsörjningen är ett faktiskt handlande, som huvudmannen i vissa angivna situationer får tillgripa som ett påtryckningsmedel mot en fastighetsägare som inte fullgör sina skyldigheter enligt lagen om allmänna vattentjänster. Något krav på beslutsform innan avstängningen sker finns inte uppställt. Huvudmannen kan vara en kommun eller ett privaträttsligt subjekt (kommunalt eller privatägt bolag). Vad gäller debiteringen av va-avgifterna finns det inte heller någon reglering kring beslutsform.

Det ter sig enligt arbetsgruppen främmande att införa en ordning där nu aktuella mål – som ofta har sitt ursprung i privaträttsliga subjekts fakturering eller faktiska handlande – ska inledas hos mark- och miljödomstolen genom överklagande. I likhet med vad som i dag gäller för Statens va-nämnd bör målen inledas genom att någon part väcker talan eller genom att ansökan om betalningsföreläggande överlämnas från Kronofogdemyndigheten. En ordning där tvister om va-avgifter skulle kunna komma under domstolens prövning på tre olika sätt (stämning, överlämnande av ansökan om betalningsföreläggande samt dessutom genom överklagande) framstår som mindre lämplig.

9.4 Behovet av särskilda bestämmelser för handläggningen av va-målen

I det följande redogör arbetsgruppen för sin bedömning vad gäller behovet att ersätta handlägningsbestämmelserna i lagen om Statens va-nämnd (1976:839) eller i övrigt införa särskilda bestämmelser för handläggningen av va-målen. Frågan om rättens sammansättning i mål enligt lagen (2006:412) om allmänna av vattentjänster behandlas i avsnitt 17.

Av 10 § lagen om Statens va-nämnd framgår att nämnden ska hålla förhandling om det behövs för frågans avgörande och att förhandlingen ska hållas på en plats som är välbelägen för parterna. Arbetsgruppen konstaterar i denna del att mark- och miljödomstolarna håller förhandlingar på orter utanför tingsorten när det behövs, något som sker utan någon särskild föreskrift om detta. En särskild reglering i fråga om

var mark- och miljödomstolens förhandling i va-målen ska äga rum, framstår därför inte som nödvändig.

Enligt 11 § lagen om Statens Va-nämnd ska nämnden klarlägga tvistefrågorna, vara verksam för att målet utreds och söka förlika parterna. Inslaget av materiell processledning hos Statens va-nämnd har varit betydande. Det finns fall där Statens va-nämnd har utövat en kraftfull materiell processledning (t.ex. genom direkta utredningsförelägganden) i mål som annars inte skulle ha blivit prövade i sak. Som exempel kan nämnas fall där enskilda fastighetsägare fört talan mot en kommun om för höga avgifter i strid mot självkostnadsprincipen. Vidare ha Statens va-nämnd inte ansett sig vara begränsad till den utredning som lagts fram av parterna utan har vid behov själv inhämtat kompletterande utredning i vissa mål.

I ett tvistemål enligt rättegångsbalken gäller att parterna i målet ska ange de omständigheter som de åberopar som grund för sin talan, att rätten inte kan beakta omständigheter som inte åberopats av part och att det är parterna i målet som ansvarar för utredningen. Talan i ett tvistemål enligt rättegångsbalken väcks genom ansökan om stämning. Om stämning utfärdas ska förberedelse i målet äga rum. Förberedelsen sker ofta muntligt vid sammanträde men den kan även vara skriftlig. Enligt 42 kap. 6 § rättegångsbalken ska rätten under förberedelsen bl.a. klarlägga yrkanden, invändningar och åberopade omständigheter samt se om det finns förutsättningar för en förlikning eller annan samförstånds lösning. Enligt 42 kap. 8 § andra stycket rättegångsbalken ska rätten vidare under förberedelsen, allt efter målets beskaffenhet, verka för att tvistefrågorna blir klarlagda och att parterna anger allt som de vill åberopa i målet. Rätten ska genom frågor och påpekanden försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i parternas framställningar. Enligt 43 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken ska rätten vid huvudförhandling se till att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver och att inget onödigt dras in i målet. Genom frågor och påpekanden ska rätten försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs.

Rättens verksamhet med att berika eller begränsa processmaterialet betecknas som materiell processledning (jfr prop. 1986/87:89 s. 103 ff.). Den materiella processledningen innebär att rätten aktivt ska undersöka i vad mån det föreligger oenighet eller oenighet mellan parterna, inte bara i fråga om yrkanden och rättsfakta, utan även i övrigt när det gäller sakförhållanden av betydelse för avgörandet (prop. 1986/87:89 s. 196). Ett exempel på tillåten materiell processledning är att en domare säger till en part att han eller hon måste räkna med att presentera bevisning för ett påstående i rättegången för att detta ska godtas av domstolen (prop. 1986/87:89 s. 107). Den materiella processledningen syftar till effektiva processer med materiellt riktiga resultat och kan i viss utsträckning ersätta juridisk biträdes hjälp. Processledningen får dock i princip inte övergå till materiell rådgivning åt parterna. Den måste skötas med ömdöme så att rättens opartiskhet inte kan sättas i fråga.

Oavsett vilken processlag som är tillämplig påverkas behovet av processledande åtgärder i viss mån av styrkeförhållandena mellan parterna. Även med denna utgångspunkt är det dock ofrånkomligt att den materiella processledningen i de mål som ska handläggas enligt rättegångsbalken inte kan vara lika omfattande hos mark- och

miljödomstolen som hos Statens va-nämnd. De utredningsåtgärder som Statens va-nämnd har vidtagit på eget initiativ kommer inte heller att vara möjliga i samma omfattning. En process enligt rättegångsbalken kommer av parterna att uppfattas som mer formell och komplicerad än vad som varit fallet hos Statens va-nämnd. Fastighetsägarna kommer i större utsträckning att behöva anlita ombud när va-målen ska handläggas i mark- och miljödomstol. Arbetsgruppen är medveten om de angivna konsekvenserna men kan inte se att de skulle vara av sådan omfattning att de motiverar någon särskild reglering. Någon särbestämmelse om mark- och miljödomstolens utrednings- och förlikningsansvar i de va-mål som ska handläggas enligt bestämmelserna om tvistemål i rättegångsbalken föreslås därför inte.

I 12 § lagen om domstolsärenden anges att domstolen ska se till att ärendet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver och att inget onödigt dras in i ärendet. Genom frågor och påpekanden ska domstolen försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i parternas framställningar. Arbetsgruppen anser inte att de två typer av va-mål som mark- och miljödomstolarna kommer att handlägga enligt lagen om domstolsärenden – mål där kommunen överklagar länsstyrelsens föreläggande samt mål om utdömmande av vite – har sådana särdrag att någon särskild bestämmelse om domstolens utredningsansvar behöver införas.

Av 12 § första stycket lagen om Statens va-nämnd framgår att nämnden kan utföra besiktning på platsen, om det behövs för utredningen i en särskild fråga. Enligt 3 kap. 4 § lagen om mark- och miljödomstolar får rätten, om det är lämpligt, uppdra åt en eller flera ledamöter att göra en undersökning på platsen. Enligt 3 kap. 5 § samma lag ska rätten hålla syn på stället, om det behövs. Arbetsgruppen anser att bestämmelserna om platsundersökning och syn kan tillämpas även i va-målen och föreslår därför inte någon särbestämmelse i detta avseende.

Enligt 12 § tredje stycket lagen om Statens va-nämnd kan nämnden vid behov anlita sakkunnig för särskild utredning. Arbetsgruppen konstaterar att denna möjlighet även kommer att finnas när målen ska handläggas enligt rättegångsbalken eller lagen om domstolsärenden. I 40 kap. rättegångsbalken finns bestämmelser om sakkunnig. Bestämmelserna i kapitlet ska i allt väsentligt tillämpas även i mål som ska handläggas enligt lagen om domstolsärenden (se 25 § denna lag). Någon särskild bestämmelse om anlitande av sakkunnig i va-målen behövs därför inte.

Av 15 § lagen om Statens va-nämnd framgår att nämnden, på begäran av part och efter att ha lämnat andra parten tillfälle att yttra sig, kan förordna om vad som ska gälla för tiden till dess slutligt avgörande föreligger i målet. Beslutet kan verkställas på samma sätt som domstols lagakraftgärande dom men kan när som helst återkallas av nämnden.

Enligt Va-nämndsutredningen har möjligheten till interimistiska beslut främst använts av Statens va-nämnd i mål om avstängning av vattenförsörjningen (SOU 2011:53 s. 88). Arbetsgruppen gör bedömningen att även rätten bör ha möjlighet att förordna interimistiskt rörande saken i dessa typer av mål. En bestämmelse med denna innebörd föreslås därför. I övrigt har det inte framkommit att det finns behov av interimistiska beslut hos domstolarna i va-målen. Va-nämndsutredningen föreslog inte heller någon sådan bestämmelse.

Rättegångsbalken saknar en allmän bestämmelse som möjliggör interimistiska beslut i tvistemål. I 15 kap. 3 § rättegångsbalken finns visserligen en bestämmelse som innebär att rätten i ett tvistemål kan förordna om lämplig säkerhetsåtgärd, vilket bl.a. inbegriper interimistiska vitesförelägganden och syssломannaförordnanden. Bestämmelsen är mer begränsad än den nuvarande bestämmelsen i lagen om Statens va-nämnd och dess tillämpning förutsätter att det skäligen kan befaras att motparten kommer att utöva viss sorts aktivitet (sabotagerisk). Den som ansöker om en säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. 3 § rättegångsbalken måste enligt 6 § samma kapitel ställa säkerhet för den skada som kan tillfogas motparten. Arbetsgruppen har ovan gjort bedömningen att det inte behöver införas en generell bestämmelse om möjlighet för rätten att meddela interimistiska beslut i mål enligt lagen om allmänna vattentjänster. Arbetsgruppen kan då inte heller se någon anledning till att låta bestämmelsen i 15 kap. 3 § rättegångsbalken vara tillämplig i va-målen. För målen om avstängning av vattenförsörjningen skulle en sådan ordning dessutom innebära en dubbelreglering. Arbetsgruppen föreslår därför att bestämmelsen i 15 kap. 3 § rättegångsbalken helt ska undantas från tillämpning i va-målen.

Med undantag för bestämmelsen i 15 § lagen om Statens va-nämnd har arbetsgruppen inte funnit någon handläggningsbestämmelse i lagen om Statens va-nämnd som behöver behållas när va-målen förs över till mark- och miljödomstolarna. Arbetsgruppen gör bedömningen att den befintliga regleringen i lagen om mark- och miljödomstolar samt rättegångsbalken respektive lagen om domstolsärenden ger domstolarna goda förutsättningar att handlägga va-målen och reda ut dem efter vad deras beskaffenhet kräver. Utöver den nyss nämnda bestämmelsen föreslås därför inte några särskilda bestämmelser för handläggningen av va-målen.

10 Rättegångskostnader

Arbetsgruppens förslag: I lagen om allmänna vattentjänster ska införas bestämmelser om rättegångskostnader som gäller i stället för 18 kap. 1–7 §§ rättegångsbalken.

I mål om inlösen eller ersättning enligt 39, 40 eller 44 § lagen om allmänna vattentjänster ska huvudmannen svara för kostnaderna på båda sidor i mark- och miljödomstolen, om inte annat följer av 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken. I sådana mål ska huvudmannen i högre rätt svara för sina egna kostnader och för kostnad som har uppkommit för motparten genom att huvudmannen har fullföljt talan, om inte annat följer av 18 kap. 6 § rättegångsbalken. I övrigt ska i dessa typer av mål 18 kap. rättegångsbalken tillämpas beträffande skyldigheten att svara för kostnad i högre rätt.

I övriga mål ska vardera parten som utgångspunkt stå sin kostnad. I mål som ska handläggas enligt rättegångsbalkens bestämmelser om tvistemål samt mål om utdömmande av vite där enskilda är motparter till varandra ska det dock finnas möjlighet att få ersättning för

rättegångskostnader, om motparten har förfarit på sådant sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken eller om det annars finns särskilda skäl. Bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken ska vidare tillämpas på kostnad för ansökningsavgift i aktuella mål.

I lagen om allmänna vattentjänster ska införas en bestämmelse som motsvarar 18 kap. 7 § rättegångsbalken avseende kostnadsansvar för ombud, biträde och ställföreträdare.

För frågor om rättegångskostnader som inte behandlats i lagen om allmänna vattentjänster ska bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken tillämpas.

Arbetsgruppens bedömning: Va-målen bör inte undantas från kravet på ansökningsavgift.

Skälen för arbetsgruppens förslag och bedömning: När Va-nämnden avvecklas finns det anledning med utgångspunkt i dagens ordning för rättegångskostnader särskilt analysera hur dessa kostnader ska fördelas när målen fortsättningsvis handläggs av mark- och miljödomstol. Arbetsgruppen redovisar här under separata rubriker sin bedömning avseende hur kostnaderna bör fördelas vid domstolarnas prövning i olika måltyper.

10.1 Dagens ordning för rättegångskostnader

För målen vid Statens va-nämnd gäller i dag som huvudregel att vardera parten svarar för sin kostnad. Av 14 § lagen (1976:839) om Statens va-nämnd framgår i vilka fall en part kan få ersättning för rättegångskostnader i mål vid nämnden. Enligt bestämmelsens första stycke ska huvudmannen svara för kostnaderna på ömse sidor vid nämnden i mål om inlösen eller ersättning enligt 39, 40 eller 44 § lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster. Dock ska 18 kap. 6 § och 8 §§ rättegångsbalken tillämpas. Det sistnämnda innebär bl.a. att fastighetsägaren kan få svara för rättegångskostnad om denne genom försumlig processföring orsakar kostnader för huvudmannen. Vidare kan inte fastighetsägaren få ersättning för rättegångskostnad som inte har varit skäligen påkallad för tillvaratagandet av dennes rätt.

Enligt 14 § andra stycket kan part i annat mål än som avses i första stycket på begäran tillerkännas ersättning av motparten för kostnad vid nämnden, om det finns särskilda skäl för det. Sådana skäl kan exempelvis vara att en part förorsakar motparten kostnader genom försumlig processföring.

Om huvudmannen överklagar ett beslut i mål om inlösen eller ersättning enligt 39, 40 eller 44 § lagen om allmänna vattentjänster ska denne även i överinstansen svara för kostnaderna på båda sidor, såvida inte 18 kap. 6 eller 8 §§ rättegångsbalken föranleder annat. Om motparten har överklagat målet ska huvudmannen ansvara för sina egna kostnader i högre rätt, om inte nämnda bestämmelser i rättegångsbalken föranleder annat. Bestämmelsen om huvudmannens kostnadsansvar i överinstansen finns i 22 § lagen om Statens va-nämnd.

För övriga mål som överklagas från Statens va-nämnd till Svea hovrätt, Mark- och miljööverdomstolen, gäller rättegångsbalkens bestämmelser. Som huvudregel ska alltså tappande part ersätta motpartens rättegångskostnader i överinstansen.

10.2 Mål om inlösen eller ersättning

Målen om inlösen eller ersättning enligt 39, 40 eller 44 § har expropriationsrättslig anknytning. Aktuella bestämmelser om rättegångskostnader i lagen om Statens va-nämnd har motsvarigheter i expropriationslagen (1972:719). Bestämmelserna betyder mycket för att göra domstolsprövningen tillgänglig för den enskilde. Det är en given utgångspunkt för arbetsgruppen att huvudmannen även i fortsättningen bör bära ett särskilt ansvar för rättegångskostnaderna i dessa typer av mål.

Enligt arbetsgruppen bör samma ordning som gällt hos Statens va-nämnd även gälla i mark- och miljödomstolen. Huvudmannen ska alltså som huvudregel ansvara för rättegångskostnaderna på båda sidor i mark- och miljödomstolen i dessa mål. Ett mindre tillägg bör dock göras i bestämmelsen för att täcka upp visst agerande från fastighetsägaren som också bör föranleda avsteg från huvudregeln om huvudmannens kostnadsansvar. Om fastighetsägaren vinner målet men har inlett eller genom försummelse föranlett en onödig rättegång bör bestämmelsen i 18 kap. 3 § rättegångsbalken kunna tillämpas. Rätten kan då förordna att fastighetsägaren ska ersätta huvudmannens kostnader eller att vardera parten ska stå sin kostnad.

Enligt arbetsgruppens bedömning bör även dagens ordning för rättegångskostnader i högre rätt behållas. Denna ordning motsvarar också vad som gäller enligt expropriationslagen samt i mål om tillstånd till vattenverksamhet enligt miljöbalken. Ordningen innebär att huvudmannen som utgångspunkt ansvarar för sina egna rättegångskostnader i högre rätt och dessutom för motpartens kostnader, om det är huvudmannen som har överklagat. En fastighetsägare, som överklagar, riskerar inte att behöva huvudmannens rättegångskostnader, annat än om fastighetsägaren agerar på det sätt som avses i 18 kap. 6 § rättegångsbalken.

Om fastighetsägaren har överklagat ett beslut från Statens va-nämnd i ett mål om inlösen eller ersättning och vunnit målet blir i dag bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken tillämpliga på processen i överrätten (jfr SOU 2011:53 s. 92 och 106). Fastighetsägaren kan alltså få sina kostnader i överinstansen ersatta i sådan situation. Detta motsvarar vad som uttryckligen gäller enligt 7 kap. 3 § expropriationslagen och överensstämmer med tillämpningen av 25 kap. 2 § andra stycket miljöbalken (vid överklagande av dom i mål om tillstånd till vattenverksamhet). Det framgår dock inte uttryckligen av lagen om Statens va-nämnd.

Eftersom de bestämmelser som arbetsgruppen föreslår ska gälla i stället för bestämmelserna i 18 kap. 1–7 §§ rättegångsbalken behöver det uttryckligen anges i den nu aktuella bestämmelsen att 18 kap.

rättegångsbalken ska tillämpas i högre instans i de situationer där huvudmannen inte som utgångspunkt ska ansvara för kostnaderna.

Arbetsgruppens förslag innebär att bestämmelsen om ansvar för rättegångskostnader i högre rätt i mål om inlösen eller ersättning formuleras med 7 kap. 3 § expropriationslagen som förebild. Syftet är att göra bestämmelsen lättare att förstå. Någon ändring i sak är inte avsedd.

10.3 Övriga mål

För andra mål än mål om inlösen eller ersättning enligt 39, 40 eller 44 § gäller i dag att vardera parten som utgångspunkt ska stå sin kostnad vid Statens va-nämnd. Om det finns särskilda skäl för det kan dock part på begäran tillerkännas ersättning av motparten för kostnad vid nämnden.

I sådana va-mål där mark- och miljödomstol blir första instans (och som inte avser utdömande av vite) kommer rättegångsbalkens regler om rättegångskostnader att bli tillämpliga, om inte annat föreskrivs i lag. Enligt rättegångsbalken gäller som huvudregel att tappande part ska ersätta motpartens rättegångskostnader.

Arbetsgruppen har att ta ställning till vilken princip för fördelning av rättegångskostnader som ska gälla i domstolarna för dessa va-mål. En utgångspunkt är därvid att det inte bör vara olika fördelningsprinciper i olika domstolsinstanser.

Vid bedömningen av vilken denna enhetliga princip bör vara kan det enligt arbetsgruppen finnas ett antal aspekter att beakta.

Inledningsvis kan konstateras att den verksamhet som bedrivs inom vattentjänstlagens sakområde handlar om en ren monopolverksamhet. Den enskilde fastighetsägaren eller brukaren har inte någon möjlighet att vända sig till en annan leverantör. Så snart ett beslut fattats om verksamhetsområde för vatten och avlopp är den enskilde bunden till en bestämd va-huvudman. Någon valmöjlighet finns inte så som exempelvis är fallet inom el- eller telekommunikationsområdet. När ett verksamhetsområde har inrättats är den enskilde också bunden till den va-taxa som gäller och kan bli direkt skyldig att erlägga engångsavgift och/eller periodisk avgift.

Arbetsgruppen konstaterar vidare att va-anknutna frågor har en nära koppling till traditionell kommunal verksamhet. Kommunala beslut är i regel överklagbara. Genom överklagande kan den enskilde få sin sak prövad av en högre instans utan att riskera ansvar för motpartens rättegångskostnader. Tvisterna enligt lagen om allmänna vattentjänster kommer att ha en offentlighetsrättslig anknytning och kan alltså inte utan vidare jämföras med vanliga, civilrättsliga tvister. För avgiftsmålen räkning finns exempelvis en viss likhet med mark- och miljödomstolarnas mål om den gatukostnadsersättning som fastighetsägare ska betala till kommunen enligt 6 kap. plan- och bygglagen (2010:900). I mål om jämkning av gatukostnadsersättningen har lagstiftaren frångått den fördelningsprincip som annars hade följt av rättegångsbalken i syfte att göra domstolsprövningen tillgänglig för fastighetsägarna (15 kap. 10 § plan- och bygglagen).

Arbetsgruppen konstaterar även att den ordning som gäller i dag vid Va-nämnden, dvs. att den enskilde inte behöver riskera att drabbas av motpartens kostnader för ett ärendes handläggning, fungerat väl och inte har ifrågasatts. På grund av va-målens speciella natur finns det en allmän acceptans för det sätt på vilket kostnaderna fördelas i dag. Någon risk för att rättegångsbalkens huvudregel om fördelning av rättegångskostnader undermineras genom att en annan fördelningsprincip väljs för va-målen kan inte anses föreligga. Arbetsgruppen konstaterar slutligen att Svea hovrätt, Mark- och miljööverdomstolen, i sitt remissyttrande över Va-nämndsutredningens betänkande bl.a. angivit att det är en bra lösning låta de regler om rättegångskostnader som gäller i dag kvarstå och att en sådan lösning bidrar till att processen blir mer tillgänglig för den enskilde.

Den bedömning arbetsgruppen gör med anledning av ovanstående konstateranden är således att dagens ordning för rättegångskostnader bör behållas i första instans för andra mål än sådana som avser inlösen eller ersättning enligt 39, 40 eller 44 § lagen om allmänna vattentjänster. Huvudregeln bör därmed vara att vardera parten står sin rättegångskostnad. Då det inte bör vara olika fördelningsprinciper i olika domstolsinstanser bör nu nämnda princip tillämpas inte bara vid mark- och miljödomstolen utan även i högre rätt. Detta innebär en ändring jämfört med dagens ordning.

I mål som ska handläggas enligt bestämmelserna om tvistemål i rättegångsbalken samt i mål om utdömmande av vite där enskilda är motparter till varandra (se nedan) bör det enligt arbetsgruppens mening finnas möjlighet att få rättegångskostnaderna ersatta i två fall.

Det första fallet avser kostnaden för ansökningsavgift. Som framgår nedan anser arbetsgruppen inte att va-målen bör undantas från kravet på ansökningsavgift. Part som vinner målet bör enligt arbetsgruppen kunna få kostnaden för ansökningsavgift hos Kronofogdemyndigheten eller mark- och miljödomstolen ersatt av motparten. Bestämmelserna om rättegångskostnader i 18 kap. rättegångsbalken bör därför göras tillämpliga på kostnad för ansökningsavgift i aktuella mål. Om en part vinner delvis bifall till sin talan blir det en fråga för domstolen att tillämpa bestämmelsen i 18 kap. 4 § rättegångsbalken.

Det andra fallet innebär – i likhet med vad som gäller i dag hos Statens va-nämnd – att part kan få ersättning för rättegångskostnader om det finns särskilda skäl. Möjligheten till ersättning på grund av särskilda skäl bör då finnas i samtliga domstolsinstanser. Som särskilda skäl har tidigare bl.a. ansetts att en part har agerat på det sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken. Arbetsgruppens förslag innebär att nämnda lagrum uttryckligen nämns i lagtexten som exempel på särskilda skäl (jfr 6 kap. 22 andra stycket föräldrabalken).

10.4 Mål om utdömmande av vite

Bestämmelsen i 14 § andra stycket lagen om Statens va-nämnd om att part kan få ersättning för sina kostnader vid särskilda skäl gäller även de mål hos nämnden som avser utdömmande av vite.

Målen om utdömande av vite kommer att handläggas enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden i mark- och miljödomstolarna. I denna lag finns en bestämmelse (32 §) som innebär att ersättning för rättegångskostnader kan utgå med tillämpning av 18 kap. rättegångsbalken i mål där enskilda parter står mot varandra. Enligt 5 kap. 1 § andra stycket lagen om mark- och miljödomstolar ska dock 32 § lagen om domstolsärenden inte tillämpas vid mark- och miljödomstolarna. I avsaknad av särskild reglering kan alltså rättegångskostnader inte ersättas i dessa mål hos mark- och miljödomstolarna.

Enligt arbetsgruppens mening bör ersättning för rättegångskostnader i de båda ovan angivna undantagsfallen (ansökningsavgift och särskilda skäl) även kunna utgå i mål om utdömande av vite. I likhet med vad som gäller enligt 32 § lagen om domstolsärenden bör möjligheten till ersättning för rättegångskostnader endast gälla i de mål där enskilda är motparter till varandra. De kommunala aktiebolag som är huvudmän för allmänna va-anläggningar räknas i detta sammanhang som enskilda.

10.5 Överklagade mål

Arbetsgruppen kan inte se några skäl till att ersättning för rättegångskostnader bör kunna utgå i de mål där kommunen överklagar länsstyrelsens förelägganden enligt 52 § lagen om allmänna vattentjänster. Arbetsgruppen noterar i detta sammanhang att länsstyrelsen, i avsaknad av särskild reglering, kommer att sakna ställning som motpart till kommunen i mark- och miljödomstolen.

10.6 Ersättningsskyldighet för ombud, biträde eller ställföreträdare

I 18 kap. 7 § rättegångsbalken finns en bestämmelse som innebär att ombud, biträde eller ställföreträdare kan förpliktas att solidariskt med part ersätta motpartens rättegångskostnader. Ersättningsansvaret förutsätter att ombudet, biträdet eller ställföreträdaren har vållat motparten kostnad genom sådant agerande som avses i 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken. Vad som avses är vinnande parts inledande av onödig rättegång samt försumlig processföring. Ersättningsansvar enligt 18 kap. 7 § rättegångsbalken förutsätter att part ”enligt detta kapitel” helt eller delvis ska ersätta motpartens rättegångskostnader, en förutsättning som inte är uppfylld om partens ersättningsansvar i stället följer av bestämmelser i lagen om allmänna vattentjänster. Arbetsgruppen anser att en bestämmelse motsvarande 18 kap. 7 § rättegångsbalken bör införas i lagen om allmänna vattentjänster (jfr en liknande bestämmelse i 6 kap. 22 § föräldralken).

10.7 Övriga frågor om rättegångskostnader

För de va-mål som ska handläggas enligt vad som är föreskrivet om tvistemål i allmän domstol gäller bestämmelserna om rättegångskostnader i 18 kap. rättegångsbalken, om inte annat föreskrivits i lag. De bestämmelser som arbetsgruppen föreslagit ovan kommer att gälla i dessa mål i stället för bestämmelserna om ansvar för rättegångskostnader i 18 kap. 1-7 §§ rättegångsbalken.

Bestämmelserna om rättegångskostnader i 18 kap. rättegångsbalken som inte avser själva ansvarsfrågan kommer att gälla i dessa mål utan någon särskild föreskrift. Detta gäller dock inte för de mål om utdömande av vite där enskilda parter står mot varandra och där ersättning för rättegångskostnader ska kunna utgå enligt arbetsgruppens förslag. Sådana mål handläggs enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Enligt 32 § nämnda lag (som inte gäller i mark- och miljödomstolarna, se avsnitt 10.4) har 18 kap. rättegångsbalken gjorts tillämpligt fullt ut i mål där enskilda är motparter till varandra. Arbetsgruppen anser att de bestämmelser i 18 kap. rättegångsbalken som inte avser frågan om ansvar för rättegångskostnader bör kunna tillämpas i de mål om utdömande av vite där enskilda står mot varandra. Arbetsgruppen föreslår därför en bestämmelse som klargör att bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken ska tillämpas i frågor om rättegångskostnader som inte behandlats i lagen om allmänna vattentjänster.

10.8 Ansökningsavgifter vid mark- och miljödomstolarna

Va-nämnden prövar frågor som rör va-förhållanden efter ansökan. Någon ansökningsavgift behöver inte betalas. Enligt förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna gäller däremot att ansökningsavgift ska betalas av den som anhängiggör ett mål eller ärende bl.a. vid mark- och miljödomstol. I förordningen redovisas i vilka fall en ansökningsavgift inte ska tas ut. Det gäller framför allt vissa frågor med internationell anknytning. Befriad från ansökningsavgift är också den som ansöker om att själv bli försatt i konkurs. Ansökningsavgiften för tvistemål uppgår enligt förordningen till 450 kronor.

Den relation som gäller mellan en brukare av en allmän va-anläggning och huvudmannen för vatten och avlopp är snarlik den som gäller mellan en kommun och en fastighetsägare inom detaljplanlagda områden där kommunen är huvudman för de allmänna platserna. Inom sådana områden har kommunen enligt 6 kap. 24–27 §§ plan- och bygglagen (2010:900) möjlighet att ta ut ersättning från fastighetsägarna för kostnaderna för iordningställandet av allmänna platser (gatukostnader). Kommunens beslut om gatukostnader kan, liksom är fallet med beslut om den kommunala va-taxan, överklagas i den ordning som gäller för laglighetsprövning enligt 10 kap. kommunallagen (1991:900). En tvist om ersättning för gatukostnader prövas av mark- och miljödomstol efter

ansökan om stämning. Härvid utgår en ansökningsavgift enligt förordningen om avgifter vid de allmänna domstolarna.

Arbetsgruppen finner att det inte föreligger några sådana särskilda skäl som motiverar att frågor om prövning av mål inom va-området inte ska omfattas av de generella bestämmelserna om ansökningsavgifter. Det innebär att det vid en ansökan om prövning vid mark- och miljödomstol av tvist inom va-området bör utgå en avgift i enlighet med bestämmelserna i den nämnda förordningen. Den föreslagna ordningen torde kunna bidra till att främja en rationell användning av domstolsväsendet till följd av att den i viss utsträckning skulle kunna begränsa förekomsten av sådana ansökningar som i vissa fall kan vara föranledda av rent okynne.

För den enskilde kan den föreslagna ordningen givetvis uppfattas som en nackdel i förhållande till vad som gäller i dag. Att på eget initiativ få en fråga inom va-området prövad kommer fortsättningsvis att medföra en kostnad. Denna kostnad kan vara förhållandevis stor vid en jämförelse med storleken på det av va-huvudmannen debiterade beloppet. Ett bestridande av en fordran innebär att tvisten mellan va-huvudmannen och den enskilde kommer att avgöras av mark- och miljödomstol efter överlämnande från Kronofogdemyndigheten alternativt efter ansökan om stämning varvid i sistnämnt fall en ansökningsavgift kommer att utgå.

Den olägenhet som uppkommer till följd av att en sökande vid mark- och miljödomstol har att betala en ansökningsavgift skulle delvis kunna begränsas genom att i det fall den sökande vid prövningen befines få helt eller delvis rätt få hela eller delar av ansökningsavgiften erlagd av sin motpart vid domstolen. En reglering med denna innebörd bör därför komma till stånd vid en avveckling av Statens va-nämnd. Motsvarande möjlighet bör också tillskapas när det gäller ersättning för en erlagd avgift med anledning av en ansökan om betalningsföreläggande och där Kronofogdemyndigheten överlämnat målet till mark- och miljödomstol.

11 Allmänförklarade va-anläggningar

Arbetsgruppens förslag: De föreslagna bestämmelserna i lagen om allmänna vattentjänster ska under en övergångstid tillämpas för va-anläggningar som har allmänförklarats enligt äldre lagstiftning.

Mark- och miljödomstol ska under övergångstiden pröva mål om allmänförklarade va-anläggningar där bestämmelser i den numera upphävda lagen om vatten- och avloppsanläggningar ska tillämpas.

Skälen för arbetsgruppens förslag: Av övergångsbestämmelserna till lagen om allmänna vattentjänster framgår att sådana va-anläggningar som har förklarats för allmänna enligt äldre lagstiftning, men som inte är att anse som allmänna enligt den nya lagen, får fortsätta att bedrivas som allmänförklarade till utgången av år 2016. I övergångsbestämmelsen räknas upp vilka bestämmelser i den nya respektive den upphävda lagen som ska tillämpas på de allmänförklarade anläggningarna under övergångstiden.

De bestämmelser som arbetsgruppen föreslår i lagen om allmänna vattentjänster (dvs. bestämmelser om mark- och miljödomstols behörighet, vite och rättegångskostnader) bör även gälla för de allmänförklarade va-anläggningarna under övergångstiden.

För de allmänförklarade va-anläggningarna ska vissa bestämmelser i den numera upphävda lagen (1970:244) om vatten- och avloppsanläggningar tillämpas. Enligt arbetsgruppens förslag till 53 § lagen om allmänna vattentjänster prövar mark- och miljödomstol ”mål om frågor som regleras i denna lag”, vilket inte kan anses omfatta mål enligt den upphävda va-lagen. Arbetsgruppen föreslår att det i övergångsbestämmelserna till lagen om allmänna vattentjänster anges att mark- och miljödomstol prövar mål som avser tillämpning av bestämmelser i den upphävda lagen.

12 Överklagande

Arbetsgruppens bedömning: De bestämmelser om överklagande som finns i rättegångsbalken respektive lagen om domstolsärenden bör tillämpas även i va-målen.

Överklagandemålen enligt 52 § lagen om allmänna vattentjänster bör inte undantas från den s.k. överklagandeventilen.

Skälen för arbetsgruppens bedömning: Av 1 kap. 2 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar framgår att en mark- och miljödomstols domar och beslut får överklagas till Mark- och miljööverdomstolen, om inte annat är föreskrivet. Mark- och miljööverdomstolens domar och beslut får överklagas till Högsta domstolen, om inte annat är föreskrivet. Svea hovrätt är mark- och miljööverdomstol.

Av 18 § lagen om Statens va-nämnd framgår att ett beslut av nämnden ska delges part om det gått denne emot. Enligt 22 § samma lag ska ett överklagande av nämndens beslut ges in till nämnden inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Att klagofristen beräknas från den dag då klaganden fick del av beslutet överensstämmer med vad som allmänt gäller för beslut av förvaltningsmyndigheter, jfr 23 § andra stycket förvaltningslagen (1986:223). Statens va-nämnd är formellt en förvaltningsmyndighet och ingen domstol.

För mark- och miljödomstolarna gäller en överklagandetid om tre veckor från det att domen eller beslutet meddelades (50 kap. 1 § och 52 kap. 1 § rättegångsbalken respektive 38 § lagen om domstolsärenden). Parterna ska snarast möjligt underrättas skriftligen om dom eller beslut. Arbetsgruppen anser att de bestämmelser som gäller generellt för mark- och miljödomstolarna i dessa hänseenden även bör gälla för va-målen. Det finns inte några särdrag hos va-målen som motiverar en särreglering vad gäller sättet för underrättelse av domar och beslut samt sättet för beräkning av överklagandetiden.

Av 22 § lagen om Statens Va-nämnd framgår att det inte krävs prövningstillstånd för att Svea hovrätt ska ta upp de mål som överklagas från nämnden. Vid överklagande av domar och beslut från mark- och

miljödostol kommer prövningstillstånd att krävas för att Svea hovrätt ska pröva målen (49 kap. 12 § rättegångsbalken och 39 § lagen om domstolsärenden). Att beslut från Statens va-nämnd är undantagna från systemet med prövningstillstånd hänger samman med att nämnden inte är någon domstol (jfr prop. 2004/05:131 s. 183). Arbetsgruppen anser att va-målen bör behandlas på samma sätt som alla andra mål i mark- och miljödostolarna vad gäller frågan om prövningstillstånd. Någon särreglering föreslås därför inte i detta avseende.

Av 5 kap. 5 § lagen om mark- och miljödostolar framgår att domar och beslut av Mark- och miljööverdostolen i mål som har överklagats till mark- och miljödostol inte får överklagas. Mark- och miljööverdostolen får dock tillåta att en dom eller ett beslut i annat mål än mål enligt miljöbalken överklagas till Högsta domstolen, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. Arbetsgruppen har inte sett några skäl för att undanta överklagandemålen enligt 52 § lagen om allmänna vattentjänster från denna s.k. ventil för överklagande. Arbetsgruppen noterar att dessa mål i dag – i likhet med övriga mål enligt lagen om allmänna vattentjänster – kan överklagas till Högsta domstolen. Övriga mål enligt nämnda lag kommer även fortsättningsvis att kunna överklagas till Högsta domstolen.

Sammanfattningsvis har arbetsgruppen inte sett skäl att införa några särskilda bestämmelser vad gäller överklagande av va-målen.

13 Ändring i rättegångsbalken

Arbetsgruppens förslag: Hänvisningen till Statens va-nämnd i 33 kap. 7 § rättegångsbalken ska tas bort.

Den äldre bestämmelsen i 33 kap. 7 § rättegångsbalken ska fortfarande gälla när Statens va-nämnd under handläggningen har informerat part om att förenklad delgivning kan komma att användas i hovrätten eller Högsta domstolen om ett avgörande överklagas dit.

Skälen för arbetsgruppens förslag: Enligt 33 kap. 7 § rättegångsbalken finns det möjlighet för hovrätt att delge en part handlingar genom förenklad delgivning om parten under handläggningen vid Statens va-nämnd har fått information om att sådan delgivning kan komma att användas i hovrätten om ett avgörande överklagas dit. Samma möjlighet finns även för Högsta domstolen om informationen har lämnats vid Statens va-nämnd. När Statens va-nämnd försvinner utgår hänvisningen till nämnden i 33 kap. 7 § rättegångsbalken.

Statens va-nämnd kan ha lämnat information om förenklad delgivning i mål som pågår i överinstanserna efter att nämnden har lagts ned. Av en övergångsbestämmelse bör följa att den äldre bestämmelsen i 33 kap. 7 § rättegångsbalken fortfarande gäller i en sådan situation. Härigenom möjliggörs för överinstanserna att använda sig av förenklad delgivning i målen.

14 Mål om betalningsföreläggande

Arbetsgruppens förslag: Mål om betalningsföreläggande avseende va-avgift ska överlämnas från Kronofogdemyndigheten till mark- och miljödomstol vid bestridande, ansökan om återvinning eller överklagande av utslag.

Skälen för arbetsgruppens förslag: Om en fastighetsägare eller annan användare inte betalar förfallna bruknings- eller anläggningsavgifter enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster har huvudmannen möjlighet att ansöka om betalningsföreläggande hos Kronofogdemyndigheten. Om fastighetsägaren eller användaren bestrider ett sådant betalningsföreläggande i rätt tid ska huvudmannen underrättas om det. Huvudmannen kan därefter, om denne vidhåller sitt yrkande, begära att målet överlämnas till Statens va-nämnd. Om Kronofogdemyndigheten har meddelat utslag kan en svarande ansöka om återvinning. I det fallet ska Kronofogdemyndigheten också överlämna målet till Statens va-nämnd för fortsatt handläggning. Sökanden i ett mål om betalningsföreläggande har rätt att överklaga Kronofogdemyndighetens utslag. Rätten att överklaga ett utslag inskränker sig dock till den del av utslaget som avser kostnader i målet (prop. 1989/90:85 s. 58, 89 och 137 f.). Om ett sådant överklagande sker och den fordran som kostnaderna är hänförliga till avser va-avgifter, ska målet överlämnas till Statens va-nämnd (jfr NJA 1994 s. 372).

Att Va-nämnden är behörig att pröva mål om betalningsföreläggande avseende va-avgifter efter överlämnande från Kronofogdemyndigheten följer av lagen (1991:852) om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som skall prövas av Statens va-nämnd. Av nämnda lag framgår att lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning är tillämplig vid Kronofogdemyndighetens handläggning.

Som tidigare framgått anser arbetsgruppen att mark- och miljödomstolarna ska pröva mål om frågor som regleras i lagen om allmänna vattentjänster. Arbetsgruppen föreslår därför att lagen om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som skall prövas av Statens va-nämnd ändras så att vad som anges om Statens Va-nämnd i stället ska avse mark- och miljödomstol.

15 Kompetenskrav för rättens ledamöter

Arbetsgruppens förslag: Erfarenhet av vatten- och avloppsfrågor ska kunna utgöra grund för behörighet som särskild ledamot i mark- och miljödomstol.

I mål eller ärende där mark- och miljödomstolen är första instans ska erfarenhet av vatten- och avloppsfrågor kunna utgöra behörighetsgrunden för den ene av de två särskilda ledamöter som ska ingå i rätten vid huvudförhandling eller när målet eller ärendet annars avgörs i sak.

Skälen för arbetsgruppens förslag: Ett flertal remissinstanser har framhållit vikten av att mark- och miljödomstolarna förses med sådan särskild kompetens som krävs för att bereda och avgöra de speciella måltyper som Va-nämnden i dag har att pröva. Arbetsgruppen gör härvid följande bedömning.

En utgångspunkt vid inrättandet av de nya mark- och miljödomstolarna var att det i rätten i de flesta mål ska ingå ledamöter med teknisk eller naturvetenskaplig sakkunskap. Av lagen om mark- och miljödomstolar framgår därför bl.a. att i mark- och miljödomstol och i Mark- och miljööverdomstolen ska finnas lagfarna domare och tekniska råd. I mark- och miljödomstolen dömer också särskilda ledamöter. Ett tekniskt råd ska enligt lagen ha teknisk eller naturvetenskaplig utbildning och erfarenhet av sådana sakfrågor som domstolen har att pröva. En särskild ledamot ska ha erfarenhet av sådana sakfrågor som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets och Lantmäteriets verksamhetsområde eller av industriell, kommunal eller areell verksamhet.

I mål eller ärende där mark- och miljödomstolen är första instans ska rätten vid huvudförhandling eller sammanträde bestå av en lagfaren domare, ett tekniskt råd och två särskilda ledamöter. Av de särskilda ledamöterna ska en ha erfarenhet av sådana sakfrågor som faller inom något av de nämnda förvaltningsmyndigheternas verksamhetsområden medan den andre ska ha erfarenhet av industriell, kommunal eller areell verksamhet eller av sådana sakfrågor som faller inom de nämnda myndigheternas verksamhetsområden.

Av de sammansättningsregler som gäller för Va-nämnden framgår att den prövning som sker i nämnden avser mål och ärenden som i förhållande till de mål som nu handläggs vid mark- och miljödomstolarna har en speciell karaktär. Nämnden består således enligt 2 § lagen om Statens va-nämnd av en ordförande som är lagfaren domare och i övrigt av fem andra ledamöter. Av dessa senare ledamöter ska en ha sakkunskap och erfarenhet av va-tekniska frågor, två ska vara väl förtrogna med förvaltning och skötsel av allmän va-anläggning, en ska vara väl förtrogen med bostadsfastigheters va-förhållanden och en med va-förhållanden som avser annan bebyggelse än bostäder.

Till grund för den proposition som föregick inrättandet av Statens va-nämnd (prop. 1970:118) låg bl.a. ett betänkande, Vatten- och avlopp (SOU 1967:65), utarbetat av 1964 års vatten- och avloppsutredning. Utredningen hade föreslagit att Va-nämnden skulle bestå av en ordförande och sex andra ledamöter. Ordföranden och ytterligare två av ledamöterna skulle enligt utredningsbetänkandet vara lagfarna medan övriga fyra skulle utses bland personer som kunde anses företräda partsintressen.

Föredragande statsrådet hade emellertid en annan uppfattning än utredningen. I propositionen anger han således att nämnden ska bestå av sex ledamöter varav endast en ledamot – ordföranden – skulle vara jurist med domarerfarenhet. Det föredragande statsrådet angav vidare att nämnden inte skulle ha några ledamöter som utses som företrädare för vissa partsintressen. I stället betonade han att nämnden borde få ett

starkare inslag av teknisk sakkunskap än vad utredningen hade föreslagit vilket sedermera, enligt ovan, också blev fallet.

Den juridiska, tekniska och naturvetenskapliga sakkunskap som mark- och miljödomstolarna är försedda med bör i huvudsak göra dem väl lämpade för de bedömningar som kan bli aktuella i va-mål. Även om det i mark- och miljödomstol inte ingår lika många ledamöter med teknisk sakkunskap som i Va-nämnden bedöms sammansättningsreglerna i grunden ändå vara väl avpassade för va-målen. Domstolens sammansättning är relativt flexibel och går att anpassa efter målens beskaffenhet. Till följd av lagtextens utformning av kraven på de tekniska råden finns det enligt arbetsgruppen utrymme för att domstolen även kan tillföras kompetens vad avser vatten- och avloppsfrågor. Mark- och miljödomstolarnas tekniska råd skulle således kunna anses motsvara den ledamot i Va-nämnden som har sakkunskap och erfarenhet av va-tekniska frågor.

Va-nämndsutredningen anger i sitt betänkande att de krav på erfarenhet av olika sakfrågor som lagen om mark- och miljödomstolar preciserar för de särskilda ledamöterna även bör kunna inrymma erfarenheter avseende va-frågor. Arbetsgruppen konstaterar att ett stort antal remissinstanser däribland Svenskt Vatten, Sveriges Byggindustrier och Villaägarnas Riksförbund påtalat behovet av att berörda prövningsinstanser förses med erforderlig kompetens inom va-området.

Va-nämndens kompetens inom området har inte ifrågasatts och nämnden försågs redan vid inrättandet med en stor teknisk sakkunskap samt erfarenhet inom sakområdet. Detta har borgat för en gedigen och sakkunnig prövning av det i vissa fall tekniskt komplicerade processmaterialet. Arbetsgruppen konstaterar, mot bakgrund av vad som anfördes i samband med Va-nämndens inrättande och med hänsyn till vad som framkommit i samband med remissbehandlingen av Va-nämndsutredningens betänkande, att det är angeläget att en ny prövningsorganisation för va-målen förses med en sådan sakkunskap och erfarenhet inom området att förtroendet för lagstiftningen inom vattentjänstområdet och dess tillämpning upprätthålls.

Arbetsgruppen anser att det är angeläget att tydligt framhålla och säkerställa att mark- och miljödomstolarna har tillgång till särskilda ledamöter med särskild sakkunskap och erfarenhet av va-frågor. Den kravprofil som i dag ställs på de särskilda ledamöter som dömer i mark- och miljödomstol överensstämmer inte med det sakområde som omfattas av lagen om allmänna vattentjänster. Inte någon av de förvaltningsmyndigheter vars verksamhetsområden anges i lagen om mark- och miljödomstolar omfattar de sakområden som Va-nämnden i dag har att pröva. De kvalifikationskrav som anges i lagen om Statens va-nämnd för ledamöterna, dvs. kompetens avseende förvaltning och skötsel av allmän va-anläggning eller av fastigheters va-förhållanden, kan inte heller anses inrymmas i den kompetensbeskrivning av de i mark- och miljödomstolen dömande särskilda ledamöterna.

För närvarande är 15 personer förordnade som ledamöter i Statens va-nämnd eller som ersättare för sådana ledamöter. Av dessa kan knappt hälften anses vara personer som inte har förordnats med utgångspunkt i rent teknisk sakkunskap eller som har sådan särskild kunskap som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets eller

Lantmäteriets verksamhetsområden eller som har anknytning till industriell, kommunal eller areell verksamhet. De nämnda personernas kunskap och erfarenhet innefattar i stället framför allt förvaltning och skötsel av allmänna va-anläggningar och fastigheters va-förhållanden

Förvaltning och skötsel av en allmän va-anläggning innefattar bl.a. uppgifter av teknisk, ekonomisk och administrativ karaktär. Det gäller bl.a. anläggande, drift och underhåll av en va-anläggning. I begreppet ligger såväl kortsiktiga åtaganden som långsiktiga investerings- och underhållsplaner. Kompetens och erfarenhet när det gäller förvaltning och skötsel av allmänna va-anläggningar torde framför allt stå att finna hos de organisationer som i dag är huvudmän inom va-området eller hos sådan intresseorganisation som har anknytning till va-huvudmännens verksamhet.

Vad avser kompetens och erfarenhet rörande va-förhållanden för bostadsfastigheter och för annan bebyggelse finns denna bl.a. hos olika fastighetsägare och fastighetsägarkollektiv. Härvid kan bl.a. nämnas de allmännyttiga bostadsföretagen och dess centrala intresseorganisation, SABO, olika bostadsrättsorganisationer samt hos Fastighetsägarna eller Villaägarnas Riksförbund.

Den nämnda sakkunskapen finns också tillgänglig på marknaden genom de konsultföretag som specialiserat sig på att tillhandhålla olika tjänster inom va-området.

Arbetsgruppen anser därför att det i lagen om mark- och miljödomstolar ska anges att erfarenhet av va-frågor ska kunna utgöra grund för behörighet som särskild ledamot i mark- och miljödomstol och att i mål eller ärende där domstolen är första instans sådan erfarenhet ska kunna utgöra behörighetsgrunden för den ene av de två särskilda ledamöter som ska ingå i rätten vid huvudförhandling eller när målet eller ärendet annars avgörs i sak.

16 Forumbestämmelse

Arbetsgruppens förslag: Mål enligt lagen om allmänna vattentjänster eller motsvarande äldre lagstiftning där mark- och miljödomstol är första instans ska prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område den allmänna eller allmänförklarade va-anläggningen i huvudsak är belägen eller är avsedd att vara belägen.

Skälen för arbetsgruppens förslag: Eftersom Va-nämndsutredningen föreslagit att enbart en mark- och miljödomstol, den vid Nacka tingsrätt, ska pröva sådana mål som kommer till domstolsprövning har utredningen inte belyst frågan om de forumregler som bör gälla om va-målen ska fördelas på samtliga mark- och miljödomstolar.

I 3 kap. 1 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar finns forumbestämmelser för mark- och miljödomstolarna. Arbetsgruppen har gjort bedömningen att mark- och miljödomstolarna ska överta Statens va-nämnds uppgifter enligt lagen om allmänna vattentjänster. Målen enligt denna lag har alla något slag av anknytning till en allmän va-anläggning.

Med allmän vattenanläggning avses enligt 2 § lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster en va-anläggning över vilken en kommun har ett rättsligt bestämmande inflytande och som har ordnats och används för att uppfylla kommunens skyldigheter enligt nämnda lag. Enligt arbetsgruppens bedömning bör mål enligt lagen om allmänna vattentjänster eller motsvarande äldre lagstiftning där mark- och miljödomstol är första instans prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område den allmänna eller allmänförklarade va-anläggningen i huvudsak är belägen eller är avsedd att vara belägen. Med motsvarande äldre lagstiftning avses lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppstjänster. Det kan i sammanhanget nämnas att tvister enligt lagen (1955:314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar skulle prövas av allmän underrätt i den ort där huvuddelen av den allmänna va-anläggningen var belägen.

För de mål som kommunen överklagar till mark- och miljödomstolen enligt 52 § lagen om allmänna vattentjänster blir forumbestämmelsen i 3 kap. 1 § femte stycket lagen om mark- och miljödomstolar tillämplig. Av bestämmelsen följer att målet ska prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område den länsstyrelse, som har utfärdat det överklagade föreläggandet, ligger.

17 Rättens sammansättning i avgiftsmål

Arbetsgruppens förslag: Avgiftsmål enligt lagen om allmänna vattentjänster ska avgöras av en lagfaren domare. Om det finns skäl för det ska rättens sammansättning få utökas med en lagfaren ledamot eller ett tekniskt råd.

Om ett avgiftsmål, som har avgjorts av en lagfaren domare, överklagas till Mark- och miljööverdomstolen ska rätten bestå av tre lagfarna domare. Om mark- och miljödomstolen har bestått av två ledamöter ska befintliga bestämmelser i lagen om mark- och miljödomstolar tillämpas i fråga om rättens sammansättning i Mark- och miljööverdomstolen.

Skälen för arbetsgruppens förslag: I 2 kap. lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar finns bestämmelser om rättens sammansättning i mark- och miljödomstol och Mark- och miljööverdomstolen.

Enligt 2 kap. 4 § nämnda lag ska rätten, i mål eller ärende där mark- och miljödomstolen är första instans, vid huvudförhandling eller sammanträde bestå av en lagfaren domare, som är rättens ordförande, ett tekniskt råd och två särskilda ledamöter. Denna sammansättning gäller även när ett mål eller ärende ska avgöras på handlingarna, om inte rätten finner att det är tillräckligt med ordföranden och ett tekniskt råd och parterna samtycker till det eller målet eller ärendet är av enkel beskaffenhet.

Av 2 kap. 5 § lagen om mark- och miljödomstolar följer att rätten även kan vara domför med en lagfaren domare, när domstolen med tillämpning av 1 kap. 3 a § andra och tredje styckena rättegångsbalken

håller huvudförhandling i förenklad form eller när rätten i annat fall anser det vara tillräckligt med en lagfaren domare vid huvudförhandling och parterna samtycker till det eller målet är av enkel beskaffenhet (prop. 2009/10:215 s. 195). Någon bestämmelse om att en lagfaren domare ensam kan avgöra mål på handlingarna finns dock inte i lagen om mark- och miljödomstolar. Bestämmelsen i 1 kap. 3 c § rättegångsbalken, som i vissa fall möjliggör en sådan sammansättning, har inte gjorts tillämplig hos mark- och miljödomstolarna.

Flertalet av målen vid Statens va-nämnd avser anläggningsavgifter eller bruksavgifter enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster. Dessa avgifter regleras i kommunens taxeföreskrifter. Statens va-nämnd prövar även avtalstvister om avgiftsfrågor som inte regleras i kommunens taxeföreskrifter (38 § lagen om allmänna vattentjänster).

Avgiftsmålen är ofta okomplicerade och avgörs i många fall på handlingarna i Statens va-nämnd. Till skillnad från andra måltyper som handläggs hos nämnden saknas som regel behov av teknisk kompetens vid prövningen av dessa mål.

Enligt arbetsgruppens mening framstår det som omotiverat att det tekniska rådets kompetens ska behöva tas i anspråk när avgiftsmål utan tekniska inslag avgörs i mark- och miljödomstol. Bestämmelsen i 2 kap. 5 § lagen om mark- och miljödomstolar kan inte anses vara tillräcklig för att möjliggöra en effektiv hantering av avgiftsmålen i mark- och miljödomstolarna. Förutom att det saknas möjlighet att låta en lagfaren domare avgöra mål i sak utan huvudförhandling, så är möjligheten för en lagfaren domare att avgöra mål efter huvudförhandling villkorad av att parterna samtyckt till det eller att målet är av enkel beskaffenhet. Arbetsgruppen föreslår därför att avgiftsmålen ska avgöras av en lagfaren domare oavsett om målet avgörs efter huvudförhandling eller på annat sätt. Detsamma ska gälla vid annan handläggning och vid sammanträde för muntlig förberedelse.

Även avgiftsmålen kan dock vara rättsligt eller tekniskt komplicerade. Om det finns skäl för det bör rättens sammansättning därför få utökas med en lagfaren ledamot eller ett tekniskt råd. En sådan möjlighet att utöka rättens sammansättning finns enligt den nämnda bestämmelsen i 2 kap. 5 § lagen om mark- och miljödomstolar. Den av arbetsgruppen föreslagna bestämmelsen om rättens sammansättning bör gälla i stället för bestämmelserna i 2 kap. 4 och 5 §§ lagen om mark- och miljödomstolar.

För Mark- och miljööverdomstolen gäller enligt 2 kap. 10 § lagen om mark- och miljödomstolar som huvudregel att rätten ska bestå av minst fyra ledamöter, av vilka minst tre ska vara lagfarna domare. Ett tekniskt råd ska alltid ingå i rätten, om det inte är uppenbart obehövligt. Vid behandling av frågor om prövningstillstånd ska Mark- och miljööverdomstolen bestå av tre lagfarna domare. Ett tekniskt råd får dock ingå i rätten i stället för en av de lagfarna domarna.

Om ett avgiftsmål har avgjorts av en lagfaren domare och därefter överklagats bör det enligt arbetsgruppens mening inte heller vara nödvändigt att ett tekniskt råd ingår i rätten i Mark- och miljööverdomstolen. Rätten bör i sådana fall kunna bestå av tre lagfarna

domare, vilket motsvarar den sammansättning som en hovrätt annars har när ett mål i tingsrätt har avgjorts av en lagfaren domare (2 kap. 4 § rättegångsbalken). Om mark- och miljödomstolen däremot har låtit ett tekniskt råd eller ytterligare en lagfaren ledamot ingå i rätten när målet avgjorts, finns det däremot inga skäl att frångå de bestämmelser som i övrigt gäller för rättens sammansättning i Mark- och miljööverdomstolen. Bestämmelserna i 2 kap. 10 § första stycket lagen om mark- och miljödomstolar bör med andra ord tillämpas i dessa fall.

Arbetsgruppen har inte sett något behov av att ändra bestämmelserna om rättens sammansättning i övriga mål enligt lagen om allmänna vattentjänster.

18 Konsekvenser

Ett genomförande av de förslag som redovisas i denna proposition kommer att få konsekvenser av skilda slag. I det följande beskrivs några av de konsekvenser som ett genomförande av de lämnade förslagen kan komma att medföra.

18.1 Statsfinansiella och förvaltningspolitiska konsekvenser

De förslag som lämnas gäller en annan ordning för prövning av mål och ärenden enligt vattentjänstlagen. Det föreslås inte några nya uppgifter för den samlade myndighets- och domstolsorganisationen. Förslagen innebär att Va-nämndens mål och ärenden fortsättningsvis ska beredas och avgöras vid de fem mark- och miljödomstolar som etablerades den 2 maj 2011. De nya domstolarna har försetts med tekniska råd som har teknisk eller naturvetenskaplig utbildning och erfarenhet av sådana frågor som domstolen prövar. Till domstolarna har också knutits särskilda ledamöter som har erfarenheter av sådana sakfrågor som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets eller Lantmäteriets verksamhetsområden eller av frågor som avser industriell, kommunal eller areell verksamhet.

Den komplettering vad avser de särskilda ledamöterna – och som innebär att mark- och miljödomstolarna ska ha tillgång till särskilda ledamöter med erfarenhet inom va-området – syftar till att i viss mån kompensera den sakkunskap som för närvarande finns vid Va-nämnden.

Va-nämndens beslut överklagas hos Svea hovrätt. Målet prövas av hovrätten i dess sammansättning som mark- och miljööverdomstol. Någon skillnad i sak kommer inte att ske till följd av att mark- och miljödomstolens domar överklagas hos Mark- och miljööverdomstolen.

I samband med den ändrade instansordningen upphör Statens va-nämnd att existera. Härvid friställs vissa personella och lokalmässiga resurser. Ett genomförande av reformen kommer att medföra vissa omställningskostnader. Som en konsekvens av förslaget att de aktuella

va-målen fortsättningsvis ska hanteras på ett motsvarande sätt som de om gatukostnader enligt plan- och bygglagen kan antalet mål vid mark- och miljödomstolarna förväntas bli något mindre än antalet ärenden vid Va-nämnden.

Till följd av den geografiska decentraliseringen av målhanteringen i förhållande till i dag kan kostnader för resor och syn framgent komma att minska. Mark- och miljödomstolarna uppfyller också kravet i direktiven att utgöra en organisation som inte är så känslig i fråga om längre tids sjukdom eller barnledigheter bland personalen.

En reform i enlighet med förslaget ligger i linje med de förvaltningspolitiska ställningstaganden som regeringen givit uttryck för i propositionen Offentlig förvaltning för demokrati, delaktighet och tillväxt (prop. 2009/10:175). Genom att inte, så som Va-nämndsutredningen föreslagit, med utgångspunkt i olika målkategorier dela upp Va-nämndens uppgifter på landets länsstyrelser och Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt, utan att hålla samman samtliga måltyper erhålles en enhetlig, tydlig och sammanhållen ordning för de mål som har anknytning till tillämpningen av vattentjänstlagen. En med fastighetsmål, mål enligt plan- och bygglagen samt mål enligt miljöbalken samordnad domstolsprövning bör sammanfattningsvis kunna ge en mer effektiv användning av resurser och kompetens.

18.2 Statens va-nämnd

Förslaget innebär att Statens va-nämnd avvecklas och upphör som myndighet. Den verksamhet som nämnden bedriver kommer dock att fortgå men då bedrivs av de nya mark- och miljödomstolarna. De ärenden som vid tidpunkten för nämndens upphörande inte är avgjorda ska överföras till den mark- och miljödomstol inom vars geografiska område den aktuella va-frågan hör hemma. Avvecklingen av Va-nämnden kan medföra vissa kostnader av tillfällig karaktär.

18.3 Domstolarna

För mark- och miljödomstolarna innebär reformen att antalet mål kommer att öka. Det genomsnittliga antalet mål vid Va-nämnden under de senaste fem åren har uppgått till i storleksordningen 200 mål per år (se avsnitt 5.3). Med en fördelning av detta antal mål på de fem mark- och miljödomstolarna bedöms i storleksordningen 50-70 mål tillfalla vardera av mark- och miljödomstolarna i Nacka, Växjö och Vänersborg, medan 10-20 mål bedöms komma att tillfalla vardera av mark- och miljödomstolarna i Umeå och Östersund. Antalet mål till mark- och miljödomstolarna kan dock förväntas minska något till följd av att en prövning i en mark- och miljödomstol förutsätter att en ansökningsavgift har erlagts.

Domstolarna har redan i dag tillgång till tekniska råd vilka har teknisk eller naturvetenskaplig utbildning och erfarenhet av sådana frågor som domstolen prövar. Till domstolarna har också knutits särskilda ledamöter

som har erfarenheter av sådana sakfrågor som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets eller Lantmäteriets verksamhetsområden eller av frågor som avser industriell, kommunal eller areell verksamhet. Det utarbetade förslaget innebär att mark- och miljödomstolarna härutöver ska ha tillgång till särskilda ledamöter med erfarenhet inom va-området.

För Mark- och miljööverdomstolen synes inte reformen medföra någon större förändring i förhållande till vad som gäller i dag. Möjligen kan en viss minskning av antalet mål komma att ske till följd av att det införs en avgift för att få ett mål prövat av mark- och miljödomstol som första instans. Vidare kan antalet mål som prövas i sak vid Mark- och miljööverdomstolen komma att minska till följd av att det kommer att krävas prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen (se avsnitt 12).

Det kan konstateras att förslaget kommer att innebära merkostnader för Sveriges Domstolar, både i form av permanenta kostnadsökningar och omställningskostnader. De permanenta kostnadsökningarna kan för närvarande förväntas uppgå till i storleksordningen sju miljoner kronor. Omställningskostnaderna kan för närvarande beräknas till 1,1 miljoner kronor. Erforderliga tillskott till Sveriges Domstolar avses finansieras från nuvarande anslag till Statens va-nämnd som föreslås upphöra.

De närmare konsekvenserna för domstolarna m.m. bör klarläggas i samband med instansordningsreformens genomförande.

18.4 Konsekvenser för Va-nämndens personal

Vid förändringen, som berör sju personer vid Va-nämnden, ska 6 b § lagen (1982:80) om anställningsskydd beaktas. Vilka konsekvenser förändringen kommer att få för personalen är för närvarande svårt för arbetsgruppen att överblicka.

18.5 Kommuner och va-huvudmän

Till följd av reformen kommer va-målen fortsättningsvis att avgöras av någon av de fem regionalt lokaliserade mark- och miljödomstolarna och inte av en centralt belägen myndighet. Det innebär att det kommer finnas förutsättningar för att på ett enklare och snabbare sätt än hittills få till stånd syn på platsen och att hålla förhandling på en för parterna välbelägen plats. Målen kan därigenom även komma att avgöras inom en mera begränsad tid än vad som för närvarande är fallet.

De avgifter som uppkommer vid prövning av en fråga vid mark- och miljödomstolen kommer inte att medföra någon betydande börda för de kommuner och va-huvudmän som påkallar prövningen.

18.6 Enskilda och företag

När mark- och miljödomstolarna övertar Va-nämndens uppgifter kommer avståndet mellan den plats där problem inom va-området föreligger och den plats där va-problemet får sin lösning att förkortas. Resvägar förkortas, möjligheterna att med relativt kort varsel få tillstånd syn och förhandlingar på plats kan förbättras liksom förutsättningarna för att få ett mål avgjort utan onödigt dröjsmål. Dessa förhållanden medför självfallet också att kostnaderna för enskilda och för företag i vissa avseenden kan komma att bli lägre.

Vad avser nackdelar med ett förfarande som inleds i domstol berör dessa främst situationen för de enskilda fastighetsägarna. I mål enligt vattentjänstlagen är parterna vanligtvis fastighetsägare på ena sidan och kommun eller kommunal huvudman för allmän va-anläggning på den andra. Styrkeförhållandet mellan den enskilde fastighetsägaren och kommunen är ofta ojämnt. I allmän domstol ligger normalt ett större ansvar på respektive part att bidra till utredningen och att åberopa relevanta fakta än vad som nu är fallet vid Va-nämnden. Ett förfarande enligt processreglerna i rättegångsbalken kan av enskilda fastighetsägare framstå som komplicerat och formellt och kan därför medföra att en del fastighetsägare kommer att avstå från att på eget initiativ få sin sak prövad.

Därutöver kan kostnaderna komma att öka för de enskilda och för företag till följd av att det införs en avgift för prövning av mål vid mark- och miljödomstolen. Avgiften, som uppgår till 450 kronor, motsvarar vad som enskilda och företagare får betala för andra liknade prövningar vid allmän domstol enligt annan lagstiftning, t.ex. gatukostnader enligt plan- och bygglagen. Ett antal av de mål som nu initieras av enskilda torde även fortsättningsvis kunna komma till rättslig prövning utan att det medför några avgifter för de enskilda. Detta kan ske genom att i stället för att på eget initiativ väcka talan om en va-avgift hos mark- och miljödomstol låta va-huvudmannen vara den som tar initiativet till en rättslig process. Av redovisningen i avsnitt 8 framgår emellertid också att den olägenhet som kan uppkomma för den enskilde till följd av införandet av en ansökningsavgift delvis elimineras till följd av förslaget att i det fall den sökande vid prövningen befinner sig helt eller delvis rätt få hela eller delar av ansökningsavgiften erlagd av sin motpart vid domstolen.

Sammanfattningsvis kommer en reform som innebär att Va-nämnden upphör att medföra såväl fördelar som vissa nackdelar för enskilda och företag.

19 Författningskommentar

19.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

33 kap.

7 §

I paragrafen behandlas möjligheten för hovrätten och Högsta domstolen att delge en part handlingar genom förenklad delgivning när en underinstans under handläggningen har informerat parten om att förenklad delgivning kan komma att användas i hovrätten eller Högsta domstolen efter ett överklagande dit. Ändringen i paragrafen innebär att Statens va-nämnd tas bort från uppräknningen över underinstanser som kan ge sådan information.

Förslaget behandlas i avsnitt 13.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Lagen träder i kraft den 1 januari 2015. Av övergångsbestämmelsen följer att hovrätten och Högsta domstolen fortfarande kan använda sig av förenklad delgivning om Statens va-nämnd under handläggningen har informerat en part om möjligheten till förenklad delgivning i överinstanserna.

Förslaget behandlas i avsnitt 13.

19.2 Förslaget till lag om upphävande av lagen (1976:839) om Statens va-nämnd

Förslaget innebär att lagen om Statens va-nämnd ska upphöra att gälla vid utgången av december 2014.

Övergångsbestämmelser

Enligt *punkten 1* i övergångsbestämmelserna ska de mål som vid upphävandet handläggs av Statens va-nämnd lämnas över till den mark- och miljödomstol som skulle ha varit behörig om målet hade inletts efter upphävandet. Vilken mark- och miljödomstol som skulle ha varit behörig framgår av 3 kap. 1 § femte och sjätte styckena lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar (se författningskommentar i avsnitt 19.5) samt förordningen (2010:984) om mark- och miljödomstolars domsområden.

Av *punkten 2* i övergångsbestämmelserna framgår att den upphävda lagen (t.ex. bestämmelserna om överklagande i 19–22 §§) ska fortsätta att gälla för de beslut som Statens va-nämnd har meddelat. Genom övergångsbestämmelsen behåller nämndens beslut sin verkan som exekutionstitel (jfr 19 § tredje stycket).

Förslaget behandlas i avsnitt 7.

19.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:852) om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som skall prövas i Statens va-nämnd

Lagens rubrik ändras och får följande lydelse: lagen (1991:852) om betalningsföreläggande för fordringar i arbetstvister och fordringar som ska prövas av mark- och miljödomstol

3 §

Enligt bestämmelsen får en ansökan om betalningsföreläggande göras hos Kronofogdemyndigheten i fråga om fordran på avgift till huvudmannen för en allmän vatten- och avloppsanläggning i sådana fall där tvist om anspråket ska prövas av mark- och miljödomstol. Vad som sägs om arbetsdomstolen i 2 § andra stycket ska i sådana fall i stället gälla mark- och miljödomstolen. Hänvisningen till 2 § andra stycket innebär att mark- och miljödomstol, som finner sig inte vara behörig att handlägga målet, ska överlämna det till en tingsrätt som enligt vad som framgår av handlingarna är behörig. Detta gäller dock inte om det är Högsta domstolen som överlämnat målet till mark- och miljödomstolen.

Ändringen i paragrafen innebär att hänvisningarna till Statens va-nämnd ersätts med hänvisningar till mark- och miljödomstol. Vidare görs ett par redaktionella ändringar.

Förslaget behandlas i avsnitt 14.

4 §

Enligt bestämmelsen får förenklad delgivning användas i mark- och miljödomstolen om Kronofogdemyndigheten under handläggningen har informerat part om att sådan delgivning kan komma att användas i domstolen efter ett överlämnande dit.

Ändringen i paragrafen innebär att hänvisningarna till Statens va-nämnd ersätts med hänvisningar till mark- och miljödomstol.

Förslaget behandlas i avsnitt 14.

19.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster

52 §

Enligt bestämmelsen får länsstyrelsens beslut om föreläggande enligt 51 § överklagas av kommunen till mark- och miljödomstol. Ändringen i paragrafen innebär att hänvisningen till Statens va-nämnd ersätts med en hänvisning till mark- och miljödomstol. Av 3 kap. 1 § femte stycket lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar följer att målen prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område länsstyrelsen ligger. Målen enligt 52 § är de enda mål enligt lagen om allmänna vattentjänster som inleds hos mark- och miljödomstolen genom överklagande. Av 5 kap. 1 § lagen om mark- och miljödomstolar följer att dessa mål ska handläggas enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Förslaget behandlas i avsnitt 8.

53 §

Enligt bestämmelsen prövar mark- och miljödomstol i övrigt mål om frågor som regleras i lagen om allmänna vattentjänster eller i föreskrifter som meddelats med stöd av lagen. Ändringen i paragrafen innebär att hänvisningen till Statens va-nämnd ersätts med en hänvisning till mark- och miljödomstol. De mål som avses i 53 § inleds genom ansökan om stämning.

Se även kommentaren till punkt 2 b) i övergångsbestämmelsen vad gäller mark- och miljödomstols behörighet att pröva frågor som avser tillämpning av bestämmelser i äldre va-lagstiftning.

Förslaget behandlas i avsnitt 8.

53 a §

Paragrafen, som är ny, motsvarar delvis 15 § lagen (1976:839) om Statens va-nämnd. Paragrafen har utformats efter mönster av 6 kap. 20 § föräldrabalken. I bestämmelsen behandlas rättens möjlighet att meddela interimistiska beslut i mål enligt lagen om allmänna vattentjänster.

Enligt bestämmelsens *första stycke* får rätten, efter yrkande av part, i mål om avstängning av vattenförsörjningen enligt 43 § besluta om vad som ska gälla för tiden till dess att frågan har avgjorts genom en dom eller ett beslut som vunnit laga kraft.

Av *andra stycket* framgår att motparten ska få tillfälle att yttra sig i frågan innan ett beslut enligt första stycket meddelas. Har rätten meddelat ett beslut som ännu gäller när målet ska avgöras, ska rätten ompröva beslutet.

Enligt *tredje stycket* får ett beslut enligt paragrafen verkställas på samma sätt som en dom som vunnit laga kraft. Beslutet får dock när som helst ändras av rätten.

Förslaget behandlas i avsnitt 9.

53 b §

Paragrafen är ny. Av paragrafen framgår att bestämmelsen om säkerhetsåtgärder i 15 kap. 3 § rättegångsbalken inte ska tillämpas i mål enligt lagen om allmänna vattentjänster.

Förslaget behandlas i avsnitt 9.

54 §

I bestämmelsen anges att mark- och miljödomstols förelägganden enligt lagen om allmänna vattentjänster får förenas med vite. Ändringen i paragrafen innebär dels att hänvisningen till Statens va-nämnd ersätts med en hänvisning till mark- och miljödomstol, dels att det i paragrafen förtydligas att det är förelägganden enligt lagen om allmänna vattentjänster som avses.

Förslaget behandlas i avsnitt 8.

55 §

Enligt bestämmelsen prövas frågor om utdömande av vite som har förelagts enligt lagen om allmänna vattentjänster av mark- och miljödomstol efter ansökan. Ändringen i paragrafen innebär dels att

hänvisningen till Statens va-nämnd ersätts med en hänvisning till mark- och miljödomstol, dels att möjligheten att ”självmant” pröva frågan om utdömning av vite enligt lagen tas bort. En ansökan om utdömning av vite kan göras av länsstyrelsen (jfr 51 §) eller av part som tidigare vunnit bifall till sin domstolstalan om vitesföreläggande (jfr prop. 2005/06:78 s. 111). Av 4 kap. 2 § lagen om mark- och miljödomstolar följer att mål om utdömning av vite ska handläggas enligt bestämmelser i lagen om domstolsärenden.

Förslaget behandlas i avsnitt 8.

56 §

Paragrafen behandlar frågan om rättegångskostnader i mål enligt lagen om allmänna vattentjänster där mark- och miljödomstol är första instans. Paragrafen innehöll tidigare en upplysning om att lagen om Statens va-nämnd behandlade vissa angivna frågor.

Enligt paragrafen gäller bestämmelserna i 56 a–56 d §§ i fråga om rättegångskostnader i mål enligt lagen om allmänna vattentjänster där mark- och miljödomstol är första instans. I 56 a–56 c §§ finns bestämmelser om ansvar för rättegångskostnader. Bestämmelsen i 56 d § avser andra frågor om rättegångskostnader.

Förslaget behandlas i avsnitt 10.

56 a §

Paragrafen, som är ny, behandlar ansvaret för rättegångskostnader i mål om inlösen eller ersättning enligt 39, 40 eller 44 §.

Bestämmelsen i *första stycket* motsvarar den nuvarande bestämmelsen i 14 första stycket lagen om Statens va-nämnd och avser rättegångskostnaderna i mark- och miljödomstolen. Enligt första stycket ska huvudmannen svara för kostnaderna på båda sidor i mark- och miljödomstolen, om inte annat följer av 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken. I 18 kap. 3 § rättegångsbalken regleras situationen att vinnande part (i detta fall fastighetsägaren) har inlett en rättegång i onödan eller genom försummelse föranlett en onödig rättegång. Den vinnande parten kan då bli skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnad. Enligt 18 kap. 6 § är part, som genom vårdslöshet eller försummelse har föranlett uppskov i målet eller annars vållat kostnad för motparten, skyldig att ersätta sådan kostnad oavsett hur rättegångskostnaderna i övrigt ska fördelas.

Bestämmelsen i första stycket avviker i två smärre avseenden från föregångaren i 14 § första stycket lagen om Statens va-nämnd. För det första har en ny hänvisning gjorts till 18 kap. 3 § rättegångsbalken för att fånga upp vissa situationer där fastighetsägaren inte bör kunna få sina rättegångskostnader ersatta med stöd av huvudregeln. För det andra har en hänvisning till 18 kap. 8 § rättegångsbalken utgått. Detta innebär ingen ändring i sak. Sistnämnda bestämmelse, som anger vad ersättningen för rättegångskostnader omfattar, kommer ändå att tillämpas (se kommentaren till 56 d §).

Bestämmelsen i *andra stycket* motsvarar dagens bestämmelse i 22 § lagen om Statens va-nämnd och avser rättegångskostnaderna i högre rätt. Bestämmelsen har utformats med 7 kap. 3 § expropriationslagen (1972:719) som förebild.

Enligt andra stycket ska huvudmannen, i mål som avses i första stycket, i högre rätt svara för sina egna kostnader och för kostnader som har uppkommit för motparten genom att huvudmannen har fullföljt talan, om inte annat följer av 18 kap. 6 § rättegångsbalken. I övrigt ska 18 kap. rättegångsbalken tillämpas beträffande skyldigheten att svara för rättegångskostnad i högre rätt. Av andra stycket följer att en fastighetsägare som överklagar en dom inte riskerar att behöva stå för huvudmannens rättegångskostnader, annat än om fastighetsägaren agerar på sådant sätt att 18 kap. 6 § rättegångsbalken kan tillämpas. Om fastighetsägaren överklagar och vinner målet i högre rätt kan denne få sina rättegångskostnader ersatta av huvudmannen med tillämpning av 18 kap. rättegångsbalken.

I jämförelse 22 § lagen om Statens va-nämnd har hänvisningen till 18 kap. 8 § rättegångsbalken utgått. Detta innebär inte någon ändring i sak (se ovan).

Förslaget behandlas i avsnitt 10.

56 b §

Paragrafen är ny. Bestämmelsen behandlar ansvaret för rättegångskostnader i mål som ska handläggas enligt bestämmelserna om tvistemål i rättegångsbalken och som inte omfattas av specialbestämmelsen i 56 a § samt mål om utdömande av vite där enskilda parter står mot varandra. Bestämmelsen gäller i samtliga domstolsinstanser.

Enligt *första stycket* ska bestämmelserna i andra och tredje styckena tillämpas i de mål som paragrafen omfattar.

Av *andra stycket* framgår att vardera parten ska stå sin rättegångskostnad. En part kan dock förpliktas att helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnad, om han eller hon har förfarit på sådant sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken eller om det annars finns särskilda skäl. Särskilda skäl att utdöma kostnadsersättning till fastighetsägare har bl.a. ansetts föreligga om denne har fått bära en tung utredningsbörda eller drivit ett s.k. pilotmål av stort allmänt intresse för brukare och andra huvudmän (NJA 1988 s. 457). Innebörden av 18 kap. 3 och 6 §§ rättegångsbalken framgår av kommentaren till 56 a §.

Bestämmelsen i andra stycket, som har utformats med 6 kap. 22 § andra stycket föräldrabalken som förebild, motsvarar i stora delar 14 § andra stycket lagen om Statens va-nämnd. Till skillnad från sistnämnda bestämmelse anges det inte i andra stycket att en part måste begära ersättning för att sådan ska kunna utgå. Att så är fallet följer i stället av 18 kap. 14 § rättegångsbalken (se kommentaren till 56 d §).

Enligt *tredje stycket* ska bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken tillämpas i fråga om kostnad för ansökningsavgift. Part som vinner målet ska alltså kunna få denna kostnad ersatt av motparten. Med ansökningsavgift avses sådan avgift enligt förordningen (1987:452) om avgifter vid de allmänna domstolarna eller förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten.

Förslaget behandlas i avsnitt 10.

56 c §

Paragrafen, som är ny, innehåller en bestämmelse om att en parts ställföreträdare, ombud eller biträde i vissa fall kan förpliktas att tillsammans med parten betala motpartens rättegångskostnader. Den situation som avses är när en part enligt 56 a eller 56 b § helt eller delvis ska ersätta motpartens rättegångskostnader och ställföreträdaren, ombudet eller biträdet har förfarit på ett sådant sätt som avses i 18 kap. 3 eller 6 § rättegångsbalken och därigenom vållat kostnaden helt eller delvis. Rätten kan besluta om ersättningsskyldighet för ombud m.fl. även om någon part inte yrkat det. Bestämmelsen motsvarar 18 kap. 7 § rättegångsbalken och har utformats efter mönster av 6 kap. 22 § tredje stycket föräldrabalken. Bestämmelsen i 18 kap. 7 § rättegångsbalken förutsätter för sin tillämplighet att part är ersättningsskyldig för rättegångskostnader ”enligt detta kapitel”, en förutsättning som inte är uppfylld när kostnadsansvaret följer av lagen om allmänna vattentjänster.

Förslaget behandlas i avsnitt 10.

56 d §

Paragrafen är ny. Enligt bestämmelsen ska 18 kap. rättegångsbalken tillämpas i frågor om rättegångskostnader som inte behandlats i lagen om allmänna vattentjänster.

Bestämmelserna i 56 a–56 c §§ avser ansvaret för rättegångskostnader. För mål som ska handläggas som tvistemål gäller 56 a–56 c §§ i stället för bestämmelserna om ansvar för rättegångskostnader i 18 kap. 1–7 §§ rättegångsbalken. Av 56 d § framgår att de bestämmelser i 18 kap. rättegångsbalken som inte avser frågan om ansvar för rättegångskostnader ska tillämpas i mål enligt lagen om allmänna vattentjänster. Som exempel på sådana bestämmelser kan nämnas 18 kap. 8 och 14 §§ rättegångsbalken. Av 18 kap. 8 § rättegångsbalken framgår att ersättning för rättegångskostnad fullt ut ska motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Enligt paragrafens andra stycke kan ränta utgå på ersättning för rättegångskostnad. Enligt 18 kap. 14 § rättegångsbalken ska en part som vill ha ersättning för rättegångskostnad framställa sitt yrkande innan handläggningen avslutas.

Förslaget behandlas i avsnitt 10.

Punkterna 2 a) och 2 b) i övergångsbestämmelsen

Punkten 2 i övergångsbestämmelserna till lagen om allmänna vattentjänster avser sådana va-anläggningar som har förklarats för allmänna enligt 31 § den upphävda lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar eller motsvarande bestämmelse i äldre lag men som inte är att anse som allmänna enligt 2 § den nya lagen (se prop. 2005/06:78 s. 36 f., 128 ff. och 153 f.). I punkten 2 a) görs en uppräkningslista över de bestämmelser i lagen om allmänna vattentjänster som ska tillämpas i fråga om sådana anläggningar. Av punkten 2 b) framgår att anläggningarna får fortsätta att bedrivas som allmänförklarade till utgången av år 2016 och att vissa bestämmelser i den upphävda lagen ska tillämpas så länge allmänförklaringen består.

Ändringen i punkten 2 a) innebär att de föreslagna bestämmelserna i 53–56 c §§ även ska gälla för de allmänförklarade va-anläggningarna.

Ändringen i punkten 2 b) innebär att mark- och miljödomstol ges behörighet att pröva mål som avser tillämpning av bestämmelser i den upphävda lagen.

Förslaget behandlas i avsnitt 11.

19.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar

2 kap.

2 §

I paragrafen regleras kompetenskraven för de tekniska råd och särskilda ledamöter som ska finnas i mark- och miljödomstol. Ändringen i paragrafens *andra stycke* innebär att erfarenhet av vatten- och avloppsfrågor kan utgöra grund för behörighet som särskild ledamot i mark- och miljödomstol.

Förslaget behandlas i avsnitt 15.

4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om rättens sammansättning i mål eller ärende där mark- och miljödomstol är första instans. Enligt bestämmelsens första stycke ska rätten i ett sådant mål eller ärende vid huvudförhandling eller sammanträde bestå av en lagfaren domare, som är rättens ordförande, ett tekniskt råd och två särskilda ledamöter. Denna sammansättning gäller enligt andra stycket också när ett mål eller ärende ska avgöras på handlingarna, om inte rätten finner att det är tillräckligt med ordföranden och ett tekniskt råd och parterna samtycker till det eller målet eller ärendet är av enkel beskaffenhet. Ändringen i paragrafens *första stycke* innebär att erfarenhet av vatten- och avloppsfrågor kan utgöra behörighetsgrunden för den ene av de två särskilda ledamöter som ska ingå i rätten.

Förslaget behandlas i avsnitt 15.

5 a §

Paragrafen är ny och innehåller en bestämmelse om rättens sammansättning i mark- och miljödomstol i avgiftsmål enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster. Enligt bestämmelsen ska rätten i mål enligt 24–38 §§ nämnda lag, i stället för vad som sägs i 4 och 5 §§, bestå av en lagfaren domare. Om det finns skäl för det får rättens sammansättning utökas med en lagfaren ledamot eller ett tekniskt råd.

Förslaget behandlas i avsnitt 17.

10 a §

Paragrafen är ny och innehåller en bestämmelse om rättens sammansättning i Mark- och miljööverdomstolen när ett mål som avses i 5 a § har överklagats dit. Enligt bestämmelsen ska rätten i ett sådant fall, i stället för vad som sägs i 10 § första stycket, bestå av tre lagfarna domare. Om mark- och miljödomstolens sammansättning har bestått av

två ledamöter, ska dock rätten i Mark- och miljööverdomstolen ha den sammansättning som följer av 10 § första stycket.

Förslaget behandlas i avsnitt 17.

3 kap.

1 §

I paragrafen finns forumbestämmelser för mark- och miljödomstolarna. I ett nytt *sjätte stycke* anges att mål enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster eller motsvarande äldre lagstiftning där mark- och miljödomstol är första instans prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område den allmänna eller allmänförklarade va-anläggningen i huvudsak är belägen eller är avsedd att vara belägen. Med motsvarande äldre lagstiftning avses lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppstjänster. Med allmän va-anläggning avses enligt 2 § lagen om allmänna vattentjänster en va-anläggning över vilken en kommun har ett rättsligt bestämmande inflytande och som har ordnats och används för att uppfylla kommunens skyldigheter enligt nämnda lag.

Det tidigare sjätte stycket blir genom ändringen det *sjunde stycket* i paragrafen. Hänvisningen i *femte stycket*, som avser det flyttade stycket, ändras därmed till att avse det sjunde stycket. Av femte stycket följer att de mål som kommunen överklagar till mark- och miljödomstol enligt 52 § lagen om allmänna vattentjänster ska prövas av den mark- och miljödomstol inom vars område den beslutande länsstyrelsen ligger.

Förslaget behandlas i avsnitt 16.

Sammanfattning av Va-nämndsutredningens betänkande

Utredningen har haft i uppdrag att undersöka om de uppgifter som Statens va-nämnd utför skulle kunna överföras till något annat prövningsorgan. Va-nämnden prövar alla typer av tvister enligt lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (vattentjänstlagen) som kan uppkomma i förhållandet mellan en kommun eller en kommunal huvudman och en fastighetsägare eller annan brukare av en allmän anläggning för vatten och avlopp. Skälet till att låta någon annan myndighet ta över nämndens verksamhet skulle i huvudsak vara att Va-nämnden är en liten myndighet med få anställda och därmed sårbar i samband med förändringar i arbetsbelastningen och arbetskraftsbortfall i samband med sjukdom, föräldraledigheter och annan frånvaro.

Utredningen lämnar här ett förslag på hur de mål som Statens va-nämnd prövar, vid en avveckling av nämnden, skulle kunna föras över till landets länsstyrelser och Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt.

En stor del av ansökningarna till Statens va-nämnd avser avgifter såsom anläggnings-, bruknings- och dagvattenavgifter. Till viss del utgörs dessa av mål där fastighetsägare eller andra brukare helt eller delvis motsätter sig avgiftsskyldighet som påförts dem enligt kommunala va-taxor. Utredningen föreslår att tvister om va-avgifter där fastighetsägare eller andra brukare är klaganden i fortsättningen ska prövas av länsstyrelserna i första instans och att länsstyrelsernas beslut får överklagas till Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt. När en länsstyrelse har fattat beslut i ett överklagat vattenavstängningsärende får också detta beslut överklagas till Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt.

Vad avser en länsstyrelses beslut att förelägga en kommun att tillgodose behovet av vattentjänster får kommunen överklaga beslutet till Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt.

Avgiftsmål där va-huvudmannen kräver betalning samt övriga tvister enligt vattentjänstlagen prövas efter stämning av Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt i första instans. Den som för talan hos domstolen i stämningssmål ska betala ansökningsavgift. I fråga om obetalda avgifter kan va-huvudmannen ansöka om betalningsföreläggande hos kronofogden och efter bestridande begära att tvisten hänskjuts till Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt.

Förslaget med att samtliga länsstyrelser skulle ges rätt att på talan av fastighetsägaren eller brukaren pröva påförda avgifter har valts för att de enskilda även i fortsättningen ska ha tillgång till ett relativt enkelt och billigt prövningsförfarande för den ärendetyp där de oftast klagar. Länsstyrelserna finns i varje län och det geografiska avståndet mellan fastigheten och prövningsinstansen blir godtagbart i den mån den enskilde behöver inställa sig personligen. Vidare behöver den enskilde inte heller betala någon ansökningsavgift för att få avgiftsskyldigheten prövad.

Att endast en domstol valts för att handlägga Va-nämndens mål beror på att det inte handlar om så många mål. Det är därför lämpligt att samla dessa mål på ett ställe eftersom domstolen då kan bygga upp och bibehålla kompetens inom rättsområdet. Med hela landet som upptagningsområde ligger Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt bäst till ur kommunikationssynpunkt.

En konsekvens av förslaget är att lagen (1976:839) om Statens va-nämnd (LSV) upphävs. Utredningen har analyserat i vilken mån bestämmelserna i denna lag motsvaras av befintliga regler i annan lagstiftning som lagen (2010:921) om mark och miljödomstolar, rättegångsbalken, ärendelagen (1996:242) och förvaltningslagen (1986:223) samt i vilka fall det krävs kompletteringar av lagstiftningen. Nödvändiga kompletteringar föreslås endast i vattentjänstlagen. Till vattentjänstlagen överförs även motsvarande bestämmelser om rättegångskostnader som finns i LSV.

Utredningen har sålunda funnit att redan nu gällande bestämmelser om sammansättningen i mark- och miljödomstolarna ger utrymme för vateknisk kompetens och att rättegångsbalken och ärendelagen ger utrymme för sådan materiell processledning och förlikningsverksamhet som varit vanlig i Va-nämnden. Vad avser besiktning på plats eller hörande av personer bör även mark- och miljödomstolarnas regler passa för va-målen liksom bestämmelserna om meddelande av beslut, överklagande, protokollföring och delgivning av handlingar.

En av arbetsgruppen förkortad sammanfattning av remissinstansernas synpunkter på Va- nämndsutredningens betänkande

Det stora flertalet remissinstanser stödjer, helt eller delvis, alternativt har inte några invändningar mot huvuddragen i utredningens förslag. *Svea hovrätt, Mark- och miljööverdomstolen*, tillstyrker förslaget att utveckla Statens va-nämnd. Domstolen avstyrker däremot förslaget att låta länsstyrelserna pröva vissa tvister som första instans och förordar i stället att samtliga mark- och miljödomstolar i landet, som första instans, ska pröva alla typer av tvister enligt vattentjänstlagen, förutom de som inleds som betalningsföreläggande vid kronofogdemyndigheten. För den enskilde kan det vara svårt att veta vilken instans denne ska vända sig till eftersom länsstyrelsen inte kan pröva alla de invändningar som kan förekomma i ett mål om avgifter. Genom att i stället lägga prövningen på samtliga mark- och miljödomstolar blir den geografiska tillgängligheten också bättre för parterna. Mark- och miljööverdomstolen anser inte att den juridiska prövningen är så speciell i va-målen att det finns anledning att koncentrera målen till en domstol. De regler om materiell processledning m.m. som finns i rättegångsbalken och i lagen om mark- och miljödomstolar ger tillsammans, enligt Mark- och miljööverdomstolen, mark- och miljödomstolarna alla de förutsättningar som krävs för att reda ut målen efter vad dess beskaffenhet kräver och underlätta för en enskild att driva processen. Mark och miljööverdomstolen pekar vidare på möjligheten att inte ta ut någon ansökningsavgift för va-målen i mark- och miljödomstol, vilket skulle göra processen mer lättillgänglig för den enskilde. *Nacka tingsrätt, Mark- och miljödomstolen*, tillstyrker utredningens förslag och framhåller vikten av att domstolen, för att undvika risken för kompetensförluster, ges möjligheter att inom ramen för prövningssystemet med särskilda ledamöter fånga upp de olika sakkunskaper som Va-nämnden i dag har tillgång till. *Vänersborgs tingsrätt, Mark- och miljödomstolen*, finner det betänkligt att inleda en ordning med specialisering av vissa måltyper till en av de fem mark- och miljödomstolarna och framhåller att samtliga dessa domstolar har kompetens för att avgöra tvister enligt vattentjänstlagen. Domstolen framhåller vidare att de aktuella tvisterna passar väl in den befintliga målsammansättningen hos mark- och miljödomstolarna. Att låta samtliga mark- och miljödomstolar pröva tvister skulle bl.a. innebära bättre tillgänglighet för allmänheten och kortare resväg för domstolen vid syn och förhandling i målen med lägre kostnader för staten som följd. *Boverket* anser inte att vissa av Va-nämndens uppgifter ska anförtros länsstyrelserna utan föreslår att samtliga nämndens uppgifter överförs till Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt. *Lantmäteriet* pekar bl.a. på att bestämmelserna om allmänna vattentjänster har beröringspunkter med bestämmelserna om ersättning för gatukostnader enligt plan- och bygglagen och framhåller att gatukostnadsärenden redan i dag prövas av mark- och miljödomstol. *Va-nämnden* avstyrker utredningens förslag. Det gäller framför allt förslaget att länsstyrelserna ska bli första instans i

vissa mål enligt vattentjänstlagen. Nämnden anger att en sådan ordning riskerar att försvåra en enhetlig och rättssäker bedömning i dessa mål. Instanskedjan blir också längre än i dag och ansvars- och uppgiftsfördelning riskerar att bli otydlig, samtidigt som den enskilda fastighetsägarens ställning gentemot huvudmannen/kommunen riskerar att försvagas. Va-nämnden påtalar vidare att det skulle krävas en ökad kompetens i va-frågor för mark- och miljödomstolens särskilda ledamöter för att motsvara den kompetens i dessa frågor som Va-nämndens ledamöter besitter. *Statskontoret* anser att utredningen borde ha prövat möjligheten att koncentrera handläggningen av vissa avgiftsfrågor i stället för att låta samtliga landets länsstyrelser pröva dessa frågor. *Trafikverket* hyser tveksamhet till att länsstyrelserna kan tillhandahålla erforderlig kompetens för att handlägga avgiftsmålen och framhåller att prövningen av avgifter inte enbart involverar avgiftskonstruktioner eller avgiftsnivåer utan även tillämpningen av vattentjänstlagen i stort. Dessa frågor är komplexa och kräver stor kunskap inom hydrologi, teknik och juridik. *Trafikverket* anser att behovet av kompetens och enhetlig rättstillämpning samt undvikande av tidsutdräkt skulle uppfyllas om Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt prövar samtliga avgiftsfrågor. Länsstyrelserna är genomgående positiva till utredningens förslag. *Länsstyrelsen i Stockholms län* förordar att antalet länsstyrelser som ska hantera avgiftsärendena begränsas till ett fåtal länsstyrelser för att det ska kunna finnas underlag för erforderlig kompetens inom sakområdet. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* anser att det är angeläget att åstadkomma en enhetlig tillämpning av regelverket och pekar på behovet av kompetensförsörjning. *Länsstyrelsen i Hallands län* anser å andra sidan att det i den egna organisationen finns kompetens och erfarenhet av att hantera avgiftsärenden. Ett stort antal kommuner och kommunala bolag samt vissa organisationer anser att Va-nämnden inte bör avvecklas. Bland dessa återfinns bl.a. *Järfälla kommun, Norrköpings kommun, Malmö kommun, Gotlands kommun, Nordvästra Skånes Vatten och Avlopp AB, Tekniska verken i Linköping AB, Älvdalens Vatten och Avlopp AB* samt *Sveriges Kommuner och Landsting*. De anser bl.a. att den kompetens som byggts upp hos Va-nämnden, och som borgat för en rättssäker bedömning, inte kommer att vidmakthållas vid en uppdelning av målen mellan Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt och landets 21 länsstyrelser. De anser vidare att den enhetlighet som i dag finns kan komma att upphöra och att olika bedömningar kommer att ske beroende på var i landet en tvist avgörs. *Göteborgs kommun, Skellefteå kommun* och *Karlshamns kommun* föreslår att om Va-nämnden läggs ner bör samtliga mål handläggas av mark- och miljödomstolen. Flera företrädare för den kommunala sidan påpekar också att förslaget kan medföra att den enskildes ställning kan komma att försvagas. *Fastighetsägarna i Sverige* framhåller att Va-nämndens avgöranden håller en hög kvalitet och att nämnden är en av både brukare och va-huvudmän uppskattad myndighet. Antalet ärenden per länsstyrelse och år kommer troligtvis att bli relativt få samtidigt som de frågor som ska prövas varierar i omfattning och komplexitet. Det medför att va-rättslig expertis måste rekryteras vilket i sin tur kan medföra merkostnader. Även antalet mål vid Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt kommer att bli begränsat vilket kan

medföra att organisationen blir sårbar. För den enskilde brukaren kan det uppstå flera negativa effekter om utredningens förslag genomförs. Att ansöka om stämning hos domstol är ett större steg än att ansöka om prövning hos Va-nämnden och det kan befaras att många enskilda kommer att undvika att ansöka om prövning. Branchorganisationen *Svenskt Vatten* framhåller att Va-nämndens avgöranden håller hög kvalitet och att nämndens beslut blir för landet enhetliga. Organisationen anser att nämnden ska finnas kvar i samma eller i en liknande form även framgent. *Svenskt Vatten* pekar vidare på vissa gränsdragningsproblem som kan uppkomma vid en uppdelning av målen på en domstol och 21 länsstyrelser samt uttrycker tveksamhet kring länsstyrelsernas förmåga att bygga upp erforderlig kompetens inom sakområdet. *Sveriges Byggindustrier* anser inte att det finns någon anledning att avveckla Va-nämnden. Länsstyrelserna saknar den kompetens som krävs, är inte någon domstol samt har ett eget tillsynsansvar för att kommunerna fullgör sina skyldigheter enligt vattentjänstlagen. *Sveriges Byggindustrier* avstyrker därför förslaget att länsstyrelserna ska vara första instans i vissa va-mål. *Villaägarnas Riksförbund* anser inte att utredningens förslag ska genomföras och framhåller att Va-nämnden är en väl fungerade prövningsinstans som är uppskattad av de enskilda fastighetsägarna bl.a. beroende på den kompetens som nämnden innehar och den processledning som nämnden kan ge. Förbundet befarar att antalet mål per länsstyrelse blir få och att de inte besitter den kompetens som erfordras. Förbundet framhåller vidare att en oundviklig effekt av förslaget är att det kommer att avhålla en del fastighetsägare från att få sin sak prövad. Vid en prövning vid mark- och miljödomstol tas vidare ut en ansökningsavgift vilket inte är fallet vid Va-nämndens prövning.

Exempel på avgjorda tvister i Statens va-nämnd

Va-nämnden prövar frågor som regleras i vattentjänstlagen. Bestämmelserna i den lagen är till sin karaktär tämligen abstrakta. För att närmare förstå vilka typer av tvister som Va-nämnden handlägger ges här en kort beskrivning av tvister som avgjorts och som också med mer specifika rubriker redovisas på Va-nämndens hemsida.

Fastighetsägarens skyldighet att betala avgifter

Att en fastighetsägare på av kommunen tillhandahållen blankett avsedd för ägare av fastighet begärt upprättande av extra förbindelsepunkt och därvid antecknat sitt bolags organisationsnummer på blanketten, har inte ansetts innebära att kommunen ingått avtal med bolaget om avgiftsskyldighet.

Komplementär i kommanditbolag som inte lagfarits som fastighetsägare har inte godtagits att jämte bolaget vara solidariskt betalningsskyldig motpart till huvudmannen i kravmål enligt vattentjänstlagen. Även fråga om ersättning för inkassokostnader.

Fråga om bostadsfastighets behov av avlopp bättre kunde tillgodoses genom en egen anläggning än genom kommunens avlopps nät. Även fråga om preskription.

Tidigare fastighetsägare har inte ansetts betalningsansvarig för anläggningsavgift som inte förfallit till betalning innan ny ägare tillträtt fastigheten.

Enligt gällande va-taxa utgick anläggningsavgift med visst fast belopp för fastighet bebyggd med friliggande enfamiljshus. På fastighet, som anslutits till den allmänna va-anläggningen, ersattes en befintlig sportstuga med en enfamiljs permanentbostad. Åtgärden har inte ansetts grunda skyldighet att erlagga ytterligare engångsavgift.

När stamfastighet och avstyckning efter förrättningen båda bebyggts ansågs att stamfastigheten skulle tillgodoräknas tidigare erlagda anläggningsavgifter trots att riven bebyggelse, som varit ansluten till kommunens va-nät, tidigare legat på den avstyckade marken.

Avgiftsskyldighetens storlek

Fråga om beräkningen av skälig avgiftsreduktion för en genom vattenläckage eller på annat sätt uppkommen oavsiktlig överförbrukning.

Fråga om stamfastighet, som stått oanvänd under längre tid och genom servitutsavtal låtit avstyckning använda, underhålla och förnya vatten- och avloppsledningar till stamfastighetens förbindelsepunkt, kunde påföras anläggningsavgift som för nyanslutning när anslutning till punkten åter aktualiserats.

En taxeenlig avgiftshöjning för anläggningsavgift på 121 procent mellan två intilliggande år har vid anslutning av viss fastighet ansetts strida mot kravet på en skälig och rättvis avgiftsfördelning och skälig avgift har inte ansetts kunna bestämmas av Va-nämnden.

Fråga om beräkningen av antalet bostadsenheter för en industrifastighet med kontors-, produktions- och lagerlokaler och fastighetens avgiftskategori enligt va-taxan.

Uttag av bruksningsavgift grundad på schablonmässigt beräknad vattenförbrukning har i visst fall inte godtagits eftersom schablonen ansetts vara för hög.

På grund av otydligheter i va-taxan har huvudman inte medgivits rätt till uttag av fasta bruksningsavgifter för fastighet där byggnad inte var färdigställd ("bebyggd").

Annan skyldighet för fastighetsägaren

En huvudmans yrkande att vid vite enligt 54 § vattentjänstlagen ålägga fastighetsägare att separera fastighetens spillvatten och ansluta detta till nyupprättad förbindelsepunkt har bifallits med viss reducering av vitesbeloppet.

Kommunens skyldighet att ordna vattentjänster och nödvändiga installationer

Sedan en kommun byggt ut allmän avloppsanläggning utanför verksamhetsområdet har, på talan av fastighetsägare som kort tid dessförinnan investerat i enskilt avlopp, kommunen ansetts skyldig att förse fastigheten med allmän avloppstjänst enligt vattentjänstlagen och lämna ersättning för den enskilda avloppsanläggningen.

Fastighetsägares yrkande att fastigheten, belägen utanför av huvudmannen avsett verksamhetsområde, skulle betjänas med allmänt avlopp har bifallits.

På grund av behov att lösa dricksvattenfrågan för elva fastigheter och då även förbättrade lösningar för ett fyrtiotal fastigheters avloppsfråga måste ordnas, har förutsättningar ansetts föreligga att ålägga huvudman för allmän va-anläggning att förse fastigheterna med vatten och avlopp. Huvudmannens överklagande av länsstyrelsens beslut enligt 52 § vattentjänstlagen har därför ogillats.

Länsstyrelsens åläggande för kommun att bygga ut allmän dricksvattenanläggning har upphävts då vattenförsörjningen inte kunde anses avse "ett större sammanhang".

Länsstyrelsens beslut om åläggande för kommun att bygga ut allmän va-anläggning fastställdes av Va-nämnden med hänvisning till den påtagliga olägenhet för miljön som en akut hotad arts (den tjockskaliga målar musslan) fortbestånd innebar.

En huvudman har ansetts skyldig att ordna med avloppspumpar på sex fastigheter trots att den allmänna avloppsanläggningen på platsen var utförd som ett självfallssystem och inte ansågs behäftad med brister i utförandet.

Annan skyldighet för va-huvudmannen

Den omständigheten att vattentrycket i allmän va-anläggnings renvattennät uppgår till något över 7 kp/cm² har inte ansetts innebära att anläggningen inte tillgodoser skäligen anspråk på säkerhet.

En servisledning har under 1955 års va-lags giltighetstid betjänat två fastigheter. Att va-huvudmannen utan samråd med fastighetsägarna senare förlagt förbindelsepunkten i gatan ca 70 m från tomtgräns till den ena fastigheten har inte ansetts förenligt med närhetskravet då ledningen

alltjämt var att se som allmän ledning och särskilda skäl för att frågå närhetskravet inte visats föreligga.

Va-huvudmannens skyldighet att betala skadestånd och annan ersättning

En fastighetsägare har inte tillerkänts ersättning för en onyttigbliven trekammarbrunn. I bedömningen har ingått att anslutning till allmänt vagnät typiskt sett är till väsentligt gagn för en fastighet med detta slags okvalificerade anordningar, oavsett vilket värde som kan åsättas dessa och oberoende av om de tills vidare kan anses uppfylla minimikrav på sanitär standard.

En fastighetsägare har beviljats bygglov för en trekammarbrunn tre år innan kommunen beslutade att bygga ut den allmänna va-anläggningen till fastigheten. Kommunen har förpliktats att utge ersättning för brunnen när den blev onyttig.

Fråga om en läckande vattenmätare, som orsakat skador i ett förråd, varit behäftad med materialfel och ersättningsansvar därför förelåg för kommunen eller om fråga var om frostskada för vilken fastighetsägarna ansvarade.

Att en kommun överenskommit med entreprenör om anslutningspunktens läge utanför tomtmark under giltighetstiden för 1955 års va-lag och sedan 1970 års va-lag trätt i kraft i ABVA angivit att förbindelsepunkt, gemensam för de aktuella fastigheterna, var belägen 0,5 m utanför tomtgräns, har inte fritagit kommunen från ansvar för skada på ledningen inom tomtmark när denna betjänade flera fastigheter.

På fastigheter anslutna till allmän va-anläggning har källaröversvämningar inträffat till följd av uppdämning i det till anläggningen hörande ledningsnätet vid regnväder som inte varit svårare än vad som var normalt för orten. Kommunen har ansetts skyldig att svara för uppkomna skador oavsett om kommunen varit försumlig eller inte.

I samband med en för orten ovanligt kraftig snösmältning har översvämning inträffat i källaren på en fastighet som anslutits till den allmänna va-anläggningen. Fastighetsägarens yrkande om skadestånd av kommunen på grund av påstådd bristfällighet i anläggningen har ogillats.

Fastighetsägare har – förutom medgiven nedsättning av va-avgift – tillerkänts skadestånd på grund av att dricksvatten som tillhandahållits genom allmän va-anläggning varit förorenat.